

BIBLIOTEKA NARODOWA

KATALOG
WYSTAWY
ZBIORÓW
HISTORYCZNYCH
BIBLIOTEKI
NARODOWEJ
W WARSZAWIE

WARSZAWA MCMXXIII

K A T A L O G I W Y S T A W

I

KATALOG WYSTAWY ZBIORÓW HISTORYCZNYCH
CATALOGUE DE L'EXPOSITION DES COLLECTIONS
HISTORIQUES

BIBLIOTHEQUE NATIONALE A VARSOVIE

CATALOGUE

D E L' E X P O S I T I O N

D E S

COLLECTIONS HISTORIQUES

D E L A

BIBLIOTHEQUE NATIONALE

A VARSOVIE

V A R S O V I E M C M X X X I I I

B I B L J O T E K A N A R O D O W A

K A T A L O G W Y S T A W Y

Z B I O R Ó W

H I S T O R Y C Z N Y C H

B I B L J O T E K I N A R O D O W E J

W W A R S Z A W I E

W A R S Z A W A M C M X X X I I I

Cm 314749

DRUKARNIA TECHNICZNA SP. AKC. WARSZAWA, CZACKIEGO 3/5.

Wpisano do Księgi Akcesji

Akc. D1 nr 159 /2011/ Cm

AU
VII-e CONGRES INTERNATIONAL
DES SCIENCES HISTORIQUES

SIÓDMEMU
KONGRESOWI MIĘDZYNARODOWEMU
NAUK HISTORYCZNYCH

BIBLIOTEKA NARODOWA W WARSZAWIE

1. DZIEJE BIBLIOTEKI.

Biblioteka Narodowa polska — aczkolwiek najmłodsza z pośród pokrewnych instytucyj europejskich — posiada tradycje daleko wstecz sięgające.

Myśl stworzenia wielkiej biblioteki publicznej pojawiła się w Polsce już w pierwszej połowie w. XVIII, stanowiąc niejako zapowiedź żywego ruchu kulturalno-umysłowego epoki stanisławowskiej. Realizatorem tej idei był mąż rzadkiej zasługi — Józef Andrzej Załuski. Dzieło jego wszakże po nieomal półwiekowem istnieniu stało się łupem najeźdźców z Północy. Biblioteka Publiczna im. Załuskich przechodziła koleje analogiczne do dziejów całego kraju.

Po utracie niepodległości patriotyzm szuka narazie innego ujęcia — nieoreźnego, ujęcia w pielęgnowaniu kultury duchowej narodu. Tem się tłumaczy zapal zbieracki w I połowie XIX w. Czacki, Czartoryscy, Działyński, Ossoliński tworzą wielkie księgozbiory, zabiegając o każdy zabytek, świadczący o potędze ducha narodu w myśl zasady, że „nic nie jest drobnem i małym, co w jakimkolwiek ułamku całkowitą wielkość przypomina”¹; wznoszą oni owe „nadgroby pamięci narodowej” — raczej o charakterze prywatnym. Zamiar stworzenia publicznej ksiąźnicy narodowej powziął Józef Maksymiljan Ossoliński, który w r. 1817 wyjednał nawet zatwierdzenie ustawy dla swej fundacji lwowskiej².

Również i w Warszawie starano się o stworzenie wielkiej biblioteki narodowej: Feliks Łubieński, minister sprawiedliwości, zgromadził znaczne zbiory z bibliotek klasztornych i drogą zakupu — one to wraz z biblioteką licealną stały się podwaliną biblioteki przy Uniwersytecie królewskim w r. 1818, zwaną Biblioteką Publiczną, a od r. 1849 — Biblioteką Główną³. Dopiero w r. 1871 rząd carski uszczuplił jej znaczenie moralne, tworząc z niej zwykłą bibliotekę zakładu — uniwersytecką. Tradycja Załuskich wciąż jednak tęciła. Tym razem w Krakowie zyskała ona zwolennika w osobie Karola Estreichera, który zamierzał prastarą ksiąźnicę Jagiellońską rozwinąć w „bibliotheca patria”⁴.

Wszystkie te poczynania natrafiały na różne przeszkody: ideowe i materialne pod rządami zaborców. To też wciąż przemysliwano nad uniezależnieniem przyszłych zbiorów narodowych od kontroli obcej, zwłaszcza jeśli chodziło o dokumenty związane z wal-

1. Jan Paweł Woronicz, *Rozprawa o pieśniach narodowych* (Roczniki Towarzystwa Warszawskiego Przyjaciół Nauk. 1803, t. II).

2. Stefan Demby, *Biblioteka Narodowa w Warszawie*. Wyd. II. Warszawa 1930., str. 6-7.

3. Franc. Radziszewski, *Wiadomość historyczno-statystyczna o znakomitszych bibliotekach*. Kraków 1875. str. 95, 99. Demby, *Biblioteka Narodowa w Warszawie*. Wyd. II. Warszawa 1930, str. 7-8.

4. Demby, op. c. str. 8-9.

8 kami o niepodległość. Stąd taka ilość różnych darów i fundacyj na wychodźstwie. Powstaje Biblioteka Polska w Paryżu, w księżnicy o charakterze „własności publicznej, narodowej” przekształcają się t. zw. Biblioteka Wersalska i skromna początkowo biblioteka Szkoły Polskiej na Batignolles⁵, a wreszcie w r. 1870 zostaje otwarte Muzeum Narodowe z fundacji Władysława Platera na „wolnej ziemi Helwetów” — w Rapperswilu, skąd „niepożyty duch polski” miał przemawiać” do sprawiedliwości Boga i świata”⁶.

Wszystkie nieomal te instytucje były tworzone z daleką perspektywą na przyszłość, u końca której jako cel wytyśniony stała Polska odrodzona, zbiory te wszystkie skupiająca na pożytek swej nauki.

Gdy ideał owych patriotów stał się rzeczywistością, jednym z pierwszych zadań i obowiązków stało się utworzenie wielkiej biblioteki narodowej. Misję tę powierzono w Ministerstwie W. R. i O. P. Wydziałowi Bibliotek, na czele którego stanął jeden z głównych propagatorów — Stefan Demby.

Dnia 24. II. 1928 wychodzi dekret erekcyjny Prezydenta Rzeczypospolitej⁷; z aktu tego wynika, iż Biblioteka Narodowa ma gromadzić całokształt produkcji umysłowej narodu polskiego, jakoteż dzieła obce w jakikolwiek sposób związane z nauką polską. Przy Bibliotece czynny jest Instytut Biblijograficzny. W niedługim czasie po akcie erekcyjnym stworzono też podstawy dla dalszego rozwoju instytucji. Na wniosek Ministra Oświaty Dobruckiego Prezes Rady Ministrów, Marszałek J. Piłsudski przyznał na jej rzecz z miliony złotych ze zlikwidowanego Skarbu Narodowego. Tylko dzięki tej dbałej opiece mogła Biblioteka stanąć na wysokości swego zadania.

Mimo takiego zrozumienia i gorącego poparcia ze strony rządu i społeczeństwa, powołana do życia instytucja walczyła z różnorodnymi trudnościami, z których najbardziej dokuczliwą okazał się brak własnego gmachu. Wreszcie zaradzono i temu niedostatkowi przez wynajęcie lokalu w nowo budującym się pięknym gmachu Biblioteki Szkoły Głównej Handlowej. Z tą chwilą mogła Biblioteka Narodowa zgromadzić i udostępnić ogółowi wszystkie nieomal swe skarby. Jesienią 1930 r. przewieziono tu z 12 miejsc wszystkie zbiory w ogólnej ilości około 400.000 tomów, z wyjątkiem Biblioteki Rapperswilskiej, która pozostała w Centralnej Bibliotece Wojskowej. Odtąd rozpoczął się normalny żywot Biblioteki Narodowej, trwa on więc dopiero niespełna trzy lata. Dnia 1. IV. 1931 r. przyjęła Biblioteka Narodowa na siebie jeszcze jeden obowiązek: prowadzenie międzynarodowej wymiany wydawnictw.

Literaturę dotyczącą powstania Biblioteki Narodowej podał Stefan Demby w pracy: *Biblioteka Narodowa w Warszawie*. Wyd. II. Warszawa 1930.

5. Helena Więckowska, *Rękopisy Batignolskie Biblioteki Narodowej*, Warszawa 1932, str. 14.

6. Demby, op. c., str. 11.

7. *Dziennik ustaw* 1928 Nr. 21. Demby — str. 20-22.

Po roku 1930 ukazały się artykuły: Józef Grycz: *Biblioteka Narodowa na drugim etapie działalności*. (*Przegląd Biblioteczny*, rok V — 1931 i odb. — Kraków 1932) i St. P. Koczorowski: *La Bibliothèque Nationale Polonaise*, (*Bulletin du livre français*, Paris, 1933, marzec) oraz reportaże L. Lewenstama w *Expressie Porannym* r. 1933, Nr. Nr. 146, 148, 152.

9

2. ZBIORY TWORZĄCE BIBLIOTEKĘ NARODOWĄ.

1A. Biblioteka Rapperswilska.

Z chwilą gdy przystępowano do stworzenia Biblioteki Narodowej w odrodzonym Państwie, przede wszystkim wypadało upomnieć się o legaty Wielkiej Emigracji, przewieźć je do kraju i połączyć w jeden wielki pomnik kultury ojczystej. Już od roku 1918 zabiegano tedy o sprowadzenie zbiorów bibliotecznych Muzeum Narodowego w Rapperswilu. Przewiezienie ich jednak stało się możliwe dopiero w r. 1927. Wówczas to umieszczono je jako czasowy depozyt Biblioteki Narodowej w Centralnej Bibliotece Wojskowej, z zachowaniem odrębności zbioru, pod nazwą „Biblioteka Rapperswilska”.

W Rapperswilu, gdzie rząd szwajcarski zapewniał całkowicie wolność działania, skupiała się ożywiona propaganda spraw polskich. Stąd wychodziła akcja samopomocy międzynarodowej, sięgającej aż w głąb Rosji, tu działał Wydział prasowy, agitujący na rzecz Polski w dziennikach Europy Zachodniej itp. Tutaj jeden z najenergiczniejszych emigrantów, Władysław Plater, postanowił utworzyć także wielki skarbiec dla „zbierania i przechowywania polskich pamiątek historycznych”⁸, zwłaszcza z okresu walk o wolność, dla których trudno było gdzieindziej znaleźć bezpieczne schronienie. W r. 1870 następuje otwarcie Muzeum.

Zaczątkiem zbiorów bibliotecznych były papiery rodzinne, dotyczące Władysława, Cezarego i Ludwika Platerów. Główną jednak podstawę stworzyły zbiory Leonarda Chodźki, członka wielu stowarzyszeń o zasięgu międzynarodowym, adjutanta Lafayette’a w r. 1830, z których część — własnoręczne odpisy dokumentów do historii od r. 1675 do 1863 — zebrał w 125 wielkich tomach pod tytułem *Roczniki polskie*. Znakomitą część jego zbiorów stanowiły papiery organizacji emigracyjnych i puścizna po Joachimie Lelewelu z okresu po r. 1830⁹.

Po roku 1863 najbardziej zasłużyli się dla zbiorów rapperswilskich Henryk Bukowski, antykwariusz w Sztokholmie i Artur Wołyński, agent Rządu Narodowego w Rzymie. Dzięki Wołyńskiemu znalazły się tu bogate materiały do r. 1863. Zawdzięczając zaś Bukowskiemu, Biblioteka Rapperswilska posiada jedną z bogatszych w Polsce kolekcję polono-swecików.

8. Akt fundacji 8. IV. 1881.

9. A. Lewak, *Źródła rapperswilskie do historii nowożytnej* (*Przegląd Współczesny* 1931 Nr. 116). Katalog rękopisów Biblioteki Narodowej, I: Lewak, *Zbiory Biblioteki Rapperswilskiej* tom I. Wstęp.

Z większych całości wpłynęły do Rapperswilu: akty Towarzystwa Demokratycznego po Dygacie, L. Mierosławskim i Gasztowcie¹⁰, akty Młodej Polski i Legjonu polskiego w Szwajcarii w r. 1833-34 po H. Nakwaskim, materiały do udziału polskiego w wojnie krymskiej po S. Elżanowskim i Kościłowskim, archiwum Seweryna Goszczyńskiego po A. Gillerze; papiery dotyczące Legacji Polskiej w Paryżu (1831-1833), londyńskiej Centralizacji Towarzystwa Demokratycznego, wreszcie takie, jak archiwum Tow. im. Kościuszki, czy papiery po Królikowskim itp. Sprawy i wypadki dziejowe, zwłaszcza dotyczące emigracji po r. 1864 aż do czasu Wielkiej Wojny, nie pozostawały bez wpływu na zbiory rapperswilskie, dodając wciąż nowe materiały, jak np. do Ligi Polskiej, czy głośniejszej sprawy wrzesińskiej, czy wreszcie do czynności Komitetu Veveyskiego pomocy ofiarom wojny w Polsce po r. 1914.

Z chwilą odzyskania niepodległości Muzeum straciło swe zadania pierwotne: przechowywania pamiątek i zabytków narodowych w bezpiecznym schronieniu oraz propagandy europejskiej na rzecz obywatelstwa ojczystego. — Teraz powstał cel inny: wspierania swemi zbiorami nauki polskiej, zwłaszcza udostępnienia dla niej bogatych materiałów do dziejów w. XIX. Tę służbę mogła Biblioteka spełniać całkowicie tylko w kraju.

Znaczna część zbiorów udostępniona została czytelnikom za pomocą katalogów drukowanych. Najpierw ukazywały się one w sprawozdaniach Muzeum: Katalog Mickiewiczianów przez St. Żeromskiego, zbiorów dotyczących Kościuszki wraz z rozprawą Korzona, wreszcie Kopernicianów. W r. 1929 jako tom I *Katalogu Rękopisów Biblioteki Narodowej* ukazała się I część katalogu w opracowaniu Dr. A. Lewaka p. t. *Zbiory Biblioteki Rapperswilskiej*. Poza tem zbiory rapperswilskie mają już swoją literaturę: Dr. Lewak poza wiadomościami o zbiorach we wstępie do katalogu omówił: *Źródła Rapperwilskie do historii nowożytnej*" (*Przegląd Współczesny* 1931, Nr. 116). Ponadto szczegółowsze zagadnienia omówiły: Dr. H. Więckowska: *Źródła rękopiśmienne do dziejów powstania 1830/31 r. w Bibliotece Rapperswilskiej*. (Księga pamiątkowa ku uczczeniu 25-letniej działalności prof. Marcellego Handelsmana. Warszawa 1929), a K. Lipska: *Źródła do dziejów powstania styczniowego w Bibliotece Rapperswilskiej*" (*Przegląd Historyczny* 1931). W druku znajduje się cz. II katalogu Dr. Lewaka.

B. Biblioteka Batignolska.

Znakomite uzupełnienie zbiorów rapperswilskich stanowi biblioteka Szkoły Polskiej w Paryżu — o tym samym charakterze i często tego samego pochodzenia. Biblioteka ta służyła początkowo tylko uczniom i profesorom, z czasem jednak dzięki darom emigrantów i różnym szczęśliwym połączeniom rozrasta się do rozmiarów publicznej pracowni naukowej. Już około r. 1860 staje się obok Biblioteki Polskiej na Quai d'Orléans głównym zbiornikiem dokumentów, pamiątek, księgozbiorów emigrantów polskich we Francji, którzy pragnęli je uchronić od zaboru czy rozproszenia.

10. Lewak, *Źródła rapperswilskie*, str. 475, 476 i 481.

Pierwszym nabytkiem, który rozszerzył charakter Biblioteki Batignolskiej poza zwykłe ramy biblioteki szkolnej, była t. zw. Biblioteka Wersalska¹¹, założona staraniem Antoniego Ostrowskiego w r. 1841 z myślą, że zgromadzone i przechowane bezpiecznie zagranicą zbiory powrócą kiedyś „do jednej z głównych Bibliotek oswobodzonej Polski”. W r. 1855 przyłączono zbiory wersalskie do Biblioteki Batignolskiej.

Podobnie likwidujące się z czasem instytucje emigracyjne składały w Bibliotece swe archiwa. Stąd znalazły się w niej materiały po ustępującej do Anglii Centralizacji Tow. Demokratycznego Polskiego. Zbiory te, złożone z aktami Komitetu Zjednoczonej Emigracji Polskiej, przekazano ostatecznie w r. 1863 szkole Batignolskiej jako depozyt aż do chwili, gdy „w oswobodzonej da Bóg Ojczyźnie przyszedł Rząd Narodowy... o dalszem jej przeznaczeniu postanowi”¹². W ten sposób zasoby Biblioteki powiększyły się o 2.587 tomów, a ponadto o nieomal kompletne archiwum towarzystwa z lat 1832 - 1849; uzupełniło je zlikwidowane już wcześniej archiwum Sekcji Towarzystwa Demokratycznego w Dijon. Archiwum Centralizacji objęło też archiwa zamierających instytucyj, związanych z ruchami r. 1846, jak Zjednoczenia, którego ostatecznym wyrazem był Komitet Narodowy Polski w Brukseli, oraz szereg jego ekspozytur. Tu weszła też olbrzymia korespondencja Komisji Korespondencyjnej. Archiwa Towarzystwa Demokratycznego uzupełniają zbiory członków tej organizacji, ilustrujące jej działalność, akcję prasową (redakcja organu Towarzystwa *Demokraty Polskiego*), ideologję — jak po Daraszu, Heltmanie i innych. Archiwa zaś *Młodej Polski*, Zjednoczenia i jego kontynuacyj — papiery po Walentym Zwierkowskim.

W podobny sposób uzyskała Biblioteka Batignolska bogaty materiał do r. 1863 - 1864. W okresie tym powstało na emigracji szereg instytucyj, współpracujących z Rządem Narodowym, jak Komitet Polski w Paryżu, Biuro Wojskowe, Komisja Długu Narodowego itd. Po upadku powstania archiwa ich weszły w r. 1868 do zbiorów batignolskich. Znakomite uzupełnienie tego urzędowego materiału stanowią papiery po Sewerynie Gałęzowskim i Karolu Ruprechcie, członkach wszystkich nieomal organizacyj emigracyjnych w latach 1863 - 1864.

Oprócz omówionych zbiorów dostała Biblioteka Szkoły niezmiernie cenne kolekcje, zwłaszcza olbrzymie archiwum i bibliotekę po Joachimie Lelewelu¹³, złożone jednak jako depozyt przyszłej Biblioteki Uniwersyteckiej w Wilnie. Drugi wielki zbiór obejmujący materiały od r. 1674 po r. 1863 z zakresu medycyny, historii, polemiki emigracyjnej itd. Biblioteka uzyskała po lekarzu popularnym na emigracji Antonim Hłuszniewicz. Poza temi wybijającemi się zbiorami napływały

11. Więckowska, *Rękopisy Batignolskie* s. 6 - 7.

12. Tamże, str. 14.

13. Z wyjątkiem tego, co przez Chodźkę dostało się do Muzeum Rapperswilskiego.

- 12 wciąż dary i legaty po wyjeżdżających czy umierających emigrantach, tworząc znaczny przyrost materiałów, oświatlających znakomicie wychodźstwo polskie od r. 1832 aż po r. 1870.

Rozwój szkoły, a zarazem i biblioteki zahamowały wypadki r. 1870-71. Po przeniesieniu szkoły na ul. Lamandé i po śmierci niestrudzonego jej opiekuna, Gałęzowskiego, na bibliotekę zbrakło miejsca i fundusów. Wówczas na propozycję Jana Działyńskiego przewieziono w r. 1874 do Kórnika całe archiwum i bibliotekę (poza małą częścią przeznaczoną do użytku szkolnego), do których Gałęzowski i Ruprecht dołączyli swoje prywatne papiery¹⁴. Złożono je tu jako depozyt o charakterze narodowym. W r. 1925 został on oddany do dyspozycji Wydziałowi Bibliotek, który — zgodnie z wolą Lelewela — przekazał jego zbiory do Biblioteki Uniwersyteckiej w Wilnie, resztę zaś Biblioteki Batignolskiej w r. 1929 umieścił częściowo (rękopisy) w Centralnej Bibliotece Wojskowej obok rękopisów rapperswilskich, częściowo (księgozbiór, mapy, sztychy) w Bibliotece Narodowej.

Dzieje i charakterystykę zbiorów skreśliła H. Więckowska w broszurze: *Rękopisy Batignolskie Biblioteki Narodowej*. Warszawa 1932. W druku znajduje się katalog rękopisów batignolskich jako tom III ogólnego katalogu rękopisów Biblioteki Narodowej.

C. Rewindykаты.

O ile zbiory rapperswilskie i batignolskie stanowią podstawę Biblioteki Narodowej w zakresie XIX w., o tyle zasadniczy jej zrąb w zakresie wieków wcześniejszych tworzą zbiory rewindykowane, przede wszystkim z Biblioteki Cesarsko-Publicznej w Petersburgu. Na drodze rewindykacji powróciła po 130 latach polska pra-biblioteka publiczna — Załuskich, stworzona przez Andrzeja Stanisława Kostkę, biskupa płockiego i krakowskiego i Józefa Andrzeja, referendarza wielkiego koronnego, później biskupa kijowskiego. Młodszy z nich, Józef, połączył w sobie pasję zbieracza z głębokiem umiłowaniem książki, którego owocem było wyjątkowe znanstwo bibliografji, oparte na niezwykłej pamięci i pracowitości. Jemu też przypada główny tytuł do sławy założyciela biblioteki o znaczeniu wszechświatowem, która nie tylko była pierwszą publiczną w Polsce, ale także „pierwszym i w swoim czasie jedynym na kontynencie europejskim *narodowym* księgozbiorem na wiele lat przed powstaniem biblioteki, instytutu i archiwum narodowego Francji Rewolucyjnej...”¹⁵.

Jako młodzieniec już posiadał Załuski znaczne zbiory, nabyte i w kraju i w czasie podróży zagranicznych do Paryża i Rzymu; pierwszy jego katalog pochodzi z r. 1720. Księgozbiór jego ma narazie

14. Pozostawili przy sobie część swych zbiorów, które po ich śmierci dostały się do Muzeum Rapperswilskiego. Więckowska op. c. str. 27.

15. M. Handelsman, Referat w *Dokumentach dotyczących Delegacji Polskich w Komisjach Mieszanych w Moskwie*. Warszawa 1923, zesz. 8, str. 128.

charakter historyczny i prawniczy. Już wtedy korzysta z niego Stan. Konarski do wydania swych *Volumina legum*.¹⁶ 13.

W r. 1732, nawołując społeczeństwo do pomocy w zachowaniu i zbieraniu dzieł prawniczych oraz autorów polskich, oświadcza, iż biblioteka jego połączyć się mająca ze zbiorami X. Andrzeja, „nie już tylko *privatis studiis*, ale też *publico patescet bono* na wzór innych po cudzoziemskich krajach bibliotek...” i otwarta zostanie do użytku publicznego¹⁷. Zamierzenia te jednak trzeba było odłożyć *ad feliciora tempora*. Stały im na przeszkodzie zaburzenia w kraju w czasie bezkrólewia po Augustie II. Załuski opuścił Polskę wraz z królem Stanisławem Leszczyńskim. Wówczas to bawił jeszcze raz w Rzymie, gdzie zapoznał się z urządzeniami Biblioteki Watykańskiej, a potem w Luneville, gdzie z zapalem kompletuje swą bibliotekę, robiąc wyprawy bibliofilskie do różnych miast Europy. Wraca jego biblioteka do kraju w r. 1747 w 84 pakach¹⁸.

Po powrocie następuje połączenie z biblioteką rodzinną. Najcenniejszą część zbiorów Andrzeja Stanisława stanowiła biblioteka żółkiewska, ofiarowana biskupowi przez Jakóba Sobieskiego. Zawierała ona przeważnie zbiory po królach polskich Zigmuncie Augustie, Stefanie Batorym itd. Druki te oznaczał Andrzej Załuski wybitym na 25-ej karcie ostrym stemplem ze swemi inicjałami: A Z E C. Na pomieszczenie biblioteki kupił Załuski pałac Daniłowiczowski w Warszawie, gdzie w r. 1747 nastąpiło uroczyste otwarcie, uświetnione konkursem polskich i zagranicznych uczonych i rymopisów na temat użyteczności bibliotek publicznych dla rozwoju nauki.

Biblioteka pomnażała się w dalszym ciągu zbiorami prywatnymi, klasztorными oraz zakupami w całej Europie na licytacjach i wielkich jarmarkach księgarskich. Referendarz pozostawał w stosunkach z całym ówczesnym światem literackim i księgarskim. Nawet mimo wygnania do Kaługi czyni stamtąd zakupy w Holandji. Tym sposobem zebrał około 300.000 druków i około 11.000 rękopisów.

Nietylko jednak poświęcał czas pomnażaniu swej biblioteki — całe dnie spędzał na porządkowaniu i spisywaniu swych skarbów. Każdy druk czy rękopis opatrywał notkami bibliograficznymi, dotyczącymi autora, dzieła, jego rzadkości itp. A ponadto od bardzo dawna sporządzał katalogi, z początku przy pomocy Gutowskiego, pierwszego bibliotekarza, a potem od r. 1747 Jana Daniela Janockiego. Sam biskup kijowski zapisywał całe tomy katalogami i indeksami. Część swych prac bibliograficznych (*polonica*) zamierzał wydać pod tytułem: *Bibliotheca magna polona universalis*. Ogółem Biblioteka wraz z częściami, które

16. I. Baranowski, *Biblioteka Załuskich w Warszawie*. Warszawa 1912. E. Chwalewik, *Zbiory polskie*. Warszawa 1926, t. I. St. Turowski, *Referat w Dokumentach dotyczących Delegacji Polskich* zesz. VIII.

17. *Programma litteralium ad bibliophilos-typothetas, bibliopegos tum et quosvis litteralium artium amatores* — Baranowski, str. 11 - 12.

18. Sam spis tych książek obejmuje wielki tom in folio, sporządzony w r. 1742.

14 weszły w jej skład, miała ponad 100 woluminów rękopiśmiennych spisów, które przeważnie znajdują się obecnie w Bibliotece Narodowej. Ponadto czy to nakładem Andrzeja, czy Józefa Załuskich ukazywały się w druku opisy niektórych części zasobów¹⁹.

Biblioteka, wsparta fundacją Andrzeja oraz dochodami Józefa, rozwijała się do r. 1767, budząc podziw swoich i obcych²⁰. Patronował jej znakomity mecenas sztuki i nauki — król Stanisław August. On łożył na oprawę co najcenniejszych obiektów, jak rękopisów iluminowanych, najstarszych zabytków do historii i prawa²¹.

Józef Załuski, pragnąc uchronić swoje dzieło od rozproszenia a zarazem zapewnić mu dalszy rozwój, oddał bibliotekę pod opiekę międzynarodowej organizacji Jezuitów, jednakże jako własność Rzeczypospolitej, zwłaszcza że tuż przed śmiercią fundatora nastąpiła kasata zakonu. Wówczas to biblioteki pojezuickie włączono do księżnicy Załuskich. W r. 1774 umarł Józef Andrzej Załuski. Król oddał natychmiast bibliotekę pod opiekę Komisji Edukacyjnej, która na administratora wyznaczyła Ignacego Potockiego.

Dla dalszego pomnażania całokształtu piśmiennictwa polskiego, sejm uchwalił w r. 1778, aby wydawcy przysyłali biblioteczce po jednym — dziś powiedzielibyśmy — egzemplarzu obowiązkowym. Z tego źródła, jakoteż z darów przybyło już po śmierci fundatora kilkadziesiąt tysięcy tomów — według świadectwa bibliotekarza Kopczyńskiego²². Dalszy rozwój instytucji zniweczył upadek Warszawy w r. 1794.

W r. 1795 została Biblioteka Publiczna im. Załuskich, spakowana bardzo niestarannie²³, przewieziona do Petersburga, w wielkim pośpiechu na rozkaz Katarzyny II, która przemyśliwała nad utworzeniem z niej rosyjskiej biblioteki publicznej. Mimo to przy pierwszym obrachunku przywiezionych skrzyń²⁴ okazało się, iż przybyło w dwu transportach 382.640 druków (w czym 120.000 drobnych druków), 24.574 rycin oraz około 10.000 rękopisów. Już w r. 1797 przekazano część druków Akademii Medycznej w Petersburgu, większość jednak biblioteki przeleżała długo w pakach. W ciągu 12 lat uporządkowano zaledwie (nie skatalogowano!) około 103.000 tomów²⁵. Wskutek braku

19. zob. str. 14.

20. Radliński, *Corona urbis et orbis*. Kraków 1748. Delaporte, *Le voyageur François*, t. XXII. Paris 1777 — str. 250, 346 i inn.

21. Oprawy te wyróżniają się jasnobronzową skórą cielęcą z herbem królewskim na górnej okładzinie, a napisem na dolnej: „Stanislaus Augustus rex Poloniarum saeculorum posteritati vindicat” albo: „Patriae patris Stanislai Augusti cura et liberalitate Regia” z datą 1774 lub 1775. (Por. talb. 2).

22. Turowski, Referat str. 149.

23. O barbarzyńskim sposobie przewożenia „jednej z najbogatszych i najkompletniejszych w Europie” bibliotek opowiada naoczny świadek, ks. Georgel, sekretarz ambasady francuskiej w Wiedniu — Baranowski, str. 61.

24. Chwalewik, *Zbiory* — str. 298: wedle obrachunku Bogdanowa. Grimm, *Studien zur alteren Geschichte der Kais. Öffentl. Bibliothek in St. Petersburg* (Leningrad) 1794 - 1861 (Zentralblatt für Bibliothekswesen. Jhg. 50 1933, H. 4 u. 5) podaje za Oleninem sumę 250.000 tomów, obydważ bowiem nie liczą drobnych druków (120.000).

25. Grimm - str. 305 - 306.

opieki, zaniedbania i rozdawania różnym innym instytucjom Książnica Załuskich malała coraz bardziej²⁶.

Cesarska Biblioteka Publiczna natomiast rosła w dalszym ciągu — zwłaszcza przez konfiskaty po upadku powstania w r. 1832. Z Biblioteki Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Warszawie wywieziono dział pisarzy cudzoziemskich w liczbie przeszło 26.000 tomów oraz przeszło 300 rękopisów²⁷ (pozostawiono natomiast dział polski w ilości około 6.000). Główny zrząd tej biblioteki tworzyły zbiory kodeńskie XX. Sapiehow, ofiarowane przez Aleksandra Sapiechę w r. 1803, a pomnożone następnie w r. 1810.

Jeszcze większy łup stanowiła Biblioteka Publiczna przy Uniwersytecie Warszawskim. Konfiskaty nie ustawały. Jechały do Rosji znaczne jakości i ilości zbiory XX. Czartoryskich z Puław (do których weszła znaczna część biblioteki T. Czackiego z Porycka), X. Eustachego Sapiehy z Dereczyna, W. Rzewuskiego i inne prywatne oraz klasztorne²⁸. Wszystkie wcielano w przeważnej części do Cesarsko-Publicznej Biblioteki, pozatem jednak zasilano niemi i inne instytucje, rozdzielając je podobnie jak i Książnicę Załuskich między Bibliotekę Sztabu Głównego, Akademię Medyko-Chirurgiczną, Akademię Sztuk Pięknych (rękopisy iluminowane), Akademię Duchowną: Prawosławną i Katolicką. W Cesarsko-Publicznej Bibliotece wydzielano dublety, które ofiarowywano albo też sprzedawano innym bibliotekom, często nawet zagranicę.

Przy różnych sposobnościach marzono zawsze w Polsce o powrocie Książnicy Załuskich. Nadzieje owe i zabiegi urzeczywistniły się dopiero po zwycięskich walkach w r. 1920. Na podstawie traktatu Ryskiego, punktu 1 art. XI Z S. R. R. zgodził się wydać Polsce zbiory i zabytki wywiezione od r. 1772. Po słynnej 7-tygodniowej debacie na IX posiedzeniu plenarnem Mieszanej Komisji Specjalnej (3.IX - 31.X 1922) ustalono wreszcie warunki zwrotu polskich zabytków z Biblioteki Cesarsko-Publicznej²⁹. W r. 1923 zaczęły one wracać do kraju, do tychczas jednak rewindykacja nie została ukończona.

Do chwili obecnej powróciło z Cesarsko-Publicznej Biblioteki około 12.000 rękopisów, przeszło 600 inkunabułów, pochodzących przeważnie z klasztoru Benedyktynów na Łysej Górze, zgórą 10.000 druków od w. XVI do XVIII, głównie ze zbiorów Załuskich i kodeńskich Sapiehy (Tow. Przyj. Nauk.), oraz przeszło 13.000 rycin. Ponadto rewindykowano już rękopisy i druki ze Sztabu Głównego w Petersburgu, druki z Akademii Medyko-Chirurgicznej (przeważnie Załusciana) oraz rękopisy i druki z Akademii Duchownej, wśród których lwią część stanowią zbiory Dominikanów Lubelskich.

26. Sprawozdanie Olenina za r. 1809 podaje ilość książek: 238.633 tomy i 24.574 sztychy—Grimm, str. 310.

27. Dane według referatu eksperta rosyjskiego Braudo: *Dokumenty*, str. 53.

28. Zestawienie wywiezionych książek podaje *Memorandum* w sprawie zwrotu rękopisów i książek Delegacji Polskiej (*Dokumenty zesz. VIII*, str. 27).

29. *Dokumenty zesz. VIII*, str. 379 - 387.

W drukach XVI w. wyróżnia się niewielka (72 pozycje), ale nader cenna grupa tomów oprawnych w brunatną skórę ze znakami własnościowymi Zygmunta Augusta. Przeważnie są to dzieła prawnicze, kilka zaledwie medycznych czy literackich — wszystkie one nieomal były własnością Andrzeja Stanisława Załuskiego.

Opracowania zbiorów Załuskich i innych rewindykowanych są nader liczne, choć niekompletne. W pierwszym rzędzie wymienić należy źródła rękopiśmienne, a więc katalogi i spisy sporządzane przez Załuskiego. Cała biblioteka, jak też i katalogi miały układ: 1) według treści, 2) według języka, 3) według formatu. Stąd to znajdują się spisy następujących działów: filozofja (w tem poddziały: historycy literatury, klasycy, gramatycy i t. d.), medycyna, prawo, teologja (również z klasami np. kazania, Stary Testament i t. d.) obejmujące ogółem 80 woluminów (nie licząc 30 wol. notat biblio- i biograficznych Załuskiego oraz 26 wol. spisów akcesyjnych, wypożyczeń i t. p.). Niektóre części katalogu Książnicy Załuskich zostały opublikowane:

J. D. Janocki: *Specimen catalogi codicum manuscriptorum Bibliothecae Zaluscianae*. Drezno 1752.

Tenże: *Nachricht von denen in der Hochgräfllich-Zalusischen Bibliothek sich befindenden raren polnischen Büchern*. T. 1 - 5. 1747 - 1753.

Tenże: *Bibliographia Zalusciana*. 1763 - 1766.

Janociana. T. 1 - 3. 1776 - 1819.

[Józef Andrzej Załuski]: *Bibliotheca poetarum Polonorum qui patrio sermone scripserunt*. [Warszawa 1754].

Tenże: *Biblioteka historyków, prawników, polityków i innych autorów polskich lub o Polsce piszących*. Wyd. J. Muczkowski. Kraków 1832.

Dla zbiorów Świętokrzyskich doskonałym źródłem informacyjnym są pięknie pisane katalogi przez Jerzego Johnstona w dwu tomach r. 1703. Tom I zawiera spis biblioteki według działów rzeczowych, tom II — indeks alfabetyczny. Dopelnienie ich stanowi katalog teologii i prawa kanonicznego, sporządzony w końcu XVIII w. przez Lefebure'a. Biblioteka Narodowa posiada również rękopiśmienne katalogi dawnych zbiorów, jak biblioteki żółkiewskiej, Sobieskich, kodeńskiej i t. p.

W czasach nowszych szereg uczonych polskich podczas wypraw naukowych do Rosji opisywało pewne części badanych księgozbiorów, które szczegółowo zestawia A. Braudo w swym referacie na sesji plenarnej (*Dokumenty dotyczące akcji Delegacji Polskich w Komisjach Mieszanych Reewak. i Specj. w Moskwie*, zesz. VIII, s. 91-100) oraz Chwalewik E.: *Zbiory polskie*. Warszawa 1916, wyd. II, tom I s. 325 - 329, oraz dla innych bibliotek rosyjskich — s. 290 - 291; po r. 1926 przybyła praca: P. Bańkowski: *Powrót do kraju po stu latach. Rewindykacja rękopisów z b. Biblj. Sztabu Głównego (Archeion, VIII)*. Warszawa 1930.

D. Inne zbiory Biblioteki Narodowej.

Z chwilą powołania do życia Biblioteki Narodowej okazało się, że w całym społeczeństwie trwa wciąż żywy duch Gałęzowskich, Platerów, Załuskich, gotów do ofiarności i dbałości o dobra kulturalne narodu. Biblioteka Narodowa pomnaża się ustawicznie hojnymi darami, które zapoczątkowuje Adrjanna d'Ory z Behobie, składając zbiór cennych Wronsianów po Adolfie Rousselu.

U samego niemal początku istnienia Biblioteki Narodowej podnosi znacznie jej wartość Stanisław Karłowski, ofiarowując księgozbiór Ponińskich z Horyńca, zebrany głównie przez ks. Polkowskiego. Oprócz dzieł do historii politycznej charakteryzuje je zbiór balneograficzny oraz teatralja.

W r. 1922 spadkobiercy Seweryna Smolikowskiego złożyli tu własną jego bibliotekę, składającą się z dzieł historycznych, prawniczych

i wydawnictw encyklopedycznych; licznie reprezentowana jest też literatura francuska z XVIII i XIX w. oraz podróżnicza. 17

W r. 1927 wnuczka Józefa Ignacego Kraszewskiego ofiarowała zbiory swego męża, Wład. Strzembosza, dyrektora Biblioteki Polskiej w Paryżu. Zbiór ten jednolity wzbogacił znacznie Bibliotekę Narodową literaturą biblioteko- i księgoznawczą.

Polska Akademia Umiejętności złożyła w darze część zbiorów Biblioteki Polskiej w Paryżu. Są to przeważnie dzieła obce (począwszy od w. XVI).

Ponadto szereg cennych nabytków wpłynęło po Józefie Korzeniowskim, A. Höfflichu, czy prof. A. Kryńskim (głównie językoznawstwo) i pomniejszych: T. T. Jeżu, J. Lipskim, B. Neufeldównie i t. p. W dziale druków wyróżniają się jeszcze trzy zwarte grupy:

1. Dzieła z zakresu historii sztuki: tworzą ją głównie dwa jednolite zbiory — po Kazimierzu Chłędowskim oraz zakupiona ostatnio część biblioteki „Albertina” w Wiedniu³⁰.

2. Drugą zwartą grupę tworzą zbiory z zakresu matematyczno-przyrodniczego: podstawą są tu książki po prof. Zawidzkim (bardzo bogaty dział chemji); dopełniają go zbiory Stefana Makowieckiego ze Lwowa (przyrodoznawstwo) oraz depozyt zasobnej biblioteki Towarzystwa Ogrodniczego w Warszawie.

3. Trzecią odrębną całość stanowią dwa depozyty: Biblioteki Teatrów Miejskich w Warszawie oraz Biblioteki Operowej.

Poza ogólnym księgozbiorem wzrasta też stale dział rękopisów. Wchodzą tu głównie zbiory dzieł i autografów po zasłużonych i sławnych pisarzach czy zbieraczach. Z większych całości wymienić należy na pierwszym miejscu zbiór J. I. Kraszewskiego, zawierający jego autografy, materiały biograficzne, pamiętniki z XVIII w. i t. d.; ponadto zbiór ten zawiera także wiele druków, map, sztychów i rysunków (w tem własnych J. I. Kraszewskiego 1430). Wiele wartościowego materiału przynoszą zbiory po J. Korzeniowskim, Aleks. Jelskim, niezmiernie cenne zbiory autografów po prof. J. Kallenbachu (autografy Mickiewicza, Krasińskiego, J. Śniadeckiego), po A. Krausharze, Arturze Oppmanie, cenne zwłaszcza z okresu jego redakcji *Tygodnika Ilustrowanego*, *Wędrowca* i inn., po K. Wł. Wóycickim — jego korespondencja z okresu redakcji *Biblioteki Warszawskiej* i *Kłósów*, po Wład. Nawrockim, korespondencja Marii Konopnickiej i t. p. Ozdobą działu rękopisów są autografy 34 dzieł Wyspiańskiego w charakterystycznych oprawach płóciennych, projektowanych przez samego poetę.

Z pośród szeregu luźnych nabytków³¹, najchlubniejszą pozycję tworzy *Psalterz Florjański*, zakupiony w r. 1932 przez Państwo Polskie z klasztoru Sankt Florian w Austrii³².

30. Bogate materiały do historii sztuki zawiera prócz innych przedewszystkiem biblioteka wilanowska.

31. Zob. str. 19/20.

32. O *Psalterzu* istnieje bogata literatura, przedewszystkiem wymienić należy rozprawę L. Bernackiego: *Geneza i historia Psalterza Florjańskiego*. Lwów 1927.

Ostatnim z większych nabytków Biblioteki Narodowej jest depozyt Biblioteki Wilanowskiej. Biblioteka ta zawiera głównie książki z wieku od XV do XIX, a pozatem olbrzymi zbiór graficzny.

Zaczątek biblioteki, sięgający w. XVII, przechodzi z rodziny Szczuków i Kąskich do rodziny Potockich. Najstarsza ta część zawierała znaczną ilość dzieł z zakresu wojskowości. W rękach Ignacego Potockiego, który pomnaża zbiory biblioteką warszawską swego teścia, Stanisława Lubomirskiego, staje się ona typową biblioteką statysty i działacza politycznego. Przechodzi ona po śmierci Ignacego na Stanisława Kostkę Potockiego, ministra oświaty, który dołącza do niej swój wielki księgozbiór (rozbudowany zwłaszcza w zakresie historii sztuki) i zbiór graficzny. Bibliotekę przewozi z Warszawy do Wilanowa syn Stanisława, Aleksander, gdzie zajmuje się głównie uporządkowaniem zbiorów. Dalszy rozrost zawdzięcza biblioteka przede wszystkim żonie Augusta Potockiego (syna Aleksandra) — Aleksandrynie z Potockich. Przewozi ona z Petersburga do Wilanowa piękny zbiór swego ojca, Stanisława Septyma. Ponadto pomnaża bibliotekę ciągłymi zakupami, tak że pod jej opieką wzrasta w dwójnasób. Do czasów Aleksandra Potockiego była to zasobna biblioteka rodzinna, Pani Augustowa swem uczuciem patriotycznym przetwarza ją na zbiór narodowy, pragnąc uczynić z niej pomnik kultury narodu. Dzięki niej powstaje dopiero dział literatury i historii polskiej, dotychczas bowiem przeważała literatura francuska. Augustowa Potocka przekazuje bibliotekę swemu siostrzeńcowi — Ksaweremu Branickiemu. Syn Ksawerego — Adam Branicki, zgodnie z tradycją rodzinną, postanowił piękne zbiory wilanowskie uczynić własnością odrodzonej Rzeczypospolitej, której w r. 1932 ofiarował Bibliotekę na ręce Pana Prezydenta. Pan Prezydent złożył ten wspaniały dar jako depozyt w Bibliotece Narodowej.

W tym wielkim zbiorze wyróżnia się znaczna ilość poloników (połowa zbioru), stare druki obfitują w rzadkie egzemplarze, niekiedy unikaty. W dziale obcym przeważa literatura francuska, co stanowi drugi wybitny rys charakterystyczny zbiorów wilanowskich. Wchodzą tu nie tylko bibliofilskie wydania autorów francuskich, ale i wielkie wydawnictwa encyklopedyczne, zebrane głównie staraniem Stanisława Septyma Potockiego. W dziale graficznym najwartościowszą część tworzą plany i szkice architektoniczne Stan. Kostki Potockiego oraz plany petersburskie Rastrellego.

Niezmienne dodatnio wyróżnia zbiór wilanowski z pośród innych prywatnych stan zachowania książek. Nawet piękne oprawy Ignacego Potockiego, czy Augustowej Potockiej nikną wobec wspaniałych kolekcji Stanisława Septyma Potockiego — przeważnie pochodzenia francuskiego (Bozerian, Durand) i kolekcji królewskiej — Bourbonów (Simier).

F. Egzemplarz obowiązkowy.

W myśl zasady, że Biblioteka Narodowa ma gromadzić i przechowywać całokształt „produkcji umysłowej narodu polskiego, wyrażonej

pismem, drukiem lub jakimkolwiek innym sposobem mechanicznym lub chemicznym"³³ wpływa od r. 1927 do Biblioteki t. zw. egzemplarz obowiązkowy, dostarczany bezpłatnie przez wszystkich drukarzy na terenie Państwa Polskiego.

3. CHARAKTERYSTYKA ZBIORÓW BIBLIOTEKI NARODOWEJ.

O znaczeniu wszystkich tych zbiorów dla nauki trudno jeszcze dać dziś dokładne i wyczerpujące informacje. Zbyt krótko istnieje na to Biblioteka Narodowa. Ale już bodaj z charakterystyki poszczególnych grup może czytelnik mniejwięcej zorientować się, jakiego rodzaju materiały tu znajdzie.

Przy przeglądzie źródeł dla różnych gałęzi nauki uwzględniamy przede wszystkim polonica, bo aczkolwiek Biblioteka Narodowa posiada liczne materiały do powszechnych dziejów i literatury, to przecież w ciągu dotychczasowych prac bibliotecznych niemożliwym było właściwe ich umiejscowienie na tle nauki obcych narodów.

Bodaj z pobieżnej charakterystyki zasobów widoczna już jest przewaga materiałów dla humanistyki, a zwłaszcza dla historii, i to począwszy już od w. XII (głównie w rewindykatach). Przedewszystkiem będą to rękopiśmienne źródła do historii Polski, a więc roczniki (np. Rocznik Świętokrzyski), odpisy najstarszych kronik, począwszy od kroniki Anonima-Galla (rkp. heilsberski), a kończąc na historii Długosza. Niewyczerpanem źródłem dla w. XVI są *Acta Tomiciana*, dalej odpis *Bezkrólewia* Świętosława Orzelskiego oraz część korespondencji: Zygmunta Augusta, Zygmunta III, Radziwiłłów, Chodkiewiczów, Sapiehów — zwłaszcza nader bogaty materiał w *Collectio autographorum*. Dla następnych wieków ważne są z zakresu historjografii kroniki: Rudawskiego, Kojałowicza, dzieła Pastoriusa, Dogiela, wreszcie bezcenne *Teki Naruszewicza* (rewindykowane ze Sztabu Głównego), ponadto i materiały wymienione dla w. XVI (zwłaszcza *Collectio autographorum*). Do sejmu czteroletniego i powstania Kościuszkowskiego bogatej literatury dostarczają zbiory po Ignacym i Stanisławie Kostce Potockich, zbiory rapperswilskie dotyczące Kościuszki i t. d.

Najbardziej jednak wszechstronnym materiałem rozporządza Biblioteka Narodowa do historii XIX w.: Legjony polskie na służbie włoskiej i francuskiej, udział w wojnach Napoleońskich znajdując znakomite oświetlenie w *Tekach Dąbrowskiego* (rewindykowanych z Cesarskiej Biblioteki Publicznej w Petersburgu, obejmujących ponadto materiał do dziejów wojskowości w Polsce od r. 1794 do Kongresu Wiedeńskiego)³⁴, w pamiętnikach Bazylego Wierzbickiego (K. Luxa), w zbiorach Chodźki. Biblioteki rapperswilska i batignolska dostarczają też źró-

33. *Dziennik Ustaw* 1928. Nr. 21.

34. Liczne militaria polskie i obce zawiera też rewindykowana biblioteka Sztabu Głównego.

20 deł dla dziejów Księstwa Warszawskiego i Królestwa Kongresowego, najobfitszych jednak dla powstań i następujących po nich emigracji.

Dla r. 1831 niezmiernej wagi są wspomniane już zbiory Chodźki, jego korespondencja, archiwum Komitetu Franko-polskiego, działającego w latach 1831-1834 pod przydykum Lafayette'a (później z przerwami aż do r. 1870); dalej Akty Legacji Polskiej w Paryżu w r. 1831-1833, Towarzystwa Litewskiego i Ziemi Ruskich. Urzędowe te papiery uzupełniają pamiętniki: Piotra Wysockiego (niewydane), Piotra Łagowskiego, Teofila Januszewicza, Benigny Małachowskiej, Białopiotrowiczowej i inn., pozatem zapiski Lelewela, Mierosławskiego, Goszczyńskiego i t. d. Dla dziejów emigracji od r. 1832-1849 podstawę tworzą archiwa Towarzystwa Demokratycznego Polskiego. Do dziejów emigracji w Anglii aż po r. 1914 przynoszą cenny materiał niedawno sprowadzone zbiory Towarzystwa Literackiego Przyjaciół Polski w Londynie. Dla tego okresu uzupełnienie stanowią papiery po Daraszu, Heltmanie i inn. Wypadki r. 1846 i „wiosna ludów” znajdują bogate oświetlenie w zbiorach rapperswilskich, batignolskich oraz w puściznie po Libelcie.

Niemniej obfitem źródłem są biblioteki rapperswilska i batignolska dla dziejów powstania i emigracji r. 1863. Podstawę tworzą tutaj papiery Artura Wołyńskiego, który zamierzał zrekonstruować archiwum Rządu Narodowego; następnie — dla organizacji wojskowych zagranicą w r. 1863 obfity materiał przynoszą papiery po generale Mierosławskim, który zebrał też dokumenty, ilustrujące zabiegi około stworzenia legjonu włoskiego oraz szkoły wojskowej w Genewie. Dzieje wszystkich niemal organizacji emigracyjnych (Komitetu Narodowego, Komisji Broni w Lièges i t. d.)³⁵ znajdują odzwierciedlenie w zbiorach po L. Mierosławskim, Gałęzowskich, Ruprechcie i po Platerach, po których również pozostały archiwa czasopism: *Le Polonais*, *Dziennik Narodowy* i *Der Weisse Adler*. Nader interesujący zespół tworzą dokumenty po Tadeuszu Okszy-Orzechowskim, ważne dla działań agentur Rządu Narodowego na Wschodzie, jak Biura prasowego w Konstantynopolu, czy Agencji w Stambule. Materiały do r. 1863 uzupełniają nabyte przez Bibliotekę Narodową zbiory Krzemienieckiego (około 300 biografij uczestników powstania), Jelskiego i Kraushara oraz szereg pamiętników.

Księgozbiór rapperswilski wraz z batignolskim zawiera najpełniejszą kolekcję prasy tajnej jakoteż druków, czasopism i rycin emigracyjnych.³⁶

Historyk literatury, pragnący korzystać ze zbiorów Biblioteki Narodowej, znajduje się mniej więcej w tem samym położeniu, co historyk polityczny, t. zn. że znajdzie nader obfity materiał dla w. XIX, o wiele skromniejszy dla wieków wcześniejszych.

35. zob. str. 7-10.

36. Lipska, *Źródła do powstania styczniowego*, str. 346.

O ile chodzi o średniowiecze, to Biblioteka Narodowa ma zasób tych zabytków niewielki, ale za to pierwszorzędnej wartości. Dla badaczy języka staropolskiego szczególnej wagi są najwcześniejsze zabytki: *Kazania Świętokrzyskie*, *Psalterz Florjański*, *Modlitewnik dla kobiet* oraz *Żywot Ojca Amandusa*. W zakresie w. XVI zainteresować mogą rękopiśmienne Janiciana, Orichoviana i rzadkości w starych drukach, takie jak Modrzewskiego: *Appendix librorum de republica emendanda*, Kraków 1554, czy *Historja Murzyńska z Heliodora*, oprócz innych — o charakterze bibliograficznym.

Bez porównania bogatsze materiały posiada Biblioteka dla w. XVII, zwłaszcza wśród rękopisów rewindykowanych: Potockiego, Twardowskiego, Kochowskiego, Morsztynów, najstarszy dochowany odpis *Pamiętników* Paska. Licznie reprezentowane są działy poezji politycznej, pieśni ludowej (wysuwa się tu zbiór ks. Dominika Rudnickiego), dawnego dramatu. W w. XVIII wprowadzają utwory rękopiśmienne Drużbackiej, Trembeckiego, Zabłockiego, Staszica, Pamiętniki Karpińskiego, pieśni konfederatów barskich, czy wreszcie poezja dworska z czasów Stanisława Augusta — ze zbioru Popielów.

Materiały te wzrastają ogromnie dla w. XIX. Biblioteka Narodowa posiada listy trzech wieszczów (m. inn. 11 listów Mickiewicza do Konstancji Łubieńskiej), a także autografy: Mickiewicza — utworów *Kartofla* i *Mieszko książę Nowogródka* (poza tem liczne Mickiewicziana w Bibliotece Rapperswilskiej); Słowackiego — *Balladynę*, nabytą od hr. Tarnowskiego, i wiersze pomniejsze. Dla dziejów poezji romantycznej ważną pozycję tworzą autografy Norwida (ze zbiorów ks. Ussasa, Batignolskich i Zenona Przesmyckiego. Literatura w. XIX poza „wielkimi romantykami” reprezentowana jest przez autografy: Asnyka (listy), Lenartowicza, Kondratowicza, Rzewuskiego (*Listopad*), Korzeniowskiego, całą puściznę po Bliżyńskim, olbrzymi zbiór dzieł J. I. Kraszewskiego (druki i rękopisy), cenną korespondencję po K. Wł. Wóycickim, poezje i korespondencję Marji Konopnickiej, Deotymy, rękopisy Prusa, Świętochowskiego i Sienkiewicza, obejmujące nie tylko jego działalność literacką, ale i polityczno-społeczną (zarówno w zbiorach Biblioteki Narodowej, jak i w Bibliotece Rapperswilskiej).

W wiek XX i literaturę najnowszą wprowadza prawie że kompletny zbiór utworów dramatycznych Stanisława Wyspiańskiego, nabyty od rodziny, wreszcie autografy (dzieł często niedrukowanych): Żeromskiego, Przybyszewskiego, Kasprowicza i inn.

Z zakresu historii kultury i oświaty zainteresować mogą rewindykowane Hosiana, dokumenty dotyczące Akademii w Zamościu, Uniwersytetu w Wilnie (uzupełniają je autografy profesorów wileńskich z początku XIX w. — ze zbiorów L. Uziębły), inwentarz Liceum Krzemienieckiego.

Z historii filozofii obok pomniejszych grup po Libelcie, Kremerze wybijają się duża kolekcja dzieł Hoene-Wrońskiego (przeważnie druki

37. Egzemplarz wilanowski omawia J. Krzyżanowski: *Heliodora „Historja Murzyńska*, w przekładzie polskim z r. 1588 (Ruch Literacki, r. VIII 1933, zesz. 5 - 6).

22 i odpisy). Dla dziejów towarzyszczyzny ważnem źródłem są papiery po Sewerynie Goszczyńskim w Bibliotece Rapperswilskiej oraz ks. Duńskiego (w zbiorach po Kallenbachu).

Dla badań religioznawczych wiele materiału znajdzie się w rewindykowanych rękopisach teologicznych oraz w kilkutysięcznym zbiorze Akademji Duchownej (druki od w. XV — XVIII, przeważają dzieła obce); więcej jednak dokumentów dostarczy Biblioteka dla historii Kościoła w Polsce i jego stosunku do soborów, a zwłaszcza dla dziejów zakonów, jak: Dominikanów w Lublinie, Bożogrobców w Miechowie, Jezuitów, Benedyktynów w Lubiniu, Tyńcu i na Łysej Górze i szeregu innych. (Przy sposobności niepodobna nie wymienić aktów klasztornych hiszpańskich z XV i XVI w., m. inn. 6 dokumentów na pergaminie). Uwagi godnem źródłem do stosunków wewnątrzno-organizacyjnych Kościoła polskiego są rewindykowane ze Sztabu Głównego opisy statystyczne parafij polskich z końca XVIII w. W materiałach z tego zakresu wyróżnia się również 40 dokumentów, dotyczących Ormian kamienieckich (znaczna ich część na pergaminie).

Jednym z najlepiej reprezentowanych w Bibliotece Narodowej jest dział poświęcony historii sztuki, idący w dwu kierunkach: 1) — zbiór rycin, 2) — opracowania i wydawnictwa pomocnicze do badań w tej dziedzinie. 1. W dziale rycin najpoważniejszą grupę tworzą zbiory wilanowskie, drugie miejsce zajmują rewindykaty. Należą tu także znaczne zbiory rapperswilskie (jedna z bogatszych kolekcji dzieł J. Falcka i Chodowieckiego, poza Norblinem i Oleszczyńskim), zbiór J. I. Kraszewskiego (przeważnie rysunki własne, ale i pokaźna ilość rycin Chodowieckiego). Dział rycin pomnażany jest ustawicznie nabytkami np. po Krausharze (Andriolli i architektura starej Warszawy) i t. p., wśród nich na pierwsze miejsce wysuwa się album rysunków Norwida. 2. Opracowania i wydawnictwa do historii sztuki zawierają głównie biblioteki po Chłędowskim, wilanowska oraz część księgozbioru „Albertiny” w Wiedniu; dział ten jest pomnażany systematycznymi zakupami podstawowych wydawnictw dotyczących głównie grafiki i rękopisów iluminowanych.

Osobną grupę tworzą w Bibliotece teatralja, które wzbogaciły się rękopisami i drukami przez depozyty bibliotek Teatrów Miejskich dramatycznych i Operowej; teatralja znajdzie również czytelnik w zbiorach wilanowskich (głównie II poł. w. XVIII i XIX w.) oraz w zbiorach horynieckich i Höfflicha.

Muzykolog odszuka obfity materiał nutowy i historyczny, poczynając od w. XVII w rewindykatkach (zbiór Kortuma), w dziale wilanowskim oraz w Bibliotece Operowej. Prawdziwą ozdobą tego działu są tu autografy Moniuszki i Chopin’a, przedewszystkiem jego pamiętnik, list do Fontany, sztambuch Elsnerówny, pamiętnik Rein-schmidta o Chopinie oraz wspomnienia w pamiętniku Hanny z Magnuszewskich Wójcickiej.

Z innych dziedzin wymienić jeszcze trzeba nauki przyrodniczo-

matematyczne, które reprezentowane są przez zbiory Towarzystwa Ogrodniczego w połączeniu z S. Makowieckim i ważny dla historii chemii — księgozbiór prof. Zawidzkiego. Nauki tajemne (alchemja, astrologia i t. p.) znajdą oświecenie w dziale starych druków (przeważnie z depozytu wilanowskiego) oraz w rewindykowanych rękopisach. Bardzo bogate materiały dla dawnej medycyny, zarówno polskiej jak obcej, poczynając od w. XV aż po w. XVIII zawiera rewidykowana Biblioteka Medyko-Chirurgiczna.

Biblioteka Narodowa rozporządza już dziś największym w Polsce zbiorem kartograficznym, do którego weszły kolekcje: wilanowska, rapperswilska, horyniecka, batignolska, J. I. Kraszewskiego, Sew. Smolikowskiego i Wł. Strzembosza, rewidykaty i egzemplarz obowiązkowy. Wyróżnia się tu zbiór map Polski i planów miast, poczynając od XVI w.; ponadto zbiór map topograficznych obcych z XVIII i pierwszej połowy XIX w. oraz ładna kolekcja kartografów holenderskich i belgijskich (np. rzadki atlas Gerarda de Jode).

Przegląd materiałów, jakimi rozporządza Biblioteka Narodowa, nie jest ani wyczerpujący ani dokładny. Dopiero w przyszłości gruntowne opracowanie zasobów Biblioteki otworzy tę bogatą skarbnicę badaczom naukowym.

4. SPOSÓB UDOSTĘPNIENIA ZBIORÓW.

Najwcześniej udostępniona została Biblioteka Rapperswilska. Prace nad udostępnieniem wszystkich innych działów Biblioteki Narodowej rozpoczęto dopiero w r. 1930. Wówczas to zbiory ustawiono w magazynie ogólnym (z wyjątkiem osobnego dla rękopisów) oraz w osobnej sali — depozyt.

Z ogólnego księgozbioru wydzielono rękopisy (około 20 000), inkunabuły (około 800), druki w. XVI (3 900, w tym przeszło 900 poloników), czasopisma (około 4 000) i gazety, mapy (6 000 w 12 000 arkuszach i około 400 atlasów, 6 globusów), i sztychy (około 70 000 razem z rysunkami, litografiami) i fotografiami. W chwili obecnej istnieją następujące katalogi: Biblioteka Rapperswilska posiada drukowane w sprawozdaniach Muzeum dla pewnych grup³⁸, pozatem drukowany katalog rękopisów w opracowaniu Dr. A. Lewaka — tom I, tom II w druku. Katalog rękopisów batignolskich w opracowaniu Dr. H. Więckowskiej (tom III ogólnego działu rękopisów B. N.) — na ukończeniu. Rewidykowane rękopisy posiadają kartotekę (niestety niedostatecznie informującą), sporządzoną w pośpiechu przy odbiorze przez Delegację Polską³⁹. Z nowszych nabytków [skatalogowane są

38. Zob. str. 8.

39. Dla informacji, które rękopisy zostały rewidykowane Delegacja Polska wydała: *Sigla codicum manuscriptorum qui olim in Bibliotheca Publica Leninopolitana extantes nunc in Bibliotheca Universitatis Varsoviensis (obecnie w Bibliotece Narodowej) asservantur*. Kraków 1928 (Prace Biblioteczne Krakowskiego Koła Związku Bibliotekarzy Polskich. IV).

24 rękopisy ze zbiorów Korzeniowskiego, Lorentowicza, Wyspiańskiego, Przybyszewskiego, częściowo rękopisy horynieckie, Kraszewskiego, Kraushara; wszystkie inne udostępnione są na podstawie spisów prowizorycznych.

Osobny katalog (prowizoryczny o charakterze inwentarza kartkowego) posiadają wszystkie druki w. XV i XVI wraz z indeksami drukarzy i bibliografii inkunabulistycznej. Na ukończeniu drukowany katalog inkunabułów i druków XVI w. biblioteki horynieckiej w opracowaniu Dr. A. Kaweckiej i Dr. K. Piekarskiego.

Ogólny księgozbiór udostępniony jest na podstawie prowizorycznych katalogów, obejmujących następujące zbiory: horyniecki, Smolikowskiego (część), batignolski, druki z Biblioteki Polskiej w Paryżu, Chłędowskiego, „Albertiny”, biblioteki teatralne, Towarzystwa Ogrodniczego, wilanowskie oraz szereg drobniejszych jak Lipskiego, Korzeniowskiego i t. p. Z egzemplarza obowiązkowego korzystać można na podstawie *Urzędowego Wykazu Druków* oraz kartoteki w Instytucie Bibliograficznym.

W ten sposób udostępniono w ciągu niespełna trzech lat przeszło 250.000 tomów.

Prace nad uporządkowaniem działu grafiki, kartografii i muzykaljów są w toku. W dziale grafiki korzystać już można ze zbiorów rewindykowanych, batignolskich oraz J. I. Kraszewskiego; zbiory wilanowskie posiadają dawne spisy Aleksandra Potockiego. Dział kartograficzny udostępnia prowizoryczny katalog kartkowy.

Czytelnia otwarta jest codziennie od godz. 9 - 15, w poniedziałki, środy i piątki od 9 - 19. W miesiącach letnich tylko od 0 - 15. Biblioteka Narodowa jest dostępna dla wszystkich pracujących naukowo po uprzednim porozumieniu się z Kierownictwem Biblioteki. Czynna też jest wypożyczalnia międzybiblioteczna.

A. INNE PRACE BIBLIOTEKI NARODOWEJ.

A. Instytut Bibliograficzny.

Instytut Bibliograficzny obejmuje swą działalnością całokształt piśmiennictwa polskiego. Narazie prace swoje rozpoczął od tworzenia katalogu centralnego bibliotek polskich, przystępując do rejestracji druków XV i XVI w. Założono też kartoteki proveniencji oraz współczesnych opraw rzeczonych druków. Bieżącą produkcję piśmienniczą opracowuje się i ogłasza w *Urzędowym Wykazie Druków*, poczynawszy od 1927 r. na podstawie egzemplarza obowiązkowego⁴⁰. Wydawnictwo to obejmuje prócz cotygodniowych bibliograficznych opisów druków nieperjodycznych, ukazujących się we wszystkich językach na obszarze

40. Grycz: *Biblioteka Narodowa na drugim etapie działalności*. Kraków 1932, str. 14 - 16 i 21 - 23.

Państwa Polskiego, miesięczne wykazy czasopism nowopowstałych, wznowionych względnie wygasłych, oraz miesięczne wykazy zagranicznych druków polskich lub Polski dotyczących. Instytut Bibliograficzny bierze udział w wydawanym przez Instytut Międzynarodowej Współpracy Intelktualnej przy Lidze Narodów — *Index Translationum*, międzynarodowym wykazie tłumaczeń, wychodzącym od lipca 1932 r. Polska wydała osobny numer specjalny za rok 1932, od r. 1933 zaś uwzględniana jest w poszczególnych numerach bieżących. Instytut Bibliograficzny współpracuje również z Głównym Urzędem Statystycznym, dostarczając materiału dotyczącego produkcji drukarskiej do *Rocznika Statystycznego*, ponadto ogłasza jako własne wydawnictwo kwartalną statystykę, poczynszyszy od r. 1929 bez przerwy, a oprócz tego opublikował osobno statystykę za lata 1928 - 1930.

B. Biuro Wymiany.

Z chwilą gdy Polska przystąpiła do konwencji brukselskiej, powstało przy Ministerstwie Spraw Zagranicznych Polskie Biuro Międzynarodowej Wymiany Wydawnictw. W kwietniu 1931 r. obowiązek prowadzenia tego Biura przejęła Biblioteka Narodowa. Działalność jego już w obrębie Biblioteki wyraża się w następujących cyfrach: utrzymuje ono stosunki wymienne z 114 państwami i krajami całego świata, poczynszyszy od Afryki równikowej i Australji, a kończąc na Islandji czy Iraku. W ciągu r. 1932 Biuro Wymiany zarejestrowało, otrzymało i wysłało 27 699 paczek wydawnictw (7 867 z zagranicy, 19 832 — z kraju) do 73 biur wymiany i 3 909 adresatów.

C. Pracownia konserwacji i opraw.

Biblioteka Narodowa posiada własną introligatornię, urządzoną według najnowszych wymagań w tej dziedzinie; służy ona głównie pracom konserwatorskim, opartym na badaniach doświadczalnych nad materiałami, używanymi do opraw oraz papierem. Opracowuje się też znormalizowane typy oprawy bibliotecznej.

UWAGI CO DO WYSTAWY I KATALOGU.

Biblioteka Narodowa, urządzając wystawę dla Międzynarodowego Kongresu Nauk Historycznych pragnie zaznajomić historyków z materiałami, jakiemi zwłaszcza w tej dziedzinie nauki rozporządza. Wydało się to i dlatego pożytecznem, iż instytucja istnieje od niedawna, posiada zbiory najróżnorodniejszego pochodzenia i stanowi „kraj nieznanym” dla wielu uczonych.

W wyborze eksponatów kierowano się przede wszystkim ich wagą dla studjów historycznych (cenne kodeksy średniowieczne roczników i kronik) oraz ich „typowością”, charakteryzującą pewne większe zespoły dokumentów, znajdujących się w posiadaniu Biblioteki (np.

26 kopjarjuszę listów, różne większej czy mniejszej wartości materiały do Wielkiej Emigracji i t. p.). W ciągu wszystkich prac około wystawy starano się nawiązywać — o ile to było możliwe — do programu i poszczególnych referatów Kongresu (np. materiały do soboru w Konstancji, „Americana” polskie, listy Mazziniego i t. p.).

Wystawa obejmuje następujące działy: historjografię polską, od pierwszych zabytków aż po w. XIX (przyczem uwzględniano autorów już nieżyjących i najwybitniejszych); źródła rękopiśmienne do historii Polski przed- i porozbiorowej, do stosunków z innymi narodami, do historii ustawodawstwa polskiego oraz nauki pomocnicze. Wystawa — zgodnie z pracami Kongresu — uwzględniła też działy, wiążące się z historją, jako to kartografię, literaturę i historję sztuki (rękopisy iluminowane i rysunki odręczne), przyczem pokazano tylko wybór najcharakterystyczniejszych zabytków.

Osobne miejsce poświęcono dwum wielkim fundatorom Biblioteki Narodowej — w hołdzie dla ich szczególnych zasług — Marszałkowi Józefowi Piłsudskiemu i Józefowi Andrzejowi Załuskiemu.

Układ katalogu odpowiada rozplanowaniu wystawy; pozycje redagowano możliwie zwięźle, uwzględniając jednak charakterystyczne właściwości eksponatów. Przekład francuski ma za zadanie ułatwić cudzoziemcom korzystanie z katalogu. Pozycje zaopatrzone najkonieczniejszą biblijografią czy literaturą przedmiotu. W prawym rogu na końcu każdego numeru katalogowego umieszczono sygnaturę eksponatu.

W przygotowaniu wystawy wzięli udział pp.: Dr A. Lewak (ogólne kierownictwo, opracowanie działu źródeł do historii XIX w. i do stosunków z innymi krajami), Mgr Marja Danilewiczowa (historjografia dawna, rękopisy; literatura); Dr Alodja Kawecka (przedmowa), Dr Stanisława Sawicka (historja sztuki), Irmina Słowińska (ustawodawstwo), Dr Helena Więckowska (źródła do historii XIX w., Batignolles), Stanisław Piotr Koczorowski (historjografia i nauki pomocnicze, druki; przekład francuski katalogu), Bonawentura Lenart (dekoracja wystawy), Dr Bolesław Olszewicz (kartografia, „Americana”) przy pomocy całego pozostałego personelu bibliotecznego.

I. SON HISTOIRE.

La Bibliothèque Nationale polonaise, quoique plus jeune que les autres Bibliothèques nationales d'Europe, possède une tradition historique lointaine.

L'idée de créer une grande bibliothèque publique apparaît en Pologne dès la première moitié du XVIII-e siècle; elle est, pour ainsi dire, l'annonce de l'actif mouvement spirituel de l'époque de Stanislas-Auguste. Le réalisateur de cette idée fut Joseph-André Załuski, homme de grand mérite. Son oeuvre, la Bibliothèque Publique des Załuski, traversait des vicissitudes analogues à l'histoire du pays tout entier: après une quarantaine d'années d'existence, elle est devenue la proie des agresseurs du Nord.

Après la perte de l'indépendance, le patriotisme polonais cherche d'abord d'autres issues, non guerrières, dans la conservation de la culture spirituelle de la nation. Ainsi s'explique l'ardeur des collectionneurs de la première moitié du XIX-e siècle: Czacki, les Czartoryski, Działyński, créent de grandes bibliothèques; ils recherchent tous les monuments du passé, témoignages de la vigueur de l'esprit national, selon le principe que „rien n'est insignifiant ni petit, s'il rappelle, même dans un fragment, la grandeur totale”¹; ils élèvent des „mausolées du souvenir national” — plutôt à l'usage personnel. Joseph Maximilien Ossoliński reprit le projet de fonder une bibliothèque nationale et publique; il a même, en 1817, obtenu du gouvernement d'Autriche la législation de sa fondation à Lwów².

A Varsovie aussi, on s'occupait de la création d'une bibliothèque nationale: Félix Łubiński, ministre de la justice, a réuni des grandes collections de livres, provenant des bibliothèques monastiques ou acquises par voie d'achat; ces collections, réunies à la bibliothèque du Lycée de Varsovie, sont devenues la base de la Bibliothèque de l'Université Royale; cette bibliothèque reçut en 1818 le nom de Bibliothèque Publique, et enfin, en 1849, celui de Bibliothèque Centrale³. En 1872, le gouvernement russe a réduit sa portée morale et la transforma en une simple bibliothèque universitaire.

Toutefois la tradition des Załuski était toujours vivante; elle a trouvé maintenant un partisan à Cracovie; notre grand bibliographe, Charles Estreicher, avait le projet de faire de l'antique Bibliothèque Jagellonne une „bibliotheca patria”⁴.

Toutes ces initiatives se heurtaient à des obstacles d'ordre matériel et moral, émanant des gouvernements copartageants. Aussi, la Pologne s'efforçait-elle à émanciper à l'avenir du contrôle étranger, ses collections nationales surtout lorsqu'il s'agissait des documents relatifs aux luttes pour l'indépendance. C'était là l'origine des nombreux dons et fondations, créés à l'étranger: on fonde la Bibliothèque Polonaise de Paris;

1. Les notes se trouvent au bas des pages du texte polonais qui précède.

la Bibliothèque Polonaise de Versailles, et la bibliothèque de l'Ecole polonaise de Batignolles⁵, deviennent des collections constituant „un bien public, national” de la Pologne; enfin, en 1870, ouvre ses portes le Musée National Polonais à Rapperswil, fondation de Ladislas Plater; de la terre libre des Helvètes, l'impérissable esprit de la Pologne devait en appeler à la justice de „Dieu et de l'univers”⁶.

Ces institutions presque toutes furent créées en vue d'un avenir lointain au bout duquel rayonnait le but rêvé, la Pologne réssuscitée, réunissant toutes ces collections au bénéfice de sa science.

Quand l'idéal des patriotes s'était réalisé, la création d'une grande Bibliothèque nationale est devenue un des premiers devoirs et desirs de leurs successeurs. La charge en est incombée, au Ministère de l'Instruction publique et des Cultes, à la Division des Bibliothèques, dont le chef est Mr. Stefan Demby, un des principaux propagateurs de l'idée de la Bibliothèque Nationale.

Le décret d'érection de la Bibliothèque Nationale du 24/II 1928⁷ établit que celle-ci doit réunir la totalité de la production intellectuelle de la nation ainsi que les ouvrages étrangers, relatifs à la Pologne. Un Institut Bibliographique fonctionne au sein de la Bibliothèque.

Bientôt après la publication de l'acte d'érection, on a créé les bases matérielles pour le développement de la Bibliothèque. Sur la proposition du Ministre de l'Instruction publique, M. Dobrucki, le Président du Conseil, M. le Maréchal Piłsudski, accorda à la Bibliothèque Nationale la somme de 2 millions zlotys, provenant de l'ancien Trésor National liquidé. Ce n'est que grâce à ce concours généreux que la Bibliothèque put se mettre à la hauteur de sa tâche.

Malgré la sympathie et l'actif appui du gouvernement et de la nation, la Bibliothèque nouvellement créée eut à lutter avec différentes difficultés, dont la plus sensible était le manque d'un immeuble pour loger ses collections. On a enfin pourvu à ce besoin en louant des locaux spacieux dans l'immeuble, qui venait d'être terminé, de la bibliothèque de l'Ecole Supérieure du Commerce. La Bibliothèque Nationale pouvait alors réunir presque toutes ses richesses et en donner accès au public. En automne 1930, on a transporté de 12 dépôts différents et logé dans le nouvel immeuble toutes les collections de la Bibliothèque, au nombre de 400.000 volumes environ, excepté la Bibliothèque de Rapperswil restée encore en dépôt à la Bibliothèque Militaire Centrale.

Dès ce moment commença la vie normale de la Bibliothèque Nationale; elle ne dure donc que trois ans à peine. Enfin, le 1-er avril 1931, la Bibliothèque Nationale assumait encore une charge: celle de l'échange international des publications.

La bibliographie, concernant la création de la Bibliothèque Nationale, se trouve dans l'ouvrage de M. Stefan Demby, *Biblioteka Narodowa w Warszawie*, wyd. II. Warszawa, 1930. Après 1930, ont paru: l'article de M. Joseph Grycz: *Biblioteka Narodowa na drugim etapie działalności* (*Przegląd Biblioteczny*, rok V, 1931, et tirage à part: Kraków,

1932), le reportage de M. Ludomił Lewenstam sur la Bibliothèque Nationale dans *l'Express Poranny*, 1933, Nr. 146, 148, 152, et l'article de M. Stanislas Pierre Koczorowski: *La Bibliothèque Nationale Polonaise à Varsovie*, dans le *Bulletin du livre français*, Paris, 1933, Nr. 12 (mars). 29

2. COLLECTIONS COMPOSANT LA BIBLIOTHÈQUE NATIONALE.

A. La Bibliothèque de Rapperswil.

Au moment des travaux préparatoires à la création de la Bibliothèque Nationale en Pologne ressuscitée, il fallait avant tout revendiquer les legs et dépôts de la Grande Emigration polonaise, les transporter dans le pays et en faire un grand monument de la civilisation nationale. Dès 1918, on a commencé les démarches pour transporter en Pologne les collections de la bibliothèque du Musée National Polonais de Rapperswil. Ce transport n'est devenu possible qu'en 1927; on a logé alors les collections de cette bibliothèque, sous le nom de „Bibliothèque de Rapperswil”, comme dépôt temporaire, à la Bibliothèque Militaire Centrale.

A Rapperswil, où le gouvernement suisse garantissait toute liberté d'action, se concentra autrefois l'active propagande polonaise. Un des émigrés les plus énergiques, Ladislas Plater, résolut de créer à Rapperswil un grand dépôt pour „réunir et conserver les souvenirs historiques polonais”⁸, surtout de l'époque des luttes pour l'indépendance, qu'il serait difficile de conserver en sécurité ailleurs. En 1870 eut lieu l'inauguration du Musée de Rapperswil.

Le début des collections de la bibliothèque du Musée de Rapperswil fut constitué par les documents de famille relatifs à Ladislas, César et Louis Plater; mais leur base principale c'étaient les collections de Léonard Chodźko, aide-de-camp de Lafayette en 1830; Chodźko réunit en 125 volumes, sous le titre de „Roczniki Polskie”, ses copies manuscrites des documents historiques de 1657 à 1863; une imposante partie des collections de Chodźko c'étaient les papiers des organisations des émigrés polonais et ceux de Joachim Lelewel, de l'époque après 1830⁹. De nombreux dons des émigrés polonais et des étrangers, amis de la Pologne, affluaient en outre à Rapperswil. Mais ce sont deux émigrés polonais de 1863 qui ont surtout prodigué leurs soins au Musée de Rapperswil: Henri Bukowski, marchand d'antiquités à Stockholm, et Arthur Wołyński, agent du Gouvernement National polonais à Rome. Grâce à Wołyński, la Bibliothèque de Rapperswil possède de riches documents pour 1863; grâce à Bukowski, elle contient une des plus riches collections des polono-suecica.

Parmi les unités plus importantes, on trouve à Rapperswil: les actes de la Société Démocratique Polonaise, provenant de Dygat, L. Mierosławski et Gasztowt¹⁰, les actes de la „Jeune Pologne” et de la Légion polonaise en Suisse (1833—1834), de H. Nakwaski, les documents sur la participation des Polonais à la guerre de Crimée, prove-

nant de S. Elżanowski et I. Kosiłowski, les archives de S. Goszczyński, provenant de A. Giller, les papiers, concernant la Légation polonaise à Paris (1831—1833), la Centralisation de Londres de la Société Démocratique Polonaise, enfin les documents dans le genre des archives de la Société Thadée Kościuszko, ou des papiers de Królikowski, etc.

Les affaires et les événements historiques, surtout ceux, qui concernent l'émigration polonaise de 1864 jusqu'à la Grande Guerre ajoutaient sans cesse aux collections de Rapperswil les documents nouveaux, comme, par exemple, La Ligue polonaise, ou la retentissante affaire de Września, ou, enfin, l'activité du Comité de Vevey pour le secours aux victimes de la guerre en Pologne, après 1914.

Au moment du rétablissement de la Pologne, le Musée de Rapperswil a perdu sa destination primitive: conservation des souvenirs du passé national en lieu sûr et propagande universelle pour la partie opprimée; maintenant apparaît un but nouveau: servir de ces collections la science polonaise et donner à celle-ci accès à leur riche documentation pour l'histoire du XIX-e siècle. La Bibliothèque de Rapperswil ne pouvait entièrement satisfaire à cette tâche qu'en Pologne.

Dans les comptes-rendus du Musée National de Rapperswil on trouve les catalogues de différents dépôts spéciaux de la Bibliothèque: Mickiewicz, Kościuszko, Kopernik. Le tome premier du catalogue des manuscrits de la Bibliothèque de Rapperswil a paru en 1929, comme tome premier du catalogue des manuscrits de la Bibliothèque Nationale, sous le titre: A. Lewak, *Zbiory Biblioteki Rapperswilskiej*. Le tome II de ce catalogue est sous presse. D'autres études sur les collections de la Bibliothèque de Rapperswil sont mentionnées p. 8 de la présente esquisse.

B. La Bibliothèque de l'Ecole polonaise de Batignolles.

La Bibliothèque de l'Ecole polonaise à Paris constitue un excellent complément des collections de Rapperswil et possède le même caractère et, souvent, la même provenance.

Cette Bibliothèque ne servit d'abord qu'aux professeurs et élèves; peu à peu, grâce aux dons des émigrés et aux autres acquisitions heureuses, elle devient un savant laboratoire public. Déjà vers 1860, la Bibliothèque de l'Ecole est, à côté de la Bibliothèque Polonaise du quai d'Orléans, un réservoir principal de documents, souvenirs historiques, bibliothèques d'émigrés polonais en France, désirant les sauver de la confiscation ou du dispersement.

La première acquisition, qui élargit l'importance de la Bibliothèque de Batignolles au-delà du cadre d'une bibliothèque scolaire, c'était la bibliothèque dite de Versailles¹¹, créée par les soins d'Antoine Ostrowski en 1841, dans la pensée que ses collections, réunies et conservées en sûreté à l'étranger, reviendront un jour à l'une des bibliothèques prin-

cipales de la Pologne libérée. En 1855, on a réuni les collections de Versailles à celles de Bibliothèque de Batignolles. 31

Différentes institutions d'émigrés, au moment de leur liquidation, déposaient leurs archives à la Bibliothèque de Batignolles. Ainsi y ont trouvé refuge les documents de la Centralisation de la Société Démocratique Polonaise; ces documents, réunis aux archives du Comité de l'Émigration polonaise unifiée, furent définitivement, en 1863, déposés à l'Ecole polonaise jusqu'au moment „quand le futur gouvernement national de la Pologne, libérée par la grâce de Dieu, décidera de leur sort ultérieur”¹². Grâce à cela, les collections de la Bibliothèque s'augmentèrent des archives presque complètes de la Société Démocratique Polonaise de 1832 à 1849, de sa section de Dijon, de sa Commission de Correspondance, ainsi que des collections des membres de la Société, et des archives de différentes sociétés liées avec le mouvement de 1846, comme, par exemple, le Comité National Polonais de Bruxelles avec ses services de province. De la même manière, la Bibliothèque de Batignolles acquit une riche documentation pour les années 1863—1864. À cette époque naquirent en émigration plusieurs institutions collaborant avec le Gouvernement National: le Comité polonais de Paris, le Bureau Militaire, la Commission de la Dette Nationale, etc. À l'échec de l'insurrection, leurs archives entrèrent, en 1868, aux collections de Batignolles, complétées ensuite par les documents de S. Gałęzowski et de K. Ruprecht, membres de presque toutes les organisations d'émigrés en 1863 et 1864.

En plus de dons énumérés ci-dessus, la Bibliothèque de Batignolles reçut les immenses archives et bibliothèque de Joachim Lelewel¹³, destinées par lui à la future bibliothèque de l'université polonaise à Wilno, puis la collection de Hłuszniwicz, et beaucoup d'autres, concernant l'histoire de l'émigration de 1832 à 1870.

Les événements en France de 1870—1871 ont arrêté le développement de l'Ecole et de sa bibliothèque. Après le transfert de l'Ecole dans un immeuble plus modeste, rue Lamandé, et après la mort de son tuteur infatigable, Gałęzowski, il n'y avait plus de place ni de capitaux pour la Bibliothèque de l'Ecole. Alors, sur l'initiative de Jean Działyński, on a transporté, en 1874, à Kórnik, près Poznań, les archives et la Bibliothèque de l'Ecole de Batignolles; c'était un dépôt national, confié à la surveillance des propriétaires de Kórnik.

En 1925, ce dépôt a été mis à la disposition de la Division des Bibliothèques, qui, après avoir transmis à Wilno ce qui lui était destiné par J. Lelewel, déposa les manuscrits à côté de ceux de Rapperswil, à la Bibliothèque Militaire Centrale, et le reste (livres, cartes, estampes), à la Bibliothèque Nationale, rue Rakowiecka.

Le catalogue des manuscrits de Batignolles, comme tome III du catalogue général des manuscrits de la Bibliothèque Nationale, est à l'impression.

C. La Bibliothèque Załuski, et d'autres bibliothèques polonaises, restituées par la Russie.

Les collections de Rapperswil et de Batignolles constituent la base de la Bibliothèque Nationale en ce qui concerne le XIX-e siècle; son fonds principal pour les siècles plus reculés est formé par les bibliothèques revendiquées et retournées de la Russie, surtout de la Bibliothèque Publique de Leningrad. C'est par cette voie qu'est restituée à la Pologne, après 130 ans d'absence, la première bibliothèque publique de Pologne, celle des Załuski, créée par les frères André-Stanislas Kostka, évêque de Płock et de Cracovie, et Joseph-André, grand rapporteur de la Couronne, plus tard évêque de Kijów. Le cadet, Joseph, à sa passion de collectionneur unissait un grand amour du livre; il en est résulté une connaissance profonde de la bibliographie, due à sa mémoire exceptionnelle et à son travail assidu. C'est à Joseph que revient le titre à la gloire de fondateur de la première bibliothèque d'une portée universelle; cette bibliothèque était non seulement la première bibliothèque publique de la Pologne, mais aussi la première, et pendant quelque temps l'unique en Europe bibliothèque nationale, bien longtemps avant la création de la Bibliothèque, de l'Institut et des Archives Nationales de la France révolutionnaire.¹⁰

Joseph - André Załuski, encore très jeune, possède déjà des collections importantes, acquises en Pologne et à l'étranger, lors de ses voyages à Paris et à Rome. Son premier catalogue date de 1720. La Bibliothèque est, à ses débuts, une collection historique et juridique; à cette époque déjà, Stanislas Konarski puise dans ses richesses pour sa publication des „*Volumina legum*”¹⁶.

En 1732, Joseph Załuski lance un appel à la société polonaise¹⁷, qu'il invite à lui prêter son aide pour collectionner et conserver les ouvrages juridiques et les oeuvres des écrivains polonais; il déclare que sa bibliothèque, qui doit s'unir à celle de son frère André, „sera accessible non seulement aux études privées, mais aussi servira le bien national” et qu'elle sera ouverte à l'usage général. Il fallait, pour le moment, ajourner ces projets, jusqu'à un temps meilleur: les troubles, survenus en Pologne pendant l'interrègne après Auguste II, ont obligé Załuski à quitter le pays avec le roi Stanislas Leszczyński. A Rome, où il prit connaissance de l'organisation de la bibliothèque du Vatican, et à Lunéville, d'où il fait des excursions de bibliophile dans différentes villes de l'Europe, Załuski continue à augmenter sa bibliothèque. En 1747, celle-ci rentre en Pologne et s'ajoute à la bibliothèque familiale.

La partie la plus précieuse de la collection de André-Stanislas, c'était la bibliothèque de Żółkiew, offerte à cet évêque par Jacques Sobieski et contenant les collections des rois de Pologne: Sigismond-Auguste, Etienne Batory, etc. Pour loger la bibliothèque, André-Stanislas acquit le palais de Daniłowicz, à Varsovie; l'inauguration solennelle de la Bibliothèque des Załuski a eu lieu en 1747.

Joseph-André enrichit toujours ses collections dans ses voyages à travers la Pologne, par des achats dans différentes villes d'Europe, même pendant son exil à Kaługa, d'où il fait des commandes de livres en Hollande. En outre, de nombreux dons augmentent les richesses de sa bibliothèque.

Joseph-André Załuski réunit ainsi 300.000 imprimés et 11.000 manuscrits. Il consacra tout son temps libre à mettre en ordre, annoter et cataloguer ses richesses; il a écrit de sa propre main plusieurs volumes de catalogues et de tables, qu'il avait l'intention de publier, sous le titre: „Bibliotheca magna polona universalis”. Son bibliothécaire, Jean Daniel Janocki, l'aidait activement dans ses travaux. Il en est résulté ainsi plus de 100 volumes de catalogues manuscrits qui presque tous sont actuellement à la Bibliothèque Nationale. Les catalogues de certaines parties de la bibliothèque des Załuski furent publiés aux frais de Joseph ou d'André¹⁹.

La Bibliothèque, pourvue de la dotation d'André et des bénéfices de Joseph Załuski, se développait brillamment jusqu'à 1767, en provoquant l'admiration des Polonais et des étrangers²⁰. Le roi Stanislas-Auguste, illustre mécène des sciences et des arts, l'entourait de sa protection; il couvrait les frais de reliure des ouvrages précieux, dont quelques-uns sont exposés actuellement (voir pl. II).¹

Après la mort de Joseph-André Załuski, en 1774, le roi mit la bibliothèque sous la protection de la Commission de l'Education nationale. En 1778, la Diète émet la résolution, demandant que les éditeurs envoient à la Bibliothèque des Załuski un exemplaire de leurs publications; c'est ce qu'on appelle aujourd'hui le dépôt légal.

De cette source ainsi que grâce aux dons, la Bibliothèque, après la mort de son fondateur, acquit plusieurs milliers de volumes, selon le témoignage de Kopczyński, son bibliothécaire, nommé par la Commission de l'Education Nationale²².

Ce développement fut brutalement interrompu à la chute de Varsovie, en 1794. L'année suivante, sur l'ordre de Catherine II, impératrice de Russie, la Bibliothèque Publique des Załuski, emballée fort sommairement, fut transportée à la hâte à Saint-Petersbourg; Catherine II pensait en faire la bibliothèque publique de Russie. A l'arrivée de la Bibliothèque à Saint-Petersbourg, on y a trouvé 382.640 imprimés, 24.574 estampes et environ 10.000 manuscrits²⁴. En 1797 on a transmis une partie des imprimés à l'Académie de Médecine de St-Petersbourg. Le reste de la Bibliothèque séjourna longtemps dans les caisses. Pendant 12 ans, on a réussi à mettre en ordre (sans cataloguer) 103.000 vol. environ²⁵. Faute de soins, par négligence et à cause des dons, qu'on a fait à différentes institutions russes, la Bibliothèque des Załuski diminua sensiblement²⁶.

La Bibliothèque Impériale Publique, en revanche, augmentait sans cesse, surtout après les confiscations de 1832 en Pologne. On a enlevé de la Bibliothèque de la Société des Amis des Sciences à Varsovie

34 plus de 26.000 volumes d'imprimés et plus de 300 manuscrits, constituant le fonds étranger de cette bibliothèque²⁷. On a transporté à Saint-Petersbourg la Bibliothèque Publique de l'Université de Varsovie. On a confisqué les collections des princes Czartoryski, de Puławy, du prince Eustache Sapieha, de Dereczyn, de V. Rzewuski, et plusieurs autres bibliothèques particulières et monastiques²⁸. Ces collections entraient surtout à la Bibliothèque Impériale Publique, puis à la Bibliothèque de l'Etat-Major, de l'Académie Médico-Chirurgique, de l'Académie des Beaux-Arts, et d'autres.

A différentes occasions et à plusieurs reprises, on a rêvé en Pologne au retour de la Bibliothèque des Załuski. Mais ces rêves et ces démarches ne purent aboutir qu'après la guerre victorieuse de 1920. Le gouvernement soviétique consentit, par le traité de paix de Riga (§ 1, de l'article XI), de restituer à la Pologne les collections et les souvenirs historiques qui lui ont été enlevés depuis 1772. Après de longues discussions, on a fixé les conditions de cette restitution.²⁹ En 1923, les collections confisquées commencèrent leur retour en Pologne, mais la restitution n'est pas encore terminée.

Jusqu'à ce moment, la Bibliothèque Nationale reçut de la Bibliothèque Publique de Leningrad 12.000 manuscrits, 600 incunables, 10.000 imprimés des XVI—XVIII ss. et, en 1931, plus de 13.000 estampes. Parmi les imprimés du XVI-e siècle, on remarque un groupe peu nombreux (72 titres) mais précieux des livres de la bibliothèque du roi Sigismond-Auguste, reliés à ses armes.

Il existe un nombre important d'ouvrages, consacrés à la description ou à l'analyse des collections restituées; ce sont d'abord les catalogues manuscrits, mentionnés plus haut, qui se trouvent à la Bibliothèque Nationale, puis certains ouvrages imprimés de Janocki et Załuski, enfin de travaux plus récents; ces ouvrages sont énumérés p. 14 ici-même.

D. Les autres collections de la Bibliothèque Nationale.

Dès le moment de la création de la Bibliothèque Nationale, il apparut que l'esprit des Załuski, des Gałęzowski, des Plater, est toujours vivant dans la société polonaise et qu'il est toujours prêt aux sacrifices pour le bien spirituel de la nation.

Les richesses de la Bibliothèque Nationale augmentent sans cesse, grâce aux donateurs généreux, dont voici les principaux: M. Stanislas Karłowski (collections des Poniński, de Horyniec, réunies surtout par l'abbé Ignace Polkowski), les successeurs de Séverin Smolikowski (histoire et droit), Mme Ladislas Strzembosz, veuve du conservateur de la Bibliothèque Polonaise à Paris (bibliographie, bibliothéconomie), l'Académie Polonaise des Sciences et des Lettres (ouvrages français, provenant de la Bibliothèque Polonaise à Paris), et d'autres. Parmi les acquisitions de la Bibliothèque Nationale, il faut relever encore: la

bibliothèque de feu Casimir Chłędowski et une partie de la bibliothèque du Musée Albertina à Vienne (histoire de l'art), les livres de feu le professeur Zawidzki (chimie), de Stefan Makowiecki (sciences naturelles), dépôt de la bibliothèque de la Société d'Horticulture de Varsovie, ceux de la bibliothèque des Théâtres Municipaux et de la bibliothèque de l'Opéra de Varsovie, etc.

Le département des manuscrits augmente aussi sans relâche; parmi les collections de manuscrits et d'autographes, provenant des écrivains célèbres ou des collectionneurs éminents, il faut mentionner celle de J. I. Kraszewski (ses autographes, documents biographiques, mémoires du XVIII-e siècle, livres, cartes, estampes et dessins), de J. Korzeniowski, A. Jelski, J. Kallenbach (précieux autographes de Mickiewicz, Krasiński, J. Sniadecki), J. Lorentowicz, l'abbé Ussas, A. Kraushar, Arthur Oppman, K. W. Wóycicki, W. Nawrocki. Parmi les joyaux de ce département, il faut mentionner 34 manuscrits autographes de Wyspiański et, acquisition la plus glorieuse, le précieux „Psautier de Saint-Florian”, acheté par l'Etat polonais aux chanoines de Sankt-Florian (Autriche), en 1932.

E. La Bibliothèque de Willanów.

La plus récente des grandes acquisitions de la Bibliothèque Nationale est celle de la Bibliothèque de Willanów, reçue en dépôt; elle contient surtout des imprimés et une grande collection de gravures et dessins.

La plus ancienne partie de cette bibliothèque, remontant au XVII siècle et provenant des familles Szczuka et Kątski, contenait surtout des ouvrages militaires. Passée aux Potocki, la bibliothèque, entre les mains de Ignace Potocki, s'augmente de la bibliothèque de Varsovie de Georges Lubomirski et devient une bibliothèque d'homme d'Etat. Stanislas Kostka Potocki, successeur d'Ignace et ministre de l'instruction publique, y ajoute sa bibliothèque à lui (surtout l'histoire de l'art) et sa collection de gravures et dessins. Le fils de celui-ci, Alexandre, transporte la bibliothèque à Willanów, où il la met en ordre. La belle-fille d'Alexandre, Alexandrine Auguste Potocka, née Potocka, ramène de Saint-Pétersbourg à Willanów l'admirable bibliothèque de son père, Stanislas-Septime, et l'augmente sans cesse de nouveaux achats. Mme Auguste Potocka transforme cette bibliothèque de famille en une collection nationale et y ajoute la littérature et l'histoire de Pologne. Elle transmet la bibliothèque à Xavier Branicki; le fils de celui-ci, M. Adam Branicki, a offert, en 1932, la bibliothèque de Willanów à la République de Pologne, entre les mains du Président de celle-ci. M. le Président de la République Polonaise déposa ce superbe don à la Bibliothèque Nationale.

La moitié de cette grande collection ce sont les ouvrages relatifs à la Pologne; parmi les ouvrages anciens, il y a beaucoup de raretés, et même d'exemplaires uniques. On y trouve les éditions bibliophiles

36 et de luxe des chefs-d'oeuvre de la littérature française, surtout des XVIIIe et XIXe ss., et de grands ouvrages de référence, le tout réuni par Stanislas-Septime. Parmi les dessins, les plus précieux sont les plans d'architecture de Rastrelli.

La conservation des livres de cette bibliothèque est admirable: les exemplaires de choix y sont revêtus de superbes reliures en plein veau avec dorures (collection de Ignace Potocki) et en plein maroquin, de Bozérian, Durand ou Simier (collection de Stanislas-Septime).

F. Le Dépôt légal.

Conformément au principe que la Bibliothèque Nationale doit réunir et conserver la totalité de la production intellectuelle de la nation polonaise, exprimée au moyen de l'écriture, de l'imprimerie, ou par n'importe quel autre moyen de reproduction mécanique ou chimique³³, la Bibliothèque Nationale reçoit, depuis 1927, les exemplaires du dépôt légal.

3. CARACTÉRISTIQUE DES COLLECTIONS DE LA BIBLIOTHÈQUE NATIONALE.

Cette caractéristique ne peut être que sommaire et ne peut porter que sur les parties polonaises de la Bibliothèque: sa courte existence et l'importance de ses acquisitions récentes ne permettent pas d'entrer dans l'étude de détail.

A l'analyse sommaire déjà, on s'aperçoit de la prédominance, dans les collections de la Bibliothèque Nationale, des documents pour l'histoire, et cela dès le XIIe siècle. Il y a surtout les sources manuscrites pour l'histoire de Pologne: annales (p. ex. *Roczniki Świątokrzyskie*), copies des chroniques les plus anciennes, depuis la chronique de Gallus-Anonyme (manuscrit de Heilsberg), jusqu'à l'*Histoire* de Długosz. Pour le XVIe siècle, nous avons: les *Acta Tomiciana*, l'*Interrègne* de S. Orzechowski, la correspondance de Sigismond-Auguste, de Sigismond III, celle des Radziwiłł, Chodkiewicz, Sapieha. Pour les siècles suivants, nous avons entre autres: les chroniques de Rudawski, de Kojalowicz, les ouvrages de Pastorius, de Dogiel, les inappréciables *Dossiers* de Naruszewicz. Pour la Diète de Quatre Ans et l'insurrection de Kościuszko, on trouve des sources manuscrites dans les collections de Ignace et Stanislas Potocki, dans celles de Rapperswil, etc.

Mais la documentation de la Bibliothèque Nationale est la plus riche pour l'histoire du XIXe siècle: les Légions polonaises en Italie et en France, la participation des Polonais aux guerres de Napoléon, l'histoire militaire de Pologne 1794 — 1814³⁴, sont abondamment éclairées dans les *Dossiers* du général J. H. Dąbrowski et dans ceux de Chodźko. Les collections de Rapperswil et de Batignolles contiennent des sources pour l'histoire du Grand Duché de Varsovie, du Royaume du Congrès, mais surtout pour les insurrections et les émigrations

successives polonaises. Pour 1831, nous avons les documents de première importance dans les dossiers et la correspondance de Chodźko, dans les archives du Comité franco-polonais de Lafayette, dans les actes de la Légation polonaise à Paris 1831 — 1833, dans ceux de la Société de Lithuanie et des Terres Russiennes. Ces documents sont complétés par les mémoires de P. Wysocki, P. Łagowski, T. Janusiewicz, et des notes de Lelewel, Mierosławski, Gończyński, etc. Les archives de la Société Démocratique Polonaise avec tous ses services (collection de Batignolles) sont une source fondamentale pour l'histoire de l'émigration de 1832 à 1849; les documents de la Société des Amis de la Pologne à Londres éclairent l'histoire de l'émigration polonaise en Angleterre, jusqu'à 1914. Les années 1846 et 1848 sont abondamment représentées à Rapperswil, à Batignolles, et dans les papiers de Libelt.

Pour l'histoire de l'insurrection et de l'émigration de 1863, on trouve une documentation riche et variée dans les bibliothèques de Rapperswil et de Batignolles; la source la plus importante ce sont les papiers de Wołyński, du général Mierosławski, de Bukowski, des Gałęzowski, de Ruprecht, des Plater. Les documents de T. Oksza-Orzechowski éclairent l'activité des agents du Gouvernement National en Orient.

Rapperswil et Batignolles contiennent en outre une collection très complète de la presse clandestine et de la presse d'émigration polonaise.

L'histoire de la littérature polonaise, pareillement à l'histoire politique, est très bien représentée pour le XIX-e siècle et modestement pour les siècles antérieurs.

Pour l'histoire littéraire du moyen-âge, la Bibliothèque Nationale possède les monuments peu nombreux, mais de grande importance: les Sermons de Sainte-Croix (*Kazania Świętokrzyskie*), le *Psautier de Saint-Florian*, le *Livre de prières pour femmes*, etc. Pour le XVI-e siècle, ce sont surtout les raretés bibliographiques, comme p. ex. *Appendix librorum de republica emendanda*, Cracovie 1554, de Modrzewski, et d'autres. Pour le XVII-e siècle, nous avons les manuscrits de poésies de Potocki, Twardowski, Kochowski, Morsztyn, et le plus ancien manuscrit des *Mémoires de Pasek*. Pour le XVIII-e siècle, on possède les ouvrages manuscrits de Drużbacka, Trębecki, Zabłocki, Staszic, Karpiński, et de la poésie de la cour de Stanislas-Auguste.

La Bibliothèque Nationale est infiniment plus riche pour l'histoire littéraire du XIX-e siècle: elle possède des lettres et des oeuvres autographes d'Adam Mickiewicz, Słowacki, Krasiński, Norwid; viennent ensuite celle de Asnyk, H. Rzewuski, Kraszewski, Konopnicka, Prus, Świętochowski, Sienkiewicz.

La littérature contemporaine est représentée par la collection presque complète des oeuvres autographes de Wyspiański, par celles de Żeromski, Reymont, Przybyszewski, Kasprówicz.

Pour l'histoire de la philosophie, la Bibliothèque Nationale possède une importante collection des oeuvres de Hoene-Wroński (livres et manuscrits), les papiers de Libelt et de Kremer. Les dossiers de S. Goszczyński (Rapperswil) et de l'abbé Duński (collection de Kallenbach) constituent des sources précieuses pour l'histoire du Towianisme.

Une documentation abondante pour les études religieuses se trouve dans les manuscrits théologiques et dans les livres anciens (XV — XVIII ss., quelques milliers de volumes), de l'Académie Théologique, restitués par la Russie. La Bibliothèque Nationale est encore plus riche en documents pour l'histoire de l'Eglise et des ordres monastiques (Dominicains, Saint-Sépulcre, Jésuites, Bénédictins) en Pologne; il faut mentionner aussi les actes des couvents espagnols des XV et XVI ss., dont six pièces en parchemin, et 40 documents (la plupart sur parchemin) des Arméniens de Kamieniec.

Le fonds de l'histoire de l'art est l'un des mieux fournis; il se compose d'un cabinet d'estampes et d'une bibliothèque d'art. La collection de dessins et gravures de Willanów, les estampes restituées par la Russie, les gravures de Rapperswil (oeuvres de J. Falck, D. Chodowiecki, Norblin, Oleszczyński), la collection de dessins de J. I. Kraszewski — sont les groupes principaux du cabinet d'estampes. Des acquisitions nouvelles s'y ajoutent sans cesse: la collection de Kraushar, un album de dessins de Norwid. La bibliothèque d'art contient la collection de C. Chłędowski, les livres de Willanów et d'Albertina de Vienne; des achats systématiques l'augmentent des ouvrages de fond et des livres sur la gravure et sur les manuscrits à miniatures.

Pour le théâtre, nous avons les bibliothèques des Théâtres municipaux et de l'Opéra de Varsovie, certaines parties de la bibliothèque de Willanów et de Horyniec.

Dans la section de musique, dont les joyaux sont les oeuvres de Chopin (son *Journal*, ses lettres à Fontana, l'album de Mlle Elsner, les mémoires de Reinschmidt sur Chopin), on trouve une documentation abondante dans les collections de Kortum (restituées par la Russie), dans les bibliothèques de Willanów et de l'Opéra.

Les sciences mathématiques et naturelles sont représentées par les bibliothèques de la Société d'Horticulture, de S. Makowiecki, et du prof. Zawidzki (histoire de la chimie). Pour les sciences occultes, on trouve de livres rares dans la bibliothèque de Willanów et les manuscrits restitués par la Russie. L'histoire de la médecine ancienne en Pologne et à l'étranger est abondamment représentée (XV — XVIII ss.) dans la Bibliothèque Médico-Chirurgique, restituée par la Russie.

La Bibliothèque Nationale possède, dès maintenant, la plus riche en Pologne collection cartographique. Il faut y relever une collection de cartes de Pologne et de plans de ses villes, depuis le XVI-e siècle, des cartes topographiques étrangères (XVIII et début du XIX s.), des oeuvres des cartographes belges et hollandais.

Cette revue fort sommaire des collections de la Bibliothèque Na-

tionale ne peut pas donner une idée exacte et complète de ses richesses. Mais, dans l'avenir, l'étude approfondie de ses différentes parties permettra de donner aux savants un accès aisé à ses richesses. 39

6. LE CLASSEMENT ET LA MISE EN ORDRE DES COLLECTIONS.

La Bibliothèque de Rapperswil la première a été mise à la disposition du public. Elle possède des catalogues imprimés de certaines de ses parties (publiés dans les comptes-rendus du Musée de Rapperswil³⁸, et le catalogue imprimé de ses manuscrits, dressé par M. A. Lewak. Le catalogue des manuscrits de la bibliothèque de Batignolles est en cours d'exécution par Mme H. Więckowska. Les manuscrits restitués par la Russie ont été catalogués sommairement par la Délégation Polonaise en Russie³⁹, au moment de leur réception. Parmi les acquisitions plus récentes, on a catalogué les collections de Korzeniowski, Lorentowicz, Wyspiański, Przybyszewski, etc.; les autres sont accessibles d'après les listes provisoires.

Les imprimés des XV et XVI ss. sont catalogués provisoirement sur fiches avec les tables de leurs imprimeurs et leur bibliographie. Le catalogue des livres des XV et XVI ss. de la bibliothèque de Horyniec, établi par M. K. Piekarski, est à l'impression.

Le fonds des imprimés est accessible au public d'après les catalogues provisoires sur fiches. Les exemplaires du dépôt légal sont catalogués dans la publication hebdomadaire *Urzędowy Wykaz Druków* (Bulletin officiel des publications, paraissant en Pologne) et accessible au moyen du fichier de l'Institut Bibliographique.

Pendant trois ans, on a donné accès à plus de 250 000 volumes. La mise en ordre des gravures, des cartes et de la musique est en cours d'exécution.

La salle de lecture est ouverte au public tous les jours non fériés de 9 h. à 15 h., et lundi, mercredi, vendredi, excepté les mois d'été, encore de 15 h. à 19 h. La Bibliothèque Nationale est accessible à tous les travailleurs de la science, après entente préalable avec sa Direction. Il existe encore un service de prêt pour les bibliothèques.

5. LES AUTRES SERVICES DE LA BIBLIOTHÈQUE NATIONALE.

A. L'Institut Bibliographique.

L'activité de l'Institut Bibliographique embrasse la totalité de la production intellectuelle polonaise. Son premier travail est le catalogue central des bibliothèques polonaises pour les imprimés des XV et XVI ss., comprenant un fichier des provenances et des reliures d'époque de ces imprimés.

Depuis 1927, on enregistre et annonce la production courante de librairie dans *Urzędowy Wykaz Druków* (Bulletin Officiel des Publications paraissant en Pologne), d'après les exemplaires du dépôt égal⁴⁰. Cette publication comporte une description bibliographique hebdomadaire de tous les imprimés non-périodiques, paraissant en toutes langues sur le territoire de la République Polonaise, une liste mensuelle des périodiques nouveaux, renouvelés ou ayant cessé de paraître, une liste mensuelle des imprimés polonais ou relatifs à la Pologne, parus à l'étranger. L'Institut Bibliographique participe à l'*Index Translationum* (répertoire international des traductions), publié depuis le mois de juillet 1932 par l'Institut International de Coopération Intellectuelle; pour 1932, la Pologne publia son numéro spécial, et, à partir de 1933, elle sera représentée dans les fascicules courants de l'*Index*. L'Institut Bibliographique collabore avec l'Office Central de Statistique de la République Polonaise, en lui fournissant des documents sur la production de l'imprimerie, pour ses travaux statistiques. L'Institut publie en outre, depuis 1929, la Statistique trimestrielle des publications et il a publié séparément la statistique pour 1928 — 1930.

B. Le Service des Echanges Internationaux.

La Pologne ayant accédé en 1920 à la convention de Bruxelles de 1886, on a créé un Service polonais des Echanges internationaux des publications auprès du Ministère des Affaires Etrangères. En avril 1931, la Bibliothèque Nationale s'est chargée de la gestion de ce service. L'activité du Service polonais des Echanges internationaux auprès de la Bibliothèque Nationale peut se résumer en chiffres suivants pour l'année 1932: le Service est en relations avec 114 Etats et pays du monde, il a reçu, enregistré et distribué 27 699 paquets de publications (7 867 de l'étranger, 19 832 — de la Pologne).

C. L'Atelier de conservation et de reliure.

La Bibliothèque Nationale possède un atelier de reliure, pourvu de l'installation la plus moderne; il s'occupe surtout des travaux de conservation, basés sur l'étude expérimentale des matériaux de reliure et du papier; il établit les types normalisés de reliure de bibliothèque.

6. OBSERVATIONS SUR L'EXPOSITION ET SON CATALOGUE.

La Bibliothèque Nationale, organisant une exposition à l'occasion du VII-e Congrès Historique International, désire faire connaître aux historiens les documents dont elle dispose dans leur domaine de la science. Cela paraît être d'autant plus opportune que la Bibliothèque, dans son état présent, existe depuis peu, présente la réunion des collec-

tions d'origine la plus variée et constitue une *terra incognita* pour de nombreux savants. 41

Dans le choix des objets exposés, on s'est orienté surtout selon leur importance pour les études historiques (précieux manuscrits du moyen âge, annales et chroniques) ou selon le caractère typique, marquant certains ensembles de documents, existant dans les collections de la Bibliothèque (copie de lettres, documents pour l'histoire de la Grande Emigration Polonaise).

On a tâché, dans la mesure du possible, de rattacher la composition de cette exposition au programme et aux différents rapports et communiqués du Congrès (p. ex. le Concile de Constance, les „Americana” polonais, les lettres de Mazzini etc.).

L'Exposition comprend les sections suivantes: historiographie polonaise depuis ses premiers monuments jusqu'au XIX-e siècle (on n'y a compris que les auteurs défunts et les ouvrages les plus importants); sources manuscrites pour l'histoire de la Pologne avant et après les partages; sciences auxiliaires de l'histoire. Conformément aux travaux du Congrès, l'exposition comprend d'autres sections, se rattachant à l'histoire: cartographie, belles-lettres, histoire de l'art (manuscrits à peintures et dessins); on n'y a présenté que les pièces les plus caractéristiques.

On a consacré une place d'honneur aux grands fondateurs de la Bibliothèque Nationale, en hommage à leurs particuliers mérites: le Maréchal Joseph Piłsudski et Joseph-André Załuski.

La disposition du catalogue correspond à celle de l'exposition; les notices ont été rédigées avec la plus grande concision possible, ne relevant que les qualités caractéristiques des objets décrits. La traduction française, accompagnant le texte polonais, doit faciliter l'usage du catalogue aux hôtes étrangers de l'exposition. Les notices sont pourvues de leur bibliographie essentielle. A la fin de chaque notice du catalogue à droite, on a placé la cote de la Bibliothèque Nationale.

A l'organisation de l'exposition, ont participé M. Adam Lewak (direction générale, préparation de la section des sources pour l'histoire du XIX-e s. et des relations avec l'étranger), Mmes Marie Danilewiczowa (historiographie ancienne, manuscrits; belles-lettres), Alodie Kawecka (préface), Stanisława Sawicka (histoire de l'art), Irmine Śliwińska (législation), Hélène Więckowska (sources pour l'histoire du XIX-e s., Batignolles), et MM.: Stanislas-Pierre Koczowski (historiographie et sciences auxiliaires, imprimés; traduction française du catalogue), Bonaventure Lenart (décoration de l'exposition), Boleslas Olszewicz (cartographie, Americana), avec le concours de tout le personnel de la Bibliothèque.

- Bialecki — Antoni Bialecki: *Rękopisma Długosza w petersburskich bibliotekach*. Petersburg 1860.
- Blumenstock — Alfred Blumenstock: *Wiadomość o rękopisach prawno-historycznych Biblioteki Cesarskiej w Petersburgu*. Archiwum Komisji Historycznej, T.IV. Kraków 1891.
- Dudik — Dudik: *Historische Forschungen in der Kaiserlichen öffentlichen Bibliothek zu St. Petersburg*. Wien 1879.
- Estreicher — Karol Estreicher: *Bibliografia polska*. Kraków 1872-1933.
- Hubz — Romuald Hubz: *Ustawodawstwo Kazimierza Wielkiego*. Warszawa 1881.
- Kętrzyński, RP — Wojciech Kętrzyński: *O rocznikach polskich*. Kraków 1896.
- Kętrzyński, RM — Wojciech Kętrzyński: *O roczniku małopolskim*. Poznań 1878.
- Kopera — Feliks Kopera: *Miniatury rękopisów polskiego pochodzenia w Bibliotece Publicznej w Petersburgu*. Sprawozdania Komisji do Badania Historji Sztuki w Polsce, t. VII. Kraków 1912-5.
- Korbut — Gabrjel Korbut: *Literatura polska od początków do wojny światowej*. T. I-IV. Warszawa 1929-1931.
- Korzeniowski — Józef Korzeniowski: *Zapiski z rękopisów Cesarskiej Biblioteki Publicznej w Petersburgu i innych bibliotek*. (Archiwum do Dziejów Literatury i Oświaty w Polsce, t. XI). Kraków 1910.
- Kozłowska-Studnicka — Janina Kozłowska-Studnicka: *Katalog rękopisów polskich (poezyj), wywiezionych do Cesarskiej Biblioteki Publicznej w Petersburgu*. Kraków 1929.
- Kutrzeba — Stanisław Kutrzeba: *Historja źródeł dawnego prawa polskiego*. Lwów 1925.
- Łoś — Jan Łoś: *Początki piśmiennictwa polskiego*. Lwów 1922.
- MPH. — *Monumenta Poloniae Historica*. T. I-V. Lwów 1864-1888.
- Ms. — Manuscrit; Mss. — manuscripts.
- Pap. — papier.
- Parch. — parchemin.
- Perg. — pergamin.
- Piekosiński — Franciszek Piekosiński: *Pomniki prawa litewskiego z XVI w.* Kraków 1900.
- Pon. — z biblioteki Horynieckiej XX. Ponińskich
- r. — recto.
- Rapp. — zbiory rapperswilskie Biblioteki Narodowej.
- Rps. — rękopis.
- s. — siècle.
- sign. — signatura.
- T. P. N. — z biblioteki Warszawskiego Królewskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Warszawie.
- v. — verso.
- W. — ze zbiorów Biblioteki Wilanowskiej.
- Zał. — ze zbiorów Biblioteki Załuskich.
- Zeissberg—H. Zeissberg: *Die polnische Geschichtsschreibung des Mittelalters*. Leipzig 1873.

MARSZAŁEK JÓZEF PIŁSUDSKI
LE MARÉCHAL JOSEPH PIŁSUDSKI

MARSZAŁEK JÓZEF PIŁSUDSKI.
LE MARÉCHAL JOSEPH PIŁSUDSKI.

1. Autografy, dzieła drukowane, dzieła o Marszałku Józefie Piłsudskim, album fotografii.

Autographes, oeuvres imprimées, ouvrages consacrés au Maréchal, album de photographies.

ZAŁUSKI JÓZEF ANDRZEJ (1702 — 1774).

- 2 — 14 Spuścizna literacka: pisma autobiograficzne, miscellanea encyklopedyczne i polemiczno-religijne, epigramaty, utwory dramatyczne, przekłady — w rękopisach.

Manuscrits de l'oeuvre littéraire de Załuski: écrits autobiographiques, miscellanées encyclopédiques, polémique religieuse, épigrammes, oeuvres dramatiques, traductions.

- 15 Biblioteki Załuskich dobrodzieje (i czytelnicy).

Bienfaiteurs (et lecteurs) de la Bibliothèque des Załuski.

- 16 — 19 Rachunki i oferty księgarskie dla Biblioteki Załuskich.

Factures et offres de librairie pour la bibliothèque des Załuski.

- 20 — 80 Katalogi i indeksy rękopiśmienne książek i rękopisów Biblioteki Załuskich, 1720 — 1728, pisane ręką Gutowskiego, Janockiego, Trotza (odpisy), Oczakowskiego (Krena — bibliotekarza Andrzeja Stanisława Załuskiego) i i.

Catalogues et tables en manuscrit des livres et des manuscrits de la Bibliothèque des Załuski, 1720 — 1788, de la main de Gutowski, Janocki, Trotz, Oczakowski, etc.

- 81 — 87 Bibliotheca Magna Polona — bibliografia polska przez J. A. Załuskiego.

Bibliographie polonaise, écrite par J. A. Załuski.

- 88 — 104 Notaty bibliograficzne i biograficzne J. A. Załuskiego (101-103, pisane w Kałudze).

Notes bibliographiques et biographiques de J. A. Załuski (101 — 103, notes écrites à Kaługa).

- 105 — 112 Dzieła bibliograficzne i dotyczące Biblioteki Załuskich, przygotowane do druku i drukowane.

Oeuvres bibliographiques et concernant la Bibliothèque des Załuski, imprimés ou préparés à l'impression.

W tym dziale wystawy Biblioteka Narodowa, nie dążąc do przedstawienia całkowitego obrazu dziejopisarstwa polskiego, poprzestała na rękopisach i drukach, wybierając zabytki cenne lub rzadkie, reprezentujące najwybitniejszych twórców nauki historycznej polskiej do końca XVIII-go wieku. Dla wieku XIX-go uwzględniono wyłącznie najważniejsze dzieła wybitnych a nieżyjących już historyków polskich, dotyczące dziejów Polski przedrozbiorowej.

Rękopisy z zakresu historjografji, znajdujące się obecnie w Bibliotece Narodowej pozwalają już na odtworzenie obrazu tej historjografji w ogólnych zarysach (z nieuchronnemi oczywiście lukami) — od kroniki Galla i Rocznika Świętokrzyskiego do autografu Historji Narodu Polskiego Naruszewicza. Przyszłe krytyczne wydania wielu z tych zabytków oprzeć się będą musiały na tych materjałach.

(Rękopisy wymienione pod N-rami 116, 118, 124, 128, 129, 135 znajdują się w Bibliotece Uniwersyteckiej w Warszawie).

Cette section de l'exposition, qui ne prétend pas à donner un tableau complet de l'historiographie polonaise, présente un choix de livres et manuscrits les plus rares et les plus précieux provenant exclusivement des collections de la Bibliothèque Nationale et représentant les plus éminents travailleurs de la science historique polonaise jusqu'à la fin du XVIII-e s.

Pour le XIX-e s., on s'est borné à exposer les ouvrages les plus importants des principaux historiens polonais (excepté les auteurs vivants) traitant de l'histoire de la Pologne avant les partages.

Les manuscrits de cette section permettent de reconstituer (avec d'inévitables lacunes) le tableau général de l'historiographie polonaise depuis les Annales de Sainte-Croix et la Chronique de Gallus-Anonyme jusqu'au manuscrit autographe de l'Histoire de la Nation polonaise de Naruszewicz. Les éditions critiques de plusieurs de ces monuments devront être basées sur la documentation existant à la Bibliothèque Nationale.

(Les manuscrits Nos 116, 118, 124, 128, 129, 135, se trouvent à la Bibliothèque de l'Université de Varsovie).

113. ANNALES S. CRUCIS vetusti.—Rocznik Świętokrzyski dawny (948-1136).

Rps. perg. z I poł. XII w. — poprzedzony siedmioma listami apostolskiemi z glosą interlinearną Anzelma Scholastyka z Laonu. Powstał prawdopodobnie w Gnieźnie, autorem mógł być Jakób ze Żnina, proboszcz w Gnieźnie (zob. tabl. I).

Ms. parch. de la I-re moitié du XII-e s.; précédé de 7 lettres apostoliques, avec une glosse interlinéaire d'Anselme Scholastique de Laon. Rédigé probable-

ment à Gniezno: pourrait être attribué à Jacques de Żnin, curé de Gniezno. (Voir pl. I).

MPH II, 772 - 774. Kętrzyński, RP, 14 - 18. Semkowicz *Rocznik świętokrzyski dawny*. Kraków 1910. — Lat. O. vel. I. 19.

47

ANONIM-GALL (w. XII)

114. Chronica. — Kodeks Heilsberski albo rękopis Szamotulskiego.

Rps. pap., kopja sporządzona pomiędzy r. 1424 a 1471. Zawiera pozatem: I. Dzierzwa: Chronica Polonorum, doprowadzona do r. 1198 - odpis z r. 1426 (por. poz. 127 - 129). II. Rocznik Małopolski (899 - 1327 i 1378, por. poz. 127 i 129). III. Rocznik t. zw. Anonymi rerum ab anno 1330 - 1424 gestarum historiae. W r. 1471 stanowił własność „*Petri de Schamotuli Castellani et Capitanei Posnaniensis*”. W I-ej połowie w. XVIII rękopis znajdował się w bibliotece biskupiej w Heilsbergu, opublikował go wówczas Godfryd Lengnich (por. poz. 115). Autorstwo Kroniki przypisywano błędnie Marcinowi Gallowi, fałszywie interpretując Długosza i notatkę Kromera na rękopisie heilsberskim. K. 119 r.: początek Kroniki z notatką Kromera.

Ms. pap., copie exécutée entre 1424 et 1471. Contient en outre:

I. Dzierzwa: Chronica Polonorum, jusqu'à l'an 1198; copie de 1426 (cf. art. 127 - 129), II: Annales de la Petite Pologne (899 - 1327 et 1378, cf. art. 127 et 129), III: Annales, dites: Anonymi rerum ab anno 1330 ad annum 1424 historiae. En 1471, le ms. appartenait à Petrus de Schamotuli, castellanus et capitaneus posnaniensis. Puis le ms. se trouvait à la bibliothèque de l'évêché de Heilsberg; il fut publié alors par Gottfried Lengnich (cf. art. 115). — La Chronique d'Anonyme fut attribué par erreur à Martin Gallus, à la suite d'une interprétation fautive de Długosz et d'une note de Kromer sur le manuscrit ci-dessus. Au f. 119 r.: début de la Chronique, avec note de Kromer.

MPH I, 387 - 390, II, 161. Kętrzyński, RP, 129 - 130; RM, 226. s. sign.

WINCENTY KADŁUBEK i ANONIM-GALL

115. Vincentius Kadlubko et Martinus Gallus, scriptores historiae polonae vetustissimi. Ed. G. Lengnich. Gedani 1749. 2°.

E. XIX, 9.

— Pon. XVIII. 3318.

116. ANNALES MIECHOVIENSES. — Rocznik Miechowski. (947 — 1434).

Rps. perg. z w. XIV - XV. — Rocznik opiera się w partji początkowej na roczniku kapituły krakowskiej i zaginionym wcześniejszym roczniku miechowskim. — Kodeks ten zawiera ponadto kazania i legendy o świętych polskich m. inn. „*De Sancto Adalberto*”, „*Passio S. Adalberti episcopi*” (w przeróbce). Za autorów tego żywota uchodzą: Gaudenty (Radzym), brat przyrodni św. Wojciecha oraz Jan di Cannapara (Kanaparjusz). Żywot powstał około r. 1000. K. 137 r.: Rocznik miechowski, zapiski z r. 1349 — 1400.

Ms. parch. XIV - XV-e ss. Les Annales, au début, sont basées sur celles du chapitre de Cracovie et sur celles de Miechów, antérieures et perdues. Les inscriptions finales ont la plus grande valeur. Le ms. contient en outre des sermons et des vies des saints polonais, entre autres: „*De Sancto Adalberto*”, „*Passio S. Adalberti episcopi*” (remaniée). On attribue cette vie de Saint Adalbert à Gaudenty (Radzym), cousin du Saint, et à Jean di Cannapara (Cannaparius). La vie fut écrite vers l'an 1000. — Au f. 137 r.: Annales de Miechow, inscriptions pour les années 1349 - 1400.

MPH II, 880. Korzeniowski, 2 - 3 Kętrzyński, RP, 63 - 66.

— Lat. F. vel. I. 51.

117. *Historia Polonica*. — T. zw. rękopis Kuropatnickiego.

Rps. perg., kopja z II połowy XIV w. — Jest to jeden z trzech najpoprawniejszych odpisów kroniki Mistrza Wincentego. Oprawiono razem formularz dyplomatyczny z XIII w. W pocz. XIX w. należał do Józefa Kuropatnickiego. Str. 26 — 27: panowanie Bolesława Chrobrego.

Ms. parch.; copie de la seconde moitié du XIV-e s. Une des trois copies les plus correctes de la chronique de Vincent. Relié avec un formulaire diplomatique du XIII-e s. Appartenait, au début du XIX-e s., à Joseph Kuropatnicki. Pp. 26 — 27: le règne de Boleslas le Brave.

MPH II, 199. Hofman-Dadejowa H. *Studja nad rękopisami kroniki Mistrza Wincentego*. Lwów 1924. — Lat. O. vel. IV. 2.

118. *Historia Polonica*. — Wykłady Macieja z Kobylina, profesora Akademji Krakowskiej.

Rps. pap., kopja z połowy XV w. — Zawiera pozatem miscellanea świeckie i duchowne z XV w.

Ms. pap., copie du milieu du XV-e s. Contient en outre des miscellanea des auteurs sacrés et profanes du XV-e s.

MPH II, 206.

— Lat. Q. I. 91.

119. *Historia Polonica*. — T. zw. rękopis Stanisława Augusta.

Rps. pap., kopja Jana z Cerekwicy z r. 1456 z glossami. — Rękopis oprawiony kosztem Stanisława Augusta dla Biblioteki Żałuskich (zob. tabl. II).

Ms. pap., copie de Jean de Cerekwica, de 1456, avec des glosses. Ms. relié aux frais du roi Stanislas-Auguste, pour la Bibliothèque des Żaluski. (Voir pl. II).

MPH II, 205. Korzeniowski, 147 - 148.

— Lat. Q. IV. 2.

120. *Historia Polonica*. — T. zw. rękopis Żałuskiego.

Rps. pap., kopja z XV w. z glossami.

Ms. pap., copie du XV-e s., avec des glosses.

MPH II, 448. Korzeniowski, 148. Hofman-Dadejowa, 12. — Lat. Q. IV. 6.

121. *Historia Polonica*. Ed. Joannes Herburt. Dobromili 1612. 8°.

E. XIX, 9.

— Pon. XVII. 590.

MARTINUS POLONUS (Marcin z Opawy) († 1278).

122. *Chronica summorum pontificum imperatorumque de septem aetatibus mundi ex S. Hieronymo Eusebio aliisque eruditis excerpta*.

Rps. pap. z w. XV. — Przytem kontynuacja Kroniki do r. 1313. — K. 162 r.: Zapiska o Karolu Martelu.

Ms. pap. du XV-e s. La continuation de la Chronique jusqu' à 1313 ajoutée. — Au f. 162 r.: Note sur Charles Martel.

Korzeniowski, 149.

— Lat. Q. IV. 25.

123. Chronicon. Ed. Suffridus Petri Leovardiensis. Antverpiae 1574. 8°
E. XXII, 198. — Pon. XVI. 34.

49

VINCENTIUS Ord. Praed. (Wincenty z Kielc, XIII w.)

124. Vita Sancti Stanislai Cracoviensis Episcopi (Vita maior).

Rps. pap. z XIV w. — Zawiera ponadto zbiór kazań z końca XIV w. — Żywot św. Stanisława opracowany po kanonizacji między r. 1257 - 1266 z polecenia biskupa Prandoty i kapituły krakowskiej na podstawie „Vita minor”. Autorstwo przypisywano Długoszowi. — K. 299 r.: początek Żywota.

Ms. pap. du XIV-e s. Contient en outre une réunion de sermons de la fin du XIV-e s. La Vie de Saint Stanislas fut rédigée d'après „Vita minor”, sur l'ordre de l'évêque Prandoty et du chapitre de Cracovie, après la canonisation du saint, entre 1257 et 1266. — Elle fut attribuée à Długosz.

Białecki, 102 - 117. MPH, IV, 319 - 438. Wojciechowski Tad., O życiu i pismach Wincentego z Kielc. Kraków 1884. — Lat. F. I. 363.

125. Vita S. Stanislai. Cracoviae 1511. 2°.

E. XV, 245.

— Pon. XVI. 76.

126. Historia o św. Stanisławie przez ks. Mikołaja z Wilkowiecka krótko zebrana. Kraków 1585. 4°.

Przekład z łaciny. — Histoire de S. Stanislas évêque, traduit du latin.

E. XV, 245.

— Pon. XVI. 124.

DZIERZWA (Dzirswa, XIV w.).

127. Chronica Polonorum. — T. zw. rękopis Kuropatnickiego.

Rps. pap. z w. XV. — Kompilacja ułożona w w. XIV na podstawie kroniki Mistrza Wincentego, Rocznika Małopolskiego i inn.; obejmuje dzieje Polski do r. 1288. Zespół określany nazwą *Cronica polonialis*. Za autora uchodzi poza Dzierzwą Wincenty z Kielc. — Rękopis zawiera ponadto Rocznik Małopolski (899 - 1415), oraz zapiski o klasztorze Minorytów w Lublinie z lat 1456 - 1497. — W pocz. w. XIX był własnością Józefa Kuropatnickiego. — Str. 19: początek Kroniki Dzierzwy.

Ms. pap. du XV-e s. Compilation, rédigée au XIV-e s. d'après la Chronique de maître Vincent dit Kadłubek, des Annales de la Petite Pologne etc., embrasse l'histoire de Pologne jusqu'à 1288. Recueil connu sous le nom de *Cronica polonialis*. Attribué aussi à Vincent de Kielce. Le ms. contient en outre les Annales de la Petite Pologne (899 - 1415) et les notes sur le couvent des frères mineurs à Lublin (1456 - 1497). Il appartenait au début du XIX-e s. à Joseph Kuropatnicki.

MPH II, 161. Zeissberg, 75. Wojciechowski Tad. O życiu i pismach Wincentego z Kielc. Kraków 1884. Kętrzyński RP, 129; RM. — Lat. Q. IV. 98.

128. ANNALES S. CRUCIS. — Rocznik Świętokrzyski. Codex Vislicensis.

Rps. pap. pisany około r. 1466 przez Wojciecha z Radoszyc. — Rocznik spisany w w. XIII - XV w klasztorze Benedyktynów na Łysej Górze. Do r. 1283 rocznik jest kompilacją prac wcześniejszych, a przedewszystkiem t. zw. Rocznika krótkiego. Tekst główny urywa się na r. 1399, autor korzysta

z prac poprzedników, m. inn. z IV katalogu biskupów krakowskich oraz kroniki Marcina Polaka. Po r. 1399 następują luźne zapiski z lat 1416 - 1422. — Rękopis zawiera pozatem m. inn. fragment Kroniki Dzierzwy. — Kodeks był własnością kościoła parafjalnego św. Marji w Wiślicy. — K. 101 r.: początek Rocznika Świętokrzyskiego.

Ms. pap., écrit vers 1466 par Albert de Radoszyce. Ces Annales ont été rédigées, du XIII-e au XV-e s., au couvent des bénédictins du Mont-Chauve; jusqu'à 1283, c'est la compilation des travaux antérieurs, surtout des annales dites brèves. Le texte principal s'arrête à l'année 1399; son auteur utilise les travaux de ses devanciers, entre autres, le IV-e catalogue des évêques de Cracovie et la chronique de Martin le Polonais. Ensuite viennent les notes isolées, des années 1416 — 1422. Le ms. contient en outre un fragment de la Chronique de Dzierzwa. Le ms. appartenait à l'église paroissiale Ste-Marie, à Wiślica. — Au f. 101 r.: début des Annales de Sainte-Croix.

MPH II, 161; III, 56. Korzeniowski, 193. Kętrzyński RP., 109 — 120.

— Lat. Q. XVII. 141.

129. **CHRONICA MAGNA POLONORUM** od rozdziału „De secundo Meschkone“ do końca. — Kodeks Lubiński albo Jana z Dąbrówki.

Rps. pap. z w. XV. — Zawiera pozatem: I. Dzierzwa: Chronica Polonorum. Zespół t. zw. *Chronica polonialis* (por. poz. 127 i 128). II. Rocznik Małopolski od r. 899-1203 i 1216 (por. poz. 114). III. Wincenty Kadłubek: Historia polonica (por. poz. 117-120). IV. Kronika Janka z Czarnkowa; poprzedza ją t. zw. Rocznik Kujawski (por. poz. 131). V. Drobne zapiski rocznikarskie i genealogiczne, dotyczące Piastów i książąt pomorskich. — Bielowski przypuszczał, że kodeks ten należał niegdyś do biblioteki Benedyktynów w Lubiniu. W pocz. w. XIX rękopis był własnością Józefa Kuropatnickiego. — K. 245 r.: początek Chronica Magna Polonorum.

Ms. pap. du XV-e s. Contient en outre: I. Dzierzwa: Chronica Polonorum, recueil dit: *Chronica polonialis* (cf. art. 127 et 128). II. Annales de la Petite Pologne (899-1203; cf. art. 114). III. Vincent dit Kadłubek: Historia polonica (cf. art. 117-120). IV. Chronique de Janot de Czarnków, précédée des annales dites de Kujawy (cf. art. 131). V. Petites notes d'annalistique et de généalogie, concernant les Piast et les ducs de Pomorze. — Bielowski suppose que ce recueil appartint autrefois à la bibliothèque des bénédictins de Lubin; au début du XIX-e s. il appartenait à Joseph Kuropatnicki. — Au f. 245 r.: début de Chronica Magna Polonorum.

MPH II i III. Korzeniowski, 83 — 85. Kętrzyński, RM i RP, 129 — 130.

— Lat. F. IV. 19.

130. **Boguphali II Chronicon Poloniae cum continuatione Baszkonis. Varsaviae 1752. 4°.**

E. XII, 215.

— XVIII. 2090.

JANKO z CZARNKOWA († około r. 1387)

131. **Kronika.** — T. zw. rękopis Stanisława Augusta.

Rps. pap. z w. XV. — Zawiera pozatem: I. Roczniki: Wielkopolski, Krótki i Kujawski. II. Chronica Magna Polonorum, kompilacja z II połowy XIV w. Za twórców kroniki uchodzili: Baszko (Godysław Pasek), kustosz poznański, Boguś, biskup poznański, Janko z Czarnkowa i inni. III. T. zw. spominki mieszane, gnieźnieńskie, wrocławskie oraz spominek o Ciołkach. — Tad.

Wojciechowski: *Szkice historyczne XI wieku* przypuszcza, że rękopis ten zawiera cały materiał historjograficzny Janka z Czarnkowa. — Oprawiony kosztem Stanisława Augusta dla Biblioteki Załuskich. — Str. 122: Kronika Janka z Czarnkowa „De morte regis Kazimiri”.

Ms. pap. du XV-e s. Contient en outre: I. Les Annales de la Grande Pologne, brèves, et de Kujawy. — II. Chronica Magna Polonorum, compilation de la seconde moitié du XIV-e s. On attribuait cette chronique à: Baszko (Godysław Pasek), custos de Poznań; Boguś, évêque de Poznań; Janot de Czarnków et autres. III. Partie appelée: choses mémorables mêlées, de Gniezno, de Wrocław et sur les Ciolek. — T. Wojciechowski (*Szkice historyczne XI wieku*) suppose que ce manuscrit contient tout le fond historiographique de Janot de Czarnków. — Relié aux frais du roi Stanislas-Auguste pour la Bibliothèque de Załuski. — Au f. 122: La Chronique de Janot de Czarnków: „De morte regis Casimiri”.

MPH II, 460, 608 i inn. Korzeniowski, 91—95. Kętrzyński, RP. — Lat. F. IV. 31.

DŁUGOSZ JAN (Longinus) (1415—1480)

132. Historia Polonica: Annales seu cronice incltyi Regni Poloniae.— Codex Regius, libri I—VIII.

Rps. pap., kopja rozpoczęta w w. XV, kontynuowana w w. XVI-XVII. — Oprawiony kosztem Stanisława Augusta dla Biblioteki Załuskich. — (Zob. tabl. III).

Ms. pap.; copie commencée au XV-e s. et continuée aux XVI-e - XVII-e ss. — Relié aux frais du roi Stanislas-Auguste pour la Bibliothèque des Załuski. Cf. art. suivants et planche III.

Bialecki, 2 - 13. Zeissberg, 338. Ign. Żegota Pauli. Wstęp do t. X *Opera omnia* Długosza, str. IV. — Lat. F. IV. 12.

133. Historia Polonica. — Codex Wężyk: libri XII—XIII ab anno 1435 ad a. 1480.

Rps. pap. z r. 1633, kopja sporządzona dla Jana Wężyka, arcybiskupa gnieźnieńskiego.

Ms. pap. de 1633; copie exécutée pour Jean Wężyk, archevêque de Gniezno. Bialecki, 75 - 79. Zeissberg, 341. — Lat. F. IV. 13.

134. Historia Polonica. — Codex Czarnkowski: libri VII—X ab anno 1241 ad a. 1406.

Rps. pap., kopja z r. 1649 - 1650. — Należał do Adama Czarnkowskiego. — Str. 2 i 3: herb Nałęcz, wokół inicjały A(damus) U(riel) d(e) C(złopia) C(zarnkowski) C(apitaneus) O(siecensis) M(iedzyrzecensisque).

Ms. pap.; copie de 1649 - 1650. Appartenant à Adam Czarnkowski (*Pp. 2 - 3*). Bialecki 60 - 66. Zeissberg 339. — Lat. F. IV. 10.

135. Historia Polonica. — Codex Nakielski: libri VII—XI.

Rps. pap., kopja z XVII w. — Odpis sporządzony przez XX. Miechowitów, skolacjonowany z autografem przez X. Samuela Nakielskiego. — K. 481 r.: Początek ks. XI z notatą X. Nakielskiego.

Ms. pap. du XVII-e s. — Copie exécutée au couvent de Miechow, collationnée avec l'autographe par l'abbé Nakielski.

Bialecki, 20 - 34. — Lat. F. IV. 3.

52 136. Historia Polonica. — Codex Daniłowicianus: libri I—IX ad a. 1381.

Rps. pap., kopja z w. XVII. vol. 3. — W I połowie XVII w. był własnością Jana Daniłowicza, wojewody ruskiego. — *T. I. k. tyt. i t. II: oprawa z herbem Sas i napisem w otoku: Jo(annes) Daniłowicz de Żurow S(acrae) R(egiae) M(aiestatis) Cap(itaneus) Kor(sunensis) et Ceh(rinensis) etc.*

Ms. pap., copie du XVII-e s., tome 3. Appartenait, dans la I-re moitié du XVII-e s., à Jean Daniłowicz, voïévode russe.

Bialecki, 13 - 20. Zeissberg, 398 — 399.

— Lat. F. IV. 1, t. I—III.

137. Historia polonica. — Dobromili 1615. 2°.

E. XV, 244.

— Pon. XVII. 37.

138. Historiae Polonicae libri XII et liber XIII. Ed. Henricus de Huysen. Francofurti-Lipsiae 1711/1712. 2° 2 vol.

E. XV, 244.

— W. 3716.

CALLIMACHUS (Buonaccorsi) PHILIPPUS (1437—1496)

139. Dzieła zebrane przez Stanisława Górskiego i ofiarowane królowi Zygmuntowi Augustowi.

Rps. pap. z w. XVI, pisany ręką jednego z kopistów *Tomicianów*. — K. 33 r. początek „De clade Varnensi” (zob. tabl. IV). — Ożuvres, réunies par Stanislas Górski et offertes au roi Sigismond Auguste.

Ms. pap. du XVI-e s., écrit par l'un des copistes des *Acta Tomiciana*. — Auf. 33 r.: début de „De Clade Varnensi” (Voir planche IV).

MPH VI. Korzeniowski, 172 — 173.

— Lat. F. XVII. 43.

140. De Vladislao rege sive de clade Varnensi.

Umieszczone w tomie II, str. 1 - 83 zbioru *Lonicersa Phil. Chronicorum Turcicorum tomi tres*. Francofurti 1578. 2°.

E. XIV, 21; XXI, 399.

— W. Cim. 574.

MACIEJ MIECHOWITA (1456—1523)

141. Chronica Polonorum. Ed. Jod. Lud. Decius. Cracoviae 1521. 2°.

E. XXII, 357.

— Pon. XVI. 248, W. Cim. 570.

EMERICUS HUNGARUS

142. Emerici Hungari monachi ordinis S. Pauli primi Eremitae in Vielun Chronicorum sui temporis fragmentum.

Rps. pap. z w. XVI. — Jest to kronika polska z lat 1516 - 1530. — Zawiera pozatem miscellanea historyczne z w. XVI. — Str. 6 i 7: Przybycie Bony Sforzii do Polski: „Convivium regium”.

Ms. pap. du XVI-e s. — Chronique polonaise 1516 - 1530; contient en outre des mélanges historiques du XVI-e s. — Pp. 6 - 7: Arrivée de Bona Sforzia en Pologne: „Convivium regium”.

Korzeniowski, 175 - 176.

— Lat. F. XVII. 55.

DECIUS JODOCUS LUDOVICUS († 1546)

143. *De vetustatibus Polonorum. De Jagellonum familia. De Sigismundi regis temporibus.* Cracoviae 1521. 2°.
E. XV, 102. — W. Cim. 572.

BIELSKI MARCIN († 1575)

144. *Kronika polska.* Nowo przez Joachima Bielskiego wydana. Kraków 1597. 2°.
E. XIII, 88. — Pon. XVI. 194.

ORZECOWSKI STANISŁAW (1513—1566)

145. *Annales.* Ed. J. Herburt. Dobromili 1611. 8°.
E. XXIII, 444. — Pon. XVII. 589.

146. *Annales.* Gedani 1643. 4°.
E. XXIII, 445. — Pon. XVII. 266.

147. *Kroniki* przez Z. A. Włyńskiego przetłumaczone. Kraków 1767. 8°.
Przekład łacińskich *Annales.* — Traduction de *Annales.*
E. XXIII, 451. — W. 12840.

KROMER MARCIN (1512—1589)

148. *De origine et rebus gestis Polonorum libri XXX.* Basileae 1568. 2°.
E. XX, 280. — Cim. F. 4605.

149. *O sprawach, dziejach i wszystkich inszych potocznościach koronnych polskich* przez Marcina Błażowskiego przetłumaczone. Kraków 1611. 2°.
Przekład dzieła *De origine* (poz. 148). — Traduction de *De origine.*
E. XX, 284. — W. 3722.

150. *Mitnächtischer Völckeren Historien jetzzumalen* durch Heinrich Pantaleon verteütschet. Basel 1562. 2°.
Przekład *De origine*. (poz. 148). — Traduction de *De origine.*
E. XX, 285. — W. Cim. 576.

HERBURT JAN (1508—1576)

151. *Chronica sive historiae polonicae compendium.* Basel 1571. 4°.
E. XVIII, 129. — W. Cim. 339.

152. *Chronica.* Dantisci 1609. 4°.
E. XVIII, 130. — Pon. XVII. 103.

GÓRNICKI ŁUKASZ (1528—1602)

153. Dzieje w Koronie Polskiej od r. 1538 aż do r. 1572. Kraków 1637.4⁰.

Histoire de Pologne (1538—1572).

E. XVII, 253.

— Pon. XVII. 703.

154. Dzieje w Koronie Polskiej. Warszawa 1750.4⁰.

E. XVII, 253.

— W. 12831.

VIGENÈRE BLAISE DE

155. Chronique et annales de Pologne. Paris 1573.8⁰.

Przeróbka *Kroniki* J. Herburta. — Adaptation de J. Herburt *Chronica*.

— W. Cim. 340.

ORZELSKI ŚWIĘTOSŁAW (1549—1598)

156. Interregni Poloniae libri VIII.

Rps. pap. z w. XVII. — Ms. pap. du XVII-e s.

Korzeniowski, 96 - 97. E. Kuntze *Scriptores rerum polonicarum* XXII.

— Lat. F. IV. 36.

GORECKI LEONARD

157. Descriptio belli Ivoniae, voivodae Valachiae MDLXXIII. Accessit J. Łasicii Historia de ingressu Polonorum in Valachiam. Francofurti 1578.8⁰.

E. XVII, 247.

— W. Cim. 712.

STRYJKOWSKI MACIEJ (1547—1582)

158. Kronika polska, litewska, żmudzka. Królewiec 1582. 2⁰.

E. XXIX, 352.

— W. Cim. 578.

159. Kronika. Wyd. F. Bohomolec (Zbiór dziejopisów polskich, t. II). 1766.

E. XIII, 229. XXIX, 354.

— XVIII. 3374.

SARNICKI STANISŁAW (1532—1597)

160. Annales sive de origine et rebus gestis Polonorum.

Przedrukowane w tomie II wydawnictwa: Jan Długosz *Historia Polonica*. Lipsiae 1711 - 1712.

E. XV, 244.

— XVIII. 3327.

HEIDENSTEIN REINHOLD (1556—1620)

161. De bello moscovitico. Cracoviae 1584. 2⁰.

E. XVIII, 80.

— W. Cim. 581.

162. *Rerum poloniarum ab excessu Sigismundi Augusti libri XII.* 55
Francofurti 1672. 2°.
E. XVIII, 81. — W. 499.

GWAGNIN ALEKSANDER (1538—1614)

163. *Sarmatiae Europaeae descriptio.* (Kraków 1578). 2°.
M. Strykowski uważa to dzieło za swoje, przywłaszczone przez Gwagnina.
M. Strykowski considère cet ouvrage comme plagie à lui par A. Gwagnin.
E. XVII, 484. — Pon. XVI. 198.

164. *Kronika Sarmaczej europejskiej po łacinie wydana a przez Marcina Paszkowskiego przełożona.* Kraków 1611. 2°.
Traduction de M. Paszkowski de l'ouvrage *Sarmatiae Europaeae descriptio*.
E. XVII, 481. — W. 3723.

165. *Rerum poloniarum tomi tres.* Francofurti 1584. 2°.
Jest to zbiór dzieł historjograficznych wydany przez Gwagnina.
Collection d'ouvrages historiographiques publiées par Gwagnin.
E. XVII, 483. — Pon. XVI. 56.

NEUGEBAUER SALOMON († 1615)

166. *Historia rerum poloniarum ad Sigismundum III usque deducta.*
Hannoviae 1618. 4°.
E. XXIII, 87. — Pon. XVII. 148.

167. *Icones et vitae principum ac regum Poloniae.* Francofurti 1620. 4°.
E. XXIII, 88. — W. 21642.

PETRYCY JAN INNOCENTY († 1641)

168. *Rerum in Polonia ac precipue belli cum Osmano gesti historia anno 1620 et 1621.* Cracoviae 1692.
E. XXIV, 210. — W. 3728.

169. *RESPUBLICA sive status regni Poloniae diversorum authorum.*
Lugduni Bat. 1627. 16°.
E. XXVI, 263. — Pon. XVII, 225.

ŁUBIEŃSKI STANISŁAW (1577—1640)

170. *Opera posthuma, historica, historico-politica.* Antverpiae 1643. 2°.
E. XXI, 441. — Pon. XVII. 11.

SOBIESKI JAKÓB († 1646)

171. *Commentariorum Chotinensis belli libri tres.* Dantisci 1646. 4°.
E. XXVIII, 348. — Pon. XVII. 121.

PIASECKI PAWEŁ (1579—1649)

172. *Chronica gestorum in Europa singularium ad annum 1648. Cracovia 1645.2^o.*

E. XXIV, 230.

— W. 3743, W. 3742.

173. *Chronica gestorum in Europa singularium ad annum 1648. Cracoviae 1648.2^o.*

Egzemplarz własny autora. — Exempleire de l'auteur.

E. XXIV, 230.

— W. 3744.

FREDRO ANDRZEJ MAKSYMILJAN († 1679)

174. *Gestorum populi poloni sub Henrico Valesio. Dantisci 1652.4^o.*

E. XVI, 307.

— Pon. XVII. 136.

KOJAŁOWICZ WOJCIECH (1609—1677)

175. *Historiae lituanae pars prior. De rebus Lituatorum ante susceptam christianam religionem. Dantisci 1650. 4°.*

E. XIX, 400.

— Pon. XVII, 382.

176. *Historiae lituanae a coniunctione Magni Ducatus cum Regno Poloniae ad unionem eorum dominiorum. Antverpiae 1669. 4°.*

E. XIX, 400.

— Pon. XVII. 77.

PASTORIUS JOACHIM (1610—1682)

177. *Pisma niewydane i korespondencja.*

Rps. pap. z XVII w., autografy i kopje. — K. 271 r.: „Ichnographia belli Polono-Suetici et secutae eam pacis”.

Ouvrages inédits et correspondance.

Ms. pap. du XVII-e s., autographes et copies.

Korzeniowski, 186 - 188.

— Lat. Q. XVII. 84.

178. *Bellum scythico-cosacicum. Dantisci 1652. 4°.*

E. XXIV, 109.

— Pon. XVII. 424.

179. *Florus polonicus seu historiae polonicae epitome. Gedani 1679. 12°.*

E. XXIV, 112.

— Pon. XVII. 320.

180. *Historiae polonae plenioris partes duae. Dantisci 1685. 8°. 2 vol.*

E. XXIV, 114.

— Pon. XVII. 347.

KOBIERZYCKI STANISŁAW († 1665)

181. *Historia Vladislai Poloniae et Sueciae principis, usque ad excessum Sigismundi III. Dantisci 1655. 4°.*

E. XIX, 350.

— Pon. XVII. 125.

RUDAWSKI WAWRZYNIEC JAN (1617—1690)

182. *Historiarum Poloniae ab excessu Vladislai IV tomi primi libri IX.*

Rps. pap. z XVII w., autograf. — Ms. autographe, pap., du XVIIe s.

Spasowicz, *Pisma* t. I. Korzeniowski, 107.

— Lat. F. IV. 129.

183. *Historiarum Poloniae annales ab 1648 ad 1660.* Ed. W. Mizler. Varsaviae 1755.2^o.

E. XXVI, 455.

— W. 497.

WYDŻGA JAN STEFAN († 1686)

184. *Historja Polska a bardziej Królowej Ludoviki Marji.*

Rps. pap., kopja z poł. w. XVII. — Drukowane bezimiennie w r. 1662 p. t. *Historja abo opisanie wielu poważniejszych rzeczy które się działy podczas wojny szwedzkiej od r. 1655 aż do r. 1660.* — Czermak kwestjonuje autorstwo Wydźgi.

Histoire polonaise ou plutôt celle de la reine Louise-Marie.

Ms. pap.; copie du milieu du XVII-e s. Publié sans nom d'auteur en 1662. Czermak doute si Wydźga en est l'auteur.

Korzeniowski 259. Czermak *Studja historyczne*. Kraków 1901.

KOCHOWSKI WESPAZJAN (1633—1699)

185. *Annalium Poloniae ab obitu Vladislai IV. Climacter I-III.* Cracoviae 1683, 1688, 1698.2^o. 3 vol.

E. XIX, 377.

— Pon. XVII. 157 - 158.

ZAWADZKI KAZIMIERZ († 1691)

186. *Historia arcana seu Annalium polonicorum libri septem.* Cosmopoli 1699.8^o.

— Pon. XVII. 389.

LENGNICH GOTTFRIED (1689—1774)

187. *Historia polona a Lecho ad Augusti II mortem.* Lipsiae 1740.8^o.

E. XXI, 170.

— Pon. XVIII. 1831.

188. *Historia polona a Lecho in annum 1748.* Ed. II. Gedani 1750.8^o.

E. XXI, 170.

— W. 12754.

JABŁONOWSKI JÓZEF ALEKSANDER (1711—1777)

189. *L'Empire des Sarmates avec des remarques sur d'autres anciens peuples.* Nuremberg 1748.4^o.

E. XVIII, 348.

— W. 3714.

190. *Historja Narodu Polskiego*. Tom I, księgi I-IV.

Rps. pap. z w. XVIII, autograf, częściowo kopja z poprawkami autora.
T. zw. rękopis Sierakowskiego, uzupełniony odpisami z rękopisu puławskiego. —
K. 108 r.: fragment rozdziału „Pieczyngowie”.

Histoire de la nation polonaise, tome I-er, livres I-IV.

Ms. pap. du XVIII-e s.; ms. autographe, et, en partie, copie avec des corrections de l'auteur. Ms. dit de Sierakowski, complété par les copies du manuscrit de Puławy. Au f. 108 r.: Fragment du chapitre „Petchenègues”.

Przedmowa do *Historji Narodu Polskiego* Ad. Naruszewicza, Warszawa 1824,
t. I, cz. I (strony nieliczbowane). — Pol. F. IV. 246.

- 191—192. *Historja Narodu Polskiego od początku chrześcijaństwa*.
Warszawa 1780—1786 i 1824 (tom I). 24⁰. 7 vol.

E. XXIII, 49.

— W. 12798. Pon. XVIII. 3547.

WAGA TEODOR (1739—1801)

193. *Historja książąt i królów polskich*. Warszawa 1770. 16⁰.

Histoire des rois et des princes de Pologne.

— Pon. XVIII. 2325.

LELEWEL, Joachim (1786 — 1861).

194. *Notatki autobiograficzne z r. 1855 i 1859*.

Notes autobiographiques de 1855 et 1859.

— Rapp. 1267.

195. *Dzieła drukowane z zakresu historii Polski i powszechnej, archeologii, numizmatyki, historii geografji i podróży oraz prace publicystyczne i wydana drukiem korespondencja i pamiętniki*.

Ouvrages imprimés de Joachim Lelewel sur l'histoire universelle, celle de la Pologne, sur l'archéologie, la numismatique, l'histoire de la géographie et des voyages, ainsi que ses ouvrages politiques, sa correspondance et ses mémoires publiés.

196. Amari M.: *List do Lelewela w sprawie geografów średniowiecznych arabskich z bruljonem odpowiedzi Lelewela*.

Amari M.: *Lettre à Lelewel sur les géographes arabes du moyen âge avec le brouillon de sa réponse*.

— Rapp. 1265.

197. *Atlasy i mapy rysowane i sztychowane przez Lelewela*.

Atlas et cartes, dessinés et gravés par Lelewel.

198. Autograf <manuscrit autographe>: L'histoire des trois couleurs en Pologne. 59

— Rapp. 1275/4.

199. Bruljon przemówienia w rocznicę rewolucji belgijskiej 7.IX.1846.
Brouillon de son discours à l'anniversaire de la révolution belge,
7.IX 1846.

— Rapp. 1271/8.

200. Bruljon odezwy do Niemców.
Brouillon de son appel aux Allemands.

— Rapp. 1270/9.

201. Bruljon odezwy do ludów Ameryki.
Brouillon de son appel aux peuples d'Amérique.

— Rapp. 1270/8.

202. Autograf „Numismatique du moyen-âge” drukowanej w Paryżu
w r. 1835.

Manuscrit autographe de l'ouvrage, publié à Paris en 1835.

— Rapp. 1282.

203. Notatki odnoszące się do mapy Polski W. Grodeckiego.
Notes concernant la carte de la Pologne de W. Grodecki.

Uniw. Bibl. Publ. w Wilnie.

204. Jomard E. F.: Listy do Lelewela z r. 1844 i 1845 w sprawie sporządzenia kopji mapy Idrisiego wraz z bruljonami odpowiedzi Lelewela.

Lettres autographes à Lelewel, de 1844 et 1845, au sujet de la confection d'une copie de la carte d'Idrisi, avec les brouillons des réponses de Lelewel.

— Rapp. 1265.

205. Kopja mapy arabskiej świata Idrisiego, sporządzonej dla Lelewela w Paryżu pod kierunkiem E. F. Jomarda w latach 1844 i nast.

Copie de la carte arabe du monde d'Idrisi, exécutée pour Lelewel à Paris, en 1844 et ss., sous la direction de E. F. Jomard.

Uniw. Bibl. Publ. w Wilnie.

Umieszczono tu wybór dzieł następujących wybitniejszych zmarłych historyków Polski Niepodległej w przybliżonym porządku chronologicznym: J. Albertrandi, J. S. Bandtkie, J. U. Niemcewicz, Ł. Gołębiowski, Joachim Lelewel, Piotr Maleszewski, L. Chodźko, B. Zaydler, J. Moraczewski, T. Narbutt, K. Szajnocha, K. Forster, T. Morawski, Julian Bartoszewicz, W. A. Maciejowski, H. Schmitt, J. Szujski, J. I. Kraszewski, W. Kalinka, K. Jarochoowski, A. J. Rolle, A. Pawiński, L. Kubala, T. Korzon, W. Zakrzewski, T. Wojciechowski, S. Smolka, L. Finkel, W. Smoleński, A. Kraushar, O. Balzer.

On a reuni ici, dans l'ordre chronologique approximatif, un choix d'ouvrages des défunts historiens polonais plus éminents, énumérés ci-dessus.

NAUKI POMOCNICZE I DZIEŁA PODRĘCZNE DO BADAŃ HISTORYCZNYCH.

SCIENCES AUXILIAIRES ET LIVRES DE RÉFÉRENCE POUR LES ÉTUDES HISTORIQUES.

Dział niniejszy, rozłożony w sali II-ej, zaczyna się od heraldyki, która kilkoma cennymi rękopisami wiąże się z eksponatami sali pierwszej; dalej idą: chronologia, paleografia, numizmatyka, wydania krytyczne źródeł, historia, bibliografia i biografia, czasopisma i dzieła podręczne; w każdej z tych dziedzin wystawiono prace najważniejsze, istniejące w zasobach Biblioteki Narodowej; jej wydawnictwa własne zamykają ten dział wystawy, po którym następuje historjografia XIX-go wieku, również wiążąca się z salą pierwszą, gdzie (N-ry 113 - 193) wystawiono zabytki historjografji do końca XVIII-go wieku, opisane na str. 46—58 katalogu.

Druki z XIX-go i XX-go wieku wymieniono pobieżnie, jako powszechnie znane i łatwo dostępne.

Cette section, exposée dans la salle II, commence par l'héraldique se rattachant, par quelques manuscrits précieux, à ceux exposés dans la salle I. Ensuite viennent: la chronologie, la paléographie, la numismatique, les éditions critiques des sources, l'histoire, la bibliographie et la biographie, les périodiques, et les livres de référence; dans chacun de ces groupes, on a exposé les ouvrages les plus importants existant

¹⁾ W sali II-ej. ²⁾ Salle II.

61
dans les collections de la Bibliothèque Nationale; les publications de celle-ci terminent cette section de l'exposition, suivie par l'historiographie du XIX-e s., se rattachant également à la salle I, ou sont exposés (Nos 113 - 193) les monuments de l'historiographie jusqu'à la fin du XVIII-e s., dont la description se trouve aux pp. 46 - 58 du présent catalogue.

Les imprimés modernes, généralement connus et facilement accessibles, sont mentionnés sommairement.

HERALDYKA — HÉRALDIQUE

206. PAPROCKI BARTOSZ: *Herby rycerstwa polskiego.*

Rps. z r. około 1635, odpis Stanisława Baranowskiego.

Les Armoiries de la noblesse polonaise.

Ms. de 1635 environ, copie de Stanislas Baranowski.

— Pol. F. IV. 20.

207. *De Prussiacarum familiarum insignibus gentiliiciis.*

Rps. z XVII w., zawiera herbarz szlachty polskiej w ziemiach pruskich, z biblioteki J. G. Roesnera, zakupiony przez J. A. Załuskiego. — K. 168; Wejherowie.

Ms. du XVII-e s., contenant l'armorial de la noblesse polonaise des terres prussiennes. Provient de la bibliothèque de J. G. Roesner; acheté par J. A. Załuski.

Korzeniowski 279 - 280.

— Różn. F. IV. 46.

208. *Herbarz pruski primarios ilustrans paraphrasi genealogias.*

Rps. z r. 1799, kopja z kodeksu kapituły warmińskiej, herby malowane przez Józefa Turowskiego. — K. 258; Czapscy.

Armorial prussien.

Ms. de 1799, copie du manuscrit du chapitre de Varmie; armoiries peintes par Joseph Turowski.

Korzeniowski 282.

— Różn. F. IV. 59.

209. KOJAŁOWICZ ALBERT W.: *Nomenclatoris familiarum lituanicarum autographum imperfectum.*

Rps. z w. XVII. — K. 218; Sapiehowie.

Ms. du XVII-e s.

Korzeniowski 101 - 102.

— Lat. F. IV. 82.

210. OKOLSKI Szymon (1654). *Orbis polonus.* Cracoviae 1641 - 1645, 3 vol. fol.

Estr. XXIII, 309.

-- XVII, 196.

211. NIESIECKI Kasper (1684 — 1744). *Korona polska.* Lwów 1728 - 1743, 4 vol. 4.

Estr. XXIII, 128.

— XVIII, 3291.

i dzieła drukowane w XIX i XX wieku:

et les ouvrages suivants, imprimés aux XIX-e et XX-e ss.:

Długosz J. *Banderia Prutenorum*, Paprocki B. *Herby rycerstwa polskiego*, Boniecki A. *Herbarz polski*, Żychliński T. *Złota księga szlachty polskiej*; Piekosiński Fr. *Rycerstwo polskie wieków średnich*, *Heraldyka polska wieków średnich*, *Herold polski*.

CHRONOLOGJA — CHRONOLOGIE

212. WARSZEWICKI Krzysztof (1543 — 1603). *Memorabilium rerum et hominum coaevalorum descriptio*. Cracoviae (1586), 4.

— XVI. 162.

i dzieła z XIX-go wieku:

et les ouvrages du XIX-e s.:

Lelewel J. *Dziesięć upłynionych wieków*, Heltman W. *Tablice synoptyczne historii polskiej wieku XV*, Konopacki Sz. *Chronologia dziejów Królestwa Polskiego*.

PALEOGRAFJA — PALÉOGRAPHIE

Krzyżanowski St. *Monumenta Poloniae paleographica. Specimina paleographica*, Piekosiński Fr. *Średniowieczne znaki wodne*.

NUMIZMATYKA — NUMISMATIQUE

Lelewel J. *Numismatique du moyen âge*, Raczyński E. *Gabinet medalów polskich*, Hutten-Czapęski E. *Catalogue de la collection des médailles*, Stronczyński K. *Dawne monety polskie*, Piekosiński Fr. *Pięczęcie polskie wieków średnich*; Gumowski M. *Podręcznik numizmatyki polskiej*, *Medale Jagiellonów*.

WYDANIA KRYTYCZNE ŹRÓDEŁ

ÉDITIONS CRITIQUES DES SOURCES

213. PASTORIUS Joannes (1544 — 1607). *Polonicae historiae corpus*, Basileae 1582, 3 vol. fol.

Estr. XXIV, 352.

— Wil. Cim. 755.

214. SOMMERSBERG Friedrich Wilhelm. *Silesiacarum rerum scriptores*. Lipsiae 1729-1732, 3 vol. fol.

Estr. XXIX, 79.

— XVIII. 3348.

215. MIZLER de KOŁOF Wawrzyniec (1705 — 1770). *Historiarum Poloniae et Magni Ducatus Lithuaniae scriptorum collectio magna*. Varsaviae 1761-1776, 5 (3) vol. fol.

Estr. XXII, 4444

— XVIII. 3748.

216. DOGIEL Maciej (1715 — 1760). *Codex diplomaticus Regni Poloniae et Magni Ducatus Lithuaniae*. Varsoviae 1758 — 1764, 5 vol. fol.

Estr. XV. 271.

— Wil. 4101.

217. VOLUMINA LEGUM. Warszawa 1732-1782, 8 vol. fol.;

— Wil. 3100 — 2.

oraz dzieła wydane w XIX-ym i XX ym wieku:
et les ouvrages publiés aux XIX-e et XX-e ss.:

Długosz J. *Dzieła wszystkie; Acta Tomiciana, Kodeks dyplomatyczny Klasztoru Tynieckiego, Kodeks dyplomatyczny Księstwa Mazowieckiego, Kodeks dyplomatyczny polski, Kodeks dyplomatyczny Wielkiej Polski, Monumenta Poloniae historica, Monumenta medii aevi historica, Theiner A. Vetera Monumenta Poloniae; Monumenta Poloniae Vaticana, Źródła dziejowe, Wierzbowski T. Matricularium Regni Poloniae Summaria; Akta grodzkie i ziemskie, Lelewel J. Księgi ustaw polskich i mazowieckich; Balzer O. Corpus Juris polonici; Starodawne prawa polskiego pomniki, Scriptores rerum polonicarum, Acta historica res gestas Poloniae illustrantia, Archiwum Komisji historycznej, Niemcewicz J. U. Zbiór pamiątek o dawnej Polsce, Przewodźski A. Jagiellonki polskie, Biblioteka ordynacji Krasińskich.*

HISTORYKA — L'HISTORIQUE

Lelewel J. *Historyka, O historii. Nauki dające poznawać źródła historyczne; Ptaszycki St. Encyklopedia nauk pomocniczych historii i literatury polskiej, Wierzbowski T. Vademecum, podręcznik do studiów archiwalnych, Handelsman M. Historyka, Bielowski A. Wstęp krytyczny do dziejów Polski, Wojciechowski T. Podział i zakres dziejów polskich, Lelewel J. Wzmianka o najdawniejszych dziejopisach Polski, Ossoliński J. M. Vincent Kadłubek, Ossoliński J. M. Wiadomości historyczno-krytyczne do dziejów literatury polskiej, Gołębiowski Ł. O dziejopisach polskich, Smolka St. Polnische Annalen, Zeissberg H. Die polnische Geschichtsschreibung des Mittelalters, Semkowicz A. Krytyczny zbiór dziejów polskich Długosza, Bobrzyński M. i Smolka St. Jan Długosz, Smoleński W. Szkoły historyczne w Polsce, Balzer O. W obronie historjografji naszej; Pamiętnik I—III zjazdu historyków polskich (Mémoial du I—III Congrès des historiens polonais).*

BIBLIOGRAFJA I BIOGRAFJA.

BIBLIOGRAPHIE ET BIOGRAPHIE.

Estreicher K. *Bibliografja polska*, Wierzbowski T. *Bibliographia polonica XV ac XVI ss.*, Wisłocki W. *Incunabula typographica Bibliothecae Universitatis Jagellonicae*, Załuski J. A. *Specimen historiae polonicae criticae*, *Biblioteka historyków, prawników, polityków*; Finkel L. *Bibliografja historii polskiej*, Gąsiorowski J. *Bibliografja druków dotyczących powstania styczniowego*, Hirschberg A. *Bibliografja powstania narodu polskiego 1830—1831*, Maliszewski E. *Bibliografja pamiątek polskich*, Korbut G. *Literatura polska; Wiek XIX, Sto lat myśli polskiej*, Hahn W. *Bibliografja bibliografji polskiej*, Lelewel J. *Bibliograficznych ksiąg dwoje, Dzieje bibliotek*; Chwalewik E. *Zbiory polskie; Przewodnik bibliograficzny, oraz kilka katalogów archiwów, rękopisów i bibliotek* (et quelques catalogues des archives, manuscrits et bibliothèques).

CZASOPISMA — PÉRIODIQUES.

Przegląd bibliograficzno-archeologiczny (1881 — 1883).

Kwartalnik historyczny (od r. 1887).

Przegląd historyczny.

Archeion (od r. 1927).

ENCYKLOPEDJE I DZIEŁA PODRĘCZNE.

ENCYCLOPÉDIES ET OUVRAGES DE RÉFÉRENCE.

Święcki T. *Opis starożytnej Polski*, Baliński M. i Lipiński T. *Starożytna Polska*; *Słownik geograficzny*, *Encyklopedia powszechna Orgelbranda*, *Encyklopedia Powszechna Ultima Thule*, *Encyklopedia Powszechna Wydawnictwa Gutenberga*, *Encyklopedia Staropolska Z. Głogera*, *Encyklopedia Polska Polskiej Akademji Umiejętności, Polska, jej dzieje i kultura*, *Poradnik dla Samouków, Nauka polska*.

NB. Część wydawnictw wielotomowych stoi na półkach.

NB. Une partie des publications volumineuses est posée sur les rayonnages.

Ekspozaty z tego zakresu podzielono na następujące grupy: a) źródła do historii ustawodawstwa w Polsce, b) źródła do dziejów politycznych i kulturalnych, c) państwa hołdownicze, d) źródła do historii Polski w. XIX i e) źródła do stosunków Polski z innemi krajami.

W pierwszej grupie wystawiono trzy ważne historycznie zwody Statutu Kazimierza Wielkiego, typy statutów mazowieckich i litewskich oraz prawa magdeburskiego, źródła do praw i zwyczajów w polskiem postępowaniu sądowem, wreszcie materiały o charakterze encyklopedycznym.

W dalszej części źródeł, ułożonych chronologicznie, starano się o przegląd materiałów do dziejów politycznych, spraw wewnętrznych i zagadnień religijnych. Poza typowemi w Bibliotece Narodowej kodeksami i miscellaneami od w. XV do XVIII znalazły się tu przede wszystkim zbiory korespondencji wybitnych osobistości. Uzupełniają je prace pokoleń przeszłych, które miały wyraźny cel przechowania dla potomności dokumentów swojej epoki, jak np. podstawowe dla badań nad w. XVI *Acta Tomiciana* albo prace historyków w. XVIII i XIX, jak Dogiela, Naruszewicza, Łuk. Gołębiowskiego, Czartoryskich, Chodźki, dążące do zebrania wiarogodnych kopii aktów i dokumentów polskich z archiwów rozproszonych lub znajdujących się na obszarze państw innych.

W grupie źródeł, dotyczących stosunków Polski z innymi krajami, dobrano ekspozaty z pośród materiałów najbogaciej reprezentowanych w Bibliotece Narodowej, starając się w miarę możliwości o zilustrowanie referatów, które mają być wygłoszone na Kongresie.

Źródła do historii Polski porozbiorowej, pochodzące przeważnie ze zbiorów rapperswilskich, to wybór dokumentów typowych, niejednokrotnie ułamki całych kolekcji. Tu znalazły się więc *Teki Dąbrowskiego*, t. j. zebrane przez niego źródła 'do okresu napoleońskiego (rewindykowane z Rosji), *Akty Legacji Polskiej w Paryżu*, gromadzone przez posła polskiego w Paryżu w r. 1831 Ludwika Platę, i t. zw. *Archiwum Rządu Narodowego* ze zbioru A. Wołyńskiego. Dział ten uzupełniają rękopisy drobniejsze i druki, które dają materiał ilustrujący charakter i nastrój epoki.

(Rękopisy wymienione pod N-rami 230, 231C i 262 znajdują się w Bibliotece Uniwersyteckiej w Warszawie).

Les objets exposés dans cette section ont été partagés en groupes suivans: a) histoire de la législation polonaise, b) histoire politique et celle de la civilisation, c) états tributaires de la Pologne, d) histoire de Pologne au XIX-e s., e) relations de la Pologne avec l'étranger.

Dans le groupe a) on a présenté: trois rédactions du Statut de Casimir le Grand, importants pour l'histoire, des spécimens des Statuts de Masovie et de Lithuanie, les Loix de Magdebourg, des sources pour

66 les loix et coutumes polonaises, enfin, des documents d'ordre encyclopédique.

Dans le groupe b), classé chronologiquement, on a donné la revue des documents pour l'histoire politique, intérieure et religieuse de la Pologne. Outre les recueils et miscellanés du XV-e au XVIII-e ss., qui sont caractéristiques pour les collections de la Bibliothèque Nationale, on y voit surtout la correspondance des hommes marquants. Ces ensembles sont complétés par de travaux des générations disparues, entrepris pour conserver à la postérité les documents du passé, comme, par exemple, les *Acta Tomiciana*, source de premier ordre pour l'étude du XVI-e s., et, enfin, par les ouvrages des historiens des XVIII-e et XIX-e ss., cherchant à recueillir les copies authentiques des actes et documents polonais, dispersés dans différentes archives du pays ou conservés à l'étranger.

Dans le groupe d) on a fait un choix de documents-types, provenant pour la plupart des collections de Rapperswil; parfois même ce sont de parcelles des collections entières. On y trouve les „Dossiers” du général J. H. Dąbrowski pour l'époque de Napoléon, les Actes de la Légation polonaise à Paris en 1831, réunis par Louis Plater, et les Archives du Gouvernement National de 1863, de la collection de Wołyński. Manuscrits et imprimés de moindre importance, illustrant le caractère et l'ambiance de l'époque, complètent cette section.

Dans le groupe e), on a fait un choix parmi les documents les mieux représentés à la Bibliothèque Nationale et on a rattaché ce choix, dans la mesure du possible, au programme des travaux du Congrès.

(Les manuscrits Nos 230, 231 C et 262 se trouvent à la Bibliothèque de l'Université de Varsovie).

A. ŹRÓDŁA DO HISTORJI USTAWODAWSTWA POLSKIEGO.

A. SOURCES POUR L'HISTOIRE DE LA LÉGISLATION POLONAISE.

218. Statut Kazimierza Wielkiego.—Zwód pełny małopolsko-wielkopolski.

Rps. z r. 1432, kopja Jana z Opatowca, kleryka krakowskiego. — Kodeks zawiera ponadto: 1. Jakóba de Theramo „Processus satanae cum Christo”. 2. Ordo de observatione terminorum sacri pallatii apostolici. — K. 45 r.: początek Statutu dla ziemi krakowskiej.

Statut de Casimir le Grand. Rédaction complète, Grande et Petite Pologne.

Ms. de 1432, copie de Jean de Opatowiec, clerc de Cracovie. Contient en outre deux traités théologiques.

Kutrzeba, t. I, 167. Blumenstok, 65. Hube.

— Lat. F. II. 33.

219. Statut Kazimierza Wielkiego.—Dygesta małopolsko-wielkopolskie.

Rps. pap. z r. 1449, kopja Mateusza Petersolza ze Słupcy. — Kodeks zwany: Ptrb. II. — K. II r.: początek tekstu. (Zob. tabl. V).

Le même. Digeste de Grande et Petite Pologne.

Ms. pap. de 1449, copie de Mathieu Petersolz, de Słupca. (Voir pl. V).

Hube, 37. 40. Kutrzeba, t. I, 168. — Lat. F. II. 10.

67

220. Statut Kazimierza Wielkiego. Zwód pełny małopolski pierwszy.

Rps. pap. z r. 1463, kopja Pawła Kostki Woynicza. — Kodeks zwany: Ptrb. III. — K. 86 v.

Le même. Première rédaction complète, Petite Pologne.

Ms. pap. de 1463, copie de Paul Kostka Woynicz.

Hube, 78. Kutrzeba t. I, 65. Ulanowski, *Archiwum Komisji Prawniczej* t. II, IV. — Lat. F. II. 124.

221. Statuta et consuetudines Masoviae.

Rps. pap. z poł. w. XVI. — Zwód utworzony na podstawie statutu I (z r. 1532). i II (z r. 1540).

Ms. pap. du milieu du XVI-e s. Rédigé d'après le Statut I (1532) et II (1540). Blumenstok 325. Balzer, *Rozprawy P. Akad. Um., wydz. hist.-filoz.* t. XL.

— Lat. F. II. 185.

222. Constitutiones ducatus Masoviae in comitiis Piotrcoviensis a. 1554.

Rps. pap. z XVI, w. zawiera zatwierdzenie statutów mazowieckich.

Ms. pap. du XVI-e s., contenant l'approbation des Statuts de Masovie.

— Lat. F. II. 37.

223. Artykuły prawa Magdeburgskiego.

Rps. pap. z poł. XVI w.

Articles de la loi de Magdebourg.

Ms. du milieu du XVI-e s.

Blumenstok, 261. Balzer, *Rozprawy Pol. Akad. Um., wydz. filoz.* t. VII.

— Pol. F. II. 35.

224. Statuta Magni Ducatus Lithuanie in Bielscensibus comitiis promulgata in Vilnensibus a. 1566 approbata e Rutheno sermone in Latinum conversa 1576.

Rps. pap. z w. XVI, zawiera Statut Wołyński czyli Litewski drugiej redakcji.

Ms. pap. du XVI-e s., deuxième rédaction.

Korzeniowski, 61.

— Lat. F. II. 174.

225. ŁĄCZYŃSKI JAN: Compendium sądów Króla Jego Miłości prawem koronnem na dwie części rozdzielone.

Rps. pap. z r. 1594.

Compendium des jugements de S.M. le Roi selon la loi de la Couronne, divisé en deux parties.

Ms. pap. de 1594.

Korzeniowski, 204 - 205.

— Pol. F. II. 84.

68 226. Statut wołyński i Wielkiego Księstwa Litewskiego

Rps. pap. z w. XVII, zawiera przytem „Poprawę artykułów statutowych na sejmie warszawskim r. 1578”. — K. 13: rozdz. I.

Statut de Volhynie et du Grand Duché de Lithuanie.

Ms. pap. du XVII-e s., contenant en outre „Amendement aux articles de statut, à la diète de Varsovie, 1578”.

Korzeniowski, 201. Piekosiński, *Archiwum Komisji Prawniczej*, t. VII.

— Pol. F. II. 36.

227. Prawa i zwyczaje koronne i Wielkiego Księstwa Litewskiego.

Rps. pap. z r. 1696, podręczna encyklopedia prawa i polskich zwyczajów prawnych.

Loix et coutumes de la Couronne et du Grand Duché de Lithuanie.

Ms. pap. de 1696, résumé encyclopédique des loix et coutumes de Pologne.

Korzeniowski, 208.

— Pol. O. II. 1.

228. SZCZERBIC PAWEŁ: Promptuarium statutorum omnium et constitutionum Regni Poloniae, od rozdz. V do końca.

Rps. pap. w. XVII, kopja. — Zawiera ponadto: 1. Dekrety sądów sejmowych, królewskich i sądów nadwornych. 2. Compendium Jana Łączyńskiego i inne. — K. 99: index rerum.

Ms. pap., XVIII-e s., copie.

Korzeniowski, 49 - 50.

— Lat. F. II. 9.

B. ŹRÓDŁA DO HISTORJI POLITYCZNEJ I KULTURALNEJ.
SOURCES POUR L'HISTOIRE POLITIQUE ET L'HISTOIRE
DE LA CIVILISATION.

229. Gesta CONCILII CONSTANTIENSIS.

Rps. z poł. w. XV. — Zawiera: 1. Kopje, dotyczące soboru w Konstancji, zebrane przez jednego z polskich uczestników. 2. Decisiones Rotae W. Horborcha. 3. Dzieła kanoniczne F. de Zabarella i inn. 4. Ustawy synodalne krakowskie Tomasza ze Strzempisza z r. 1459. 5. Ustawy synodu prowincjonalnego wieluńsko-kaliskiego z r. 1420 arcyb. Mikołaja Trąby. — K. 119: Dziennik czynności soborowych „Ex quibus causis Dnus. papa Joh. XXIII”.

Ms. du milieu du XV-e s. Contient: 1. Copies des documents concernant le concile de Constance, réunies par l'un de ses participants polonais. 2. Decisiones Rotae, de V. Horborch. 3. Ouvrages canoniques de F. de Zabarella et d'autres. 4. Statuts synodaux de Cracovie, de Thomas de Strzempisz, 1459. 5. Statuts du synode provincial de Wieluń et Kalisz 1420, de l'archevêque Nicolas Trąba. Au f. 119: Journal des actions du concile.

Korzeniowski, 27. Blumenstok, 390 - 427.

— Lat. F. I. 321.

230. Expositiones Evangeliorum cum aliis ad finem miscellaneis.

Rps. z w. XV. — Zawiera m. inn. kopje, odnoszące się do udziału Polski w soborze Bazylejskim. — K. 199: List Władysława Jagiełły do Mikołaja Trąby, arcyb. gnieźnieńskiego w sprawach soboru z r. 1414.

Mss. du XV-e s. Contient, entre autres, des copies des documents, relatifs à la participation des Polonais au concile de Bâle. — *Auf. 199*: Lettre du roi Ladislas Jagellon à Nicolas Trąba, archevêque de Gniezno, sur le concile de 1414.

Korzeniowski, 206 - 207.

— Lat. F. I. 209.

69

231. ACTA TOMICIANA.

Rps-y z połowy w. XVI. — Zbiór materiałów z r. 1493 - 1548. Twórcą Tomicianów jest Stanisław Górski, notariusz podkanclerza koronnego, Piotra Tomickiego. „*Tomiciana*” dochowały się (poza oryginalnymi „*Tekami Górskiego*”) w kilku niekompletnych przeważnie i wzajemnie się uzupełniających „zwodach”, wśród których wyróżnić można conajmniej trzy redakcje zbioru:

A. Zwód królewski Zygmunta Augusta: pozostał z niego tylko tom I, obejmujący kopje dokumentów z r. 1462 i 1493 - 1512. — Oprawa z datą 1542 i portretem Zygmunta Augusta. Dukt napisów na obcięciu dolnym jest identyczny z duktem napisów na tomach zwodu Uniwersytetu Jagiellońskiego. — Lat. F. IV. 145 a.

B. Zwód Uniwersytetu Jagiellońskiego: liczył niegdyś 19 tomów. Na rozkaz Stanisława Augusta Biblioteka Jagiellońska przesłała zwód w r. 1778 do Biblioteki Załuskich. Już wówczas brak było t. I i IV. — Oprawa z r. 1540—1542 i niedatowana. T. II - III obejmuje lata 1513—1520. t. V - XIX: 1524—1548.

— Lat. F. IV. 145.

C. Zwód arcybiskupa Stanisława Karnkowskiego: liczył pierwotnie 27 tomów redakcji trzeciej, najobszerniejszej. W Bibliotece Załuskich znalazło się 10 tomów: I (1506 - 1511), VI (1522 - 1523), VIII - IX (1527 - 1528), XI - XII (1529 - 1530), XV - XVI (1534 - 1535), XXIV - XXV (1548 i korespondencja królewska ze Stolicą Apostolską). — Oprawa z herbem Bogorya i inicjałami: S(tanislaus) G(órski) C(anonicus) C(racoviensis).

— Lat. F. IV. 146.

Wystawiono: 1. Zwód Zyg. Augusta — oprawa t. I z portretem króla. 2. Zwód Uniw. Jagiell. — t. III, str. 362—363: „Mandatum ad Conventum Electionis Imperatoris (Caroli V)”. 3. Zwód Karnkowskiego — k. tyt. t. XXV (Zob. tabl. VI) 4. Tenże zwód — oprawa z herbem Bogorya Górskiego.

Mss. du milieu du XVI-e s. Recueil de documents pour les années 1493 - 1548. Le créateur des *Acta Tomiciana* est Stanislas Górski, notaire du sous-chancelier de la Couronne, Pierre Tomicki. Les *Acta Tomiciana* se sont conservés, en dehors des *Dossiers* originaux de Górski, sous forme de quelques „corpus” ou „codes” généralement incomplets et se complétant réciproquement; on peut y distinguer au moins trois rédactions des *Acta Tomiciana*:

A. Le „corpus” royal de Sigismond-Auguste: il ne s'en est conservé que le tome I-er, contenant les copies des documents de 1462 et 1493 - 1512. Reliure datée de 1532 et ornée du portrait de Sigismond-Auguste. L'écriture dans la marge inférieure est identique à celle des volumes du „corpus” ci-dessous.

B. Le „corpus” de l'Université de Cracovie; autrefois, il comprenait 19 vol. Sur l'ordre du roi Stanislas-Auguste, la Bibliothèque Jagellonne envoya le „corpus”, en 1778, à la Bibliothèque des Załuski; à cette époque déjà, les tomes I et IV faisaient défaut. Reliures de 1540 - 1542 et non-datées. Les tt. II - III embrassent les années 1513 - 1520, les tomes V - XIX les années 1524 - 1548.

C. Le „corpus” de l'archevêque Stanislas Karnkowski; il comprenait à l'origine 27 vol. de la troisième rédaction, la plus ample; il n'en est subsisté à la Bibliothèque des Załuski, que les dix volumes suivants: I (1506 - 1511, VI (1522 - 1523), VIII - IX (1527 - 1528), XI - XII (1529 - 1530),

XV - XVI (1534 - 1535), XXIV - XXV (1548 et correspondance royal: avec le Saint-Siège). Reliure aux armes d^e Bogorya et aux initiales S(tanislaus) G(órski) C(anonicus) C(racoviensis).

On a exposé ici: 1. Le „corpus” de Sigismond-Auguste — reliure du tome I, avec le portrait du roi. 2. Le „corpus” de l'Université de Cracovie — tome III, pp. 362 — 363. 3. Le „corpus” de Karnkowski — titre du tome XXV (voir pl. VI) et la reliure aux armes.

Acta Tomiciana, t. I - XIII. Poznań 1852 - 1915. Kętrzyński *O Stanisławie Górskim*. Poznań 1871. Korzeniowski, 108 - 140. Zakrzewski *Stanisław Górski i jego prace historyczne*. Kraków 1909.

232. *Miscellanea varia ad historiam Poloniae spectantia.*

Rps. z XV - XVII w. — Zawiera zbiór materiałów historycznych, prawnych i obyczajowych, m. inn. wyroki kurji rzymskiej, rachunki dworu Kazimierza Jagiellończyka i t.d. — K. 148: List oryginalny Jana Dantyszka do króla Zygmunta I z Madrytu, 18.XII.1525.

Ms. des XV-e—XVII-e ss., contenant une réunion de documents historiques juridiques et sociaux, entre autres, les arrêtés de la cour de Rome, les comptes de la cour de Casimir Jagellon etc. *Auf. 148*: Lettre autographe de Jean Dantiscus au roi Sigismond I, Madrid, 18.XII.1525.

Korzeniowski, 284 - 288. Czubek *Pisma Polityczne*. Kraków 1906.

— Różn. F. IV. 105.

233. *Miscellanea do dziejów wewnętrznych Polski.*

Rps. z w. XVI. — Zawiera: 1. Diarjusz sejmu piotrkowskiego 1548 r. 2. Źródła do sejmu r. 1555. 3. Różne akty i pisma, odnoszące się do panowania Zygmunta Augusta i do bezkrólewia 1573 i 1575. — K. 32: List Zygmunta Augusta do Mikołaja Sieniawskiego. Łomża, 30.XII.1561.

Miscellanées pour l'histoire intérieure de la Pologne.

Ms. du XVI-e s. Il contient: 1. Journal de la diète de Piotrków, 1548. 2. Sources pour la diète de 1555. 3. Actes et pièces pour le règne de Sigismond-Auguste, et les interrègnes 1573, 1575. *Auf. 32*: Lettre de Sigismond-Auguste à Nicolas Sieniawski, Łomża, 30. XII. 1561.

Czubek *Pisma polityczne*. Kraków 1906. Korzeniowski, 289 - 293.

— Pol. F. IV. 131.

234. *Epistolarum SIGISMUNDI patris et SIGISMUNDI AUGUSTI filii nominibus per Stanislaum Hosium et Martinum Crome-rum secretarios ipsorum fere conscriptarum itemque aliorum ad ipsos volumina duo. Vol. I.*

Rps. pap. z w. XVI. — Kopjarjusz listów królewskich, aktów i pism z r. 1527-1570, sporządzony dla Aleks. Wolffa w r. 1576.

Ms. pap. du XVI-e s. Copie d^e lettres royales, d'actes et pièces de 1527 - 1570, exécutée pour Alexandre Wolff en 1576.

— Lat. F. IV. 150.

235. *Zbiór oryginalnych listów ZYGMUNTA AUGUSTA do Mikołaja Radziwiłła Czarnego z r. 1548 - 1571.*

K. 29: List z Radomia, 20.I.1552.

Collection de lettres originales de Sigismond-Auguste à Nicolas Radziwiłł, dit le Noir. 1548 - 1571. 71

Korzeniowski, 372.

— Coll. aut. 219.

236. Korespondencja RADZIWIŁŁÓW: zbiór listów oryginalnych z r. 1552 — 1669.

K. 123: List Jana Kalwina do Mikołaja Radziwiłła Czarnego. Genewa 1558.

Correspondance des Radziwiłł: lettres originales de 1552 à 1669.

Au f. 123: Lettre de Jean Calvin à Nicolas Radziwiłł, dit le Noir, Genève 1558.

— Coll. aut. 306.

237. Zbiór listów oryginalnych arcybiskupów i biskupów polskich do RADZIWIŁŁÓW nieświeskich z r. 1566 — 1675.

K. 5: Kardynał Bernard Maciejowski do Krzysztofa Radziwiłła, 4.VII. 1588.

Collection de lettres originales des archevêques et évêques polonais aux Radziwiłł de Nieśwież, 1566 — 1675.

— Coll. aut. 218.

238. Epistolae et alia scripta ad domum ducalem RADIVILIANAM spectantia.

Rps. z XVI i XVII w., zawiera kopje listów i aktów kard. Jerzego i Mikołaja Krzysztofa Radziwiłłów i inn. — K. 5: „Potrzeby do postanowienia Gór Kieleckich” w kopalniach srebra w Olkuszu.

Ms. des XVI-e et XVII-e ss., copie des lettres et des actes du cardinal Georges et de Nicolas-Christophe princes Radziwiłł.

Korzeniowski, 280.

— Różn. F. IV. 47.

239. ACTA INTERREGNI post Sigismundi Augusti regis mortem ad Henrici usque coronationem.

Rps. pap. z końca w. XVI, kopje.

Ms. pap. de la fin du XVI-e s., copies.

Blumenstok, 360. Korzeniowski, 95, 96.

— Lat. F. IV. 33.

240. ZBOROWSKI SAMUEL: List do Sebastjana Lubomirskiego. Zborowo, 13.VI.1582.

Lettre à Sébastien Lubomirski, Zborowo, 13.VI.1582.

— Rapp. 1316. XXIX.

241. Listy do CHODKIEWICZÓW z lat 1567 — 1576.

K. 157: Kasztelan witebski Paweł Pac do Jana Chodkiewicza, 3.V.1576.

Lettres aux Chodkiewicz, 1567 — 1576.

— Coll. aut. 223.

- 72 242. CHODKIEWICZ JAN KAROL: List do króla Zygmunta III. Lachowicze, 27.X.1620.

Lettre au roi Sigismond III, Lachowicze, 27.X.1620.

— Rapp. 1316. II.

243. ŻÓŁKIEWSKI STANISŁAW: List do kanclerza W.X.L., Lwa Sapiehy. Żółkiew, 6.VIII.1611.

Lettre à Léon Sapieha, chancelier du Grand Duché de Lithuanie, Żółkiew, 6.VIII.1611.

— Rapp. 1316. XXX.

244. CIELECKI JAN OLBRYCHT: Miscellanea.

Rps. pap. z XVII w., zawiera kopje dokumentów z XV i XVI w., kopjarzusz listów i aktów z kancelarii królewskiej w latach 1611-1612? — ponadto kronika rodzinna.—K. 25: „Diploma Regium quo Smolenscum recuperatum donat Reipublicae”.

Ms. pap. du XVIII-e s., contenant des copies des documents des XV-e et XVI-e ss., des lettres et des actes de la chancellerie royale de 1611-1612, et la chronique de famille.

Korzeniowski, 58-59.

— Lat. F. II. 145.

245. MENDOZA FRANCISZEK de: Relacion que hizo el Almirante Aragon de las casas de los Reyes y Reyno de Polonia.

Rps. pap. z XVII w., zawiera kopję sprawozdania posła Filipa II do dworu polskiego w r. 1597, dotyczącego ligi przeciw Turkom, stosunków w Polsce i t. p. — K. 7: „La Noblesa del Reyno es numerosa ...”.

Ms. pap. du XVII-e s., copie du rapport de l'ambassadeur de Philippe II à la cour de Pologne en 1597, concernant la ligue contre la Turquie, la situation en Pologne, etc.

Korzeniowski, 310.

— Hisp. F. IV. 21.

246. LISIECKI, ANDRZEJ: Sigismundi III Regis Poloniae et Sueciae rerum gestarum tomus tertius, A. D. 1614.

Rps. z XVII w., zawiera akta, kopje z lat 1605-1614. K. 1088 v.: Nagrobek pobitego o wolności Rycerstwa Polskiego pod Guzowem.

Ms. du XVII-e s., contenant des copies des actes, 1605-1614. Auf. 1088 v.: Epitaphe des chevaliers polonais, tombés pour les libertés, près Guzów.

Korzeniowski, 226 — 227.

— Pol. F. IV. 119.

247. Listy do JANA STANISŁAWA SAPIEHY, marszałka W. X. L. z r. 1628-1633.

K. 41: List Zygmunta Kazanowskiego, 8.XII.1628.

Lettres à Jean-Stanislas Sapieha, maréchal du Grand Duché de Lithuanie, 1628-1633.

— Coll. aut. 221.

248. Listy oryginalne królewicza WŁADYSŁAWA ZYGMUNTA od r. 1611 do 1632 do hetmana W. X. L. Krzysztofa Radziwiłła. 73

K. 34: list z 20.II.1624.

Lettres originales du prince royal Ladislas-Sigismond à Christophe Radziwiłł, hetman du Grand Duché de Lithuanie, 1611 - 1632.

Muchliński *Listy Władysława IV do Krzysztofa Radziwiłła*. Kraków 1867.

— Coll. aut. 220.

249. JAN KAZIMIERZ: Przywilej dla K. Wyhowskiego, pułkownika wojsk zaporoskich na dobra królewskie Lisianka, Warszawa, 26.V.1659.

Jean Casimir, roi: Privilège pour les biens royaux Lisianka, octroyé à K. Wyhowski, colonel de l'armée zaporogue. Varsovie, 26.V.1659.

— Rapp. 1336. VI.

250. Zbiór listów do ADAMA KOCHAŃSKIEGO S. J., matematyka.

Rps. z XVII w.—K. 11: list Jana Heveliusa, Gdańsk, 9.X. 1677. (Zob. tabl. VII).

Correspondance à Adam Kochański, S. J., mathématicien.

Ms. du XVII-e s. Au f. 11: Lettre de Jean Hevelius, Danzig, 8.X. 1677.

(Voir pl. VII).

— Coll. aut. 170.

251. CZARNIECKI, STEFAN: Rozporządzenie w sprawach rekwizycji dla wojska u mieszkańców ziem ruskich, Piotrków, 22.III.1658.

Ordonnance sur la réquisition pour les troupes aux habitants des terres russiennes. Piotrków, 22.III.1658.

— Rapp. 1316. III

252. Zbiór oryginalnych listów do JANA SOBIESKIEGO od cesarza, królów itp. z r. 1633-1698.

K. 19: list chana krymskiego, 20.IX.1669.

Collection de lettres originales de l'empereur, des rois, etc., à Jean Sobieski, 1633-1698.

Au f. 19: Lettre du khan de Crimée, 20.IX.1669.

— Coll. aut. 216.

253. Miscellanea z archiwum SOBIESKICH.

Rps. z XVII i XVIII w., zawiera: 1. Zbiór oryginalnych listów do króla Jana III i jego synów z r. 1686 - 1736. 2. Registr więźniów tureckich pod wartą zamku żółkiewskiego oddawanych (1687?) oraz 3. Kopje aktów i listów różnych do dziejów XVII w. — K. 1: pismo konsulów miast pruskich do Jana III. Toruń, 31.I 1689.

Ms. des XVII-e et XVIII-e ss., contenant: 1. Collection de lettres originales du roi Jean III et de ses fils, 1686 - 1736. 2. Liste des prisonniers turcs, mis sous garde au château de Żółkiew. 3. Copies des actes et lettres variés pour l'histoire du XVII-e s. Au f. 1: Lettre des consuls des villes de Prusse à Jean III.

— Coll. aut. 217.

254. Excerpta ex litteris G. W. LEIBNITII.

Rps. z r. 1698 - 1716, zawiera oryginały i współczesne odpisy rozpraw i listów w sprawach teologicznych. — K. 21: Ad manuscriptum (Jaquelotii) de concordantia ineunda inter protestantes.

Ms. des années 1698 - 1716, contenant des originaux et des copies de l'époque des dissertations et des lettres sur les questions théologiques.

Korzeniowski, 369.

— Coll. aut. 179.

255. ACTA INTERREGNI, a. 1696 post mortem Joanni III.

Rps. z I połowy w. XVIII zawiera kopje pism i diariusz elekcji 15.V.1697. — K. 48r: „Kandydat Piasta”.

Ms. de la première moitié du XVIII-e s., copie des écrits et journal de l'élection du 15.V. 1697.

— Pol. F. IV. 38.

256. AUGUST II: przywilej dla miasta Sochaczewa. Warszawa 1762.

Auguste II, roi: privilège à la ville de Sochaczew.

— Rapp. 1343. II.

257. Miscellanea Polonica 1702 — 1704.

Rps. z w. XVIII, kopje. — K. 28: List do posła królewskiego w Rzymie, ks. Aleksandra Salarola, 21.III.1704.

Ms. du XVIII-e s., copies. — Au f. 28: Lettre à l'ambassadeur royal à Rome.

Korzeniowski, 105.

— Lat. F. IV. 107.

258. LESZCZYŃSKI STANISŁAW: Nominacja na lekarza nadwornego dla J. St. Mittié. Luneville, 9.II.1760.

Nomination de médecin de cour, pour J. St. Mittié.

259. STANISŁAW AUGUST PONIATOWSKI do księcia regenta szwedzkiego po śmierci króla. Warszawa, 10.V.1790.

Lettre au prince-régent de Suède, après la mort du roi.

— Rapp. 1348. VI.

260. Listy oryginalne do ALEKSANDRA SAPIEHY, hełmana polnego W. X. L. z r. 1767 - 1768.

K. 77 — 78: „Rolla Regimentu Pieszego buławy polnej W. X. L.”.

Aux ff. 77 - 78: Rôle du régiment d'infanterie.

— Coll. aut. 277.

261. PUŁASKI KAZIMIERZ: List do Rosnowskiego. Częstochowa, 12.I.1772.

Lettre à Rosnowski.

— Rapp. 1316.

262. Historia KONFEDERACJI BARSKIEJ od r. 1768—1771 i inne pisma z tejże okoliczności.

Rps. z w. XVIII, kopje. — K. 2 v.: Obowiązki sprzysiężonych 1768 r. w Barze.

Histoire de la Confédération de Bar, et autres écrits sur la même matière.

Ms. du XVIII-e s., copies. Au f. 2 v.: Obligations des conjurés en 1768, à Bar.

K. Kolbuszewski *Poezja Barska* (Biblioteka Narodowa, S. I, 108). Kraków 1928.

— Pol. F. IV. 78.

263. Acta Konfederacji Generalnej Koronnej, W. X. Lit. sprzymierzonych Stanów pod laską Michała Jana Paca za sekretarji Ignacego Bohusza, z r. 1769 - 1772. (Akty KONFEDERACJI BARSKIEJ z r. 1769 — 1772.

Rps. z w. XVIII, kopje.

Actes de la Confédération de Bar, 1769 - 1772.

Ms. du XVIII-e s., copies.

Korzeniowski, 337, 338. Bańkowski. 25.

— 62 M.

264. Raporty pułkowników C. von RÖNNEGO i von DREWITZA z operacji przeciwko konfederatom barskim oraz rozkazy generała Weimarna z r. 1770.

Raporty oryginalne w języku niemieckim, polskim i rosyjskim, częściowo zsfrowane — 2 wol.

Rapports des colonels C. von Rönne et von Drewitz sur les opérations contre les confédérés de Bar, et ordres du jour du général Weimarn, 1770.

Rapports originaux, en allemand, polonais et russe, en partie chiffrés.

— Coll. aut. 157. I-II.

265. TEKI NARUSZEWICZA: Akta historyczne od r. 1140 - 1732.

Rps. pap. z w. XVIII, 18 tomów. — Zbiór kopij dokumentów historycznych, odpisywanych dla Adama Naruszewicza. — T. III, str. 237 - 238.

Dossiers de Naruszewicz: Actes historiques de 1140 à 1732.

Ms. pap. du XVIII-e s., 18 vol. Collection de copies des documents, faites pour Naruszewicz.

Korzeniowski, 333 - 334. Bańkowski, 25.

— 39 M.

76 266. DOGIEL MACIEJ: Codex diplomaticus Regni Poloniae et M.D. Lit. T. II pars I: Rossia; t. II, pars II: Turcia et Tartaria Crimensis.

Rps. pap., kopja około r. 1820 z rpsu Biblj. Uniwersytetu Wileńskiego.

Ms. pap., copie de 1820 environ du ms. de la Bibliothèque de l'Université de Wilno.

Dogiel *Informacja o drukowaniu księgi intytułowanej Codex diplomaticus*. Warszawa 1756. J. T. Baranowski *Udział Stanisława Augusta i jego otoczenia w przygotowaniu „Kodeksu dyplomatycznego Polski”* (Przegląd Historyczny 1911).

— Różn. F. IV. 143. I-II.

267. TEKI KRÓLEWIECKIE: Kopje dokumentów, odnoszących się do stosunków Zakonu Krzyżackiego z Polską i Litwą, z archiwum tajnego krzyżackiego w Królewcu.

Rps. z r. 1818 - 1823, 6 tek. — Odpisy te sporządzano pod kontrolą Joh. Voigta, prof. Uniwersytetu w Królewcu i Łukasza Gołębiowskiego dla ks. Adama Jerzego Czartoryskiego. — *Teka IV*, k. 278 — 279: pismo J. Voigta i Ł. Gołębiowskiego.

Dossiers de Koenigsberg (Królewiec): Copies des documents sur les rapports de l'Ordre Teutonique avec la Pologne et la Lithuanie, des archives secrètes de l'Ordre à Koenigsberg.

Ms. de 1818 - 1823, 6 dossiers. Copies exécutées pour le prince Adam-Georges Czartoryski sous la surveillance de Johann Voigt, professeur à l'Université de Koenigsberg, et de Lucas Gołębiowski.

— Różn. F. IV. 97.

268. ROCZNIKI POLSKIE. Annales Polonaises recueillies par Léonard Chodźko.

Rps. z XIX w. zawiera kopje dokumentów do historii polskiej od r. 1696 do 1864, przepisane staraniem Chodźki z różnych archiwów — tomów 98 i 27 t. uzupełnień.

Ms. du XIX-e s., copies des documents pour l'histoire de Pologne, 1696 - 1864, faites par les soins de Chodźko dans différentes archives; 98 vol. et 27 vol. de suppléments.

— Rapp. 1 - 2.

C. PAŃSTWA HOŁDOWNICZE.
ETATS TRIBUTAIRES DE LA POLOGNE.

269. Der Stadt Danzig privilegia, wie sie König Stephanus confirmet und Sigismundus III beschworen.

Rps. z XVII w. — K. 14: „Diesen Eidt hat der itzige König Anno 1587 in der Oliwa geschworen“.

Ms. du XVII-e s.

— Niem. F. II. 26.

270. BOBART ARNOLD: *Historicus de tumultu Gedanensi et dimissione Aeg'dii Strauchi* 1674. 77

Rps. z XVII w. — K. 771: „Fewerwerck gehalten auf den Crönungstag Joannis III in Danzig z. II. 1676”.

Ms. du XVII-e s.

Bańkowski, 12 - 13.

— Misc. 37.

271. *Księga o Inflanciech.*

Rps. z XVII w. zawiera zapiski z lat 1422 - 1575. — K. 96 v.: „Contenta et praecipua capita privilegiorum Livoniensium”.

Livre sur la Livonie.

Ms. du XVII-e s., contenant des notes de 1422 à 1575.

Korzeniowski, 296 - 297.

— Różn. F. IV. 144.

272. VIECKENS GOTHARD: *Kurtze Beschreibung was sich geddenckwürdiges zu Riga begeben und zuge tragen habe* A. 1521.

Rps. z XVIII w., kopja, obejmuje wypadki od r. 1521 do 1626.

Ms. du XVIII-e s., copie, comprenant les événements de 1521 à 1626.

Korzeniowski, 344. Bańkowski, 7.

— Misc. 20.

273. PACTA SUBIECTIONIS inter S. Regem Augustum et Ducem Curlandiae Gothardum Vilnae, 1561.

Rps. z XVII w., kopje dokumentów z lat 1561 - 1727. — K. 35: „Formula Regiminis Ducatus Curlandiae et Semigaliae”.

Ms. du XVII-e s., copies de documents de 1561 à 1727.

Korzeniowski, 350. Bańkowski, 13.

— Misc. 38.

274. KOSTYN MIRON: *Chronika ziemi Mołdawskich i Multańskich.*

Rps. z XVII w. — K. 23: Dedykacja własnoręczna autora dla J. K. Lubomirskiego.

Costin Miron: Chronique des terres de Moldavie et de Valaquie.

Ms. du XVII-e s. Au f. 23: Dédicace autographe de Costin à J. K. Lubomirski.

J. Bogdan *Cronice inedite atingatoare de istoria Rominilor*. Bucuresti 1895,

str. 132 - 204. Korzeniowski, 210.

— Pol. F. IV. 23.

D. ŹRÓDŁA DO HISTORJI POLSKI XIX W.

D. SOURCES POUR L'HISTOIRE DE POLOGNE AU XIX-e SIÈCLE.

INSUREKCJA KOŚCIUSZKOWSKA.

INSURRECTION DE KOŚCIUSZKO, 1794.

275. *Mémoires sur la révolution de Pologne en 1794.*

— Rapp. 79.

78 276. MAŁACHOWSKI JAN NĘPOMUCEN: Kopjarjusz korespondencji od I do X. 1792.

Copies de sa correspondance, 1792.

Korzeniowski, 341.

— Misc. 47.

277. ZENOWICZ J. D.: Kampanja oddziału wojsk polskich pod gen. Sierakowskim 1794 r. odbyta.

Campagne d'un détachement de l'armée polonaise, effectuée en 1794 sous le commandement du général Sierakowski.

Pol. F. IV. 166.

278. KOŚCIUSZKO TADEUSZ: List do ministra wojny, Aleksandra Berthier. Paryż 5. II. 1801.

Lettre au ministre de la guerre, A. Berthier, Paris, 5. II. 1801.

— Rapp. K. 69.

279. KOŚCIUSZKO en 1806 et en 1814: Notes faites après une conversation particulière avec le gén. Marie Paul-Lafayette.

Rapp. K. 91.

280. Odezwy i inne druki ulotne współczesne.

Proclamations et autres feuilles volantes de l'époque.

OKRES NAPOLEOŃSKI — PÉRIODE DE NAPOLEÓN.

281. TEKI DĄBROWSKIEGO. Zbiór materiałów do dziejów Legionów Polskich we Włoszech, udziału Polaków w wojnach napoleońskich i organizacji wojska polskiego w Księstwie Warszawskim.

Rps. z XVIII - XIX w. 42 kartony korespondencyj i papierów luźnych oraz 18 t. dzienników korespondencyjnych. Zbiór, stworzony przez gen. H. Dąbrowskiego i przekazany w testamencie Warszawskiemu Królewskiemu Towarzystwu Przyjaciół Nauk w r. 1818. *Wystawiamy m. i.*: 1. Projekta po skończonej rewolucji 1794 r. 2. Odezwa Dąbrowskiego do Polaków, 1 pluviöse r. 5. 3. List Napoleona Bonapartego do J. H. Dąbrowskiego, 5 nivose v. 5. (Zob. tabl. VIII). 4. Registre de correspondance française 1795-1796. 5. Mémoire militaire des Légions Polonaises en Italie J. H. Dąbrowskiego i in.

Dossiers de J. H. Dąbrowski. Collection de documents pour l'histoire des Légions polonaises en Italie, de la participation des Polonais dans les guerres de Napoléon et de l'organisation de l'armée polonaise au Grand-Duché de Varsovie.

Ms. des XVIII-e et XIX-e ss.; 42 cartons de correspondance et de papiers divers, et 18 volumes de journaux de correspondance. Collection, créé par le général J. H. Dąbrowski et léguée par lui à la Société Royale des Amis des Sciences à Varsovie, en 1818.

Sont exposés entre autres: 1. Projets après la fin de la révolution de 1794.
2. J. H. Dąbrowski, Appel aux Polonais, du 1 nivôse an 5 (Voir pl. VIII).
4 et 5 (voir plus haut).

79

Coll. autogr. 210.

282. Dziennik czynności wojskowych gen. K. KNIĄZIEWICZA,
r. 1795 — 1800.

Rps. ten zawiera urzędowe kopje rozkazów i pism II Legji Polskiej.

Journal des actions militaires du général Ch. Kniaziewicz,
1795 — 1800.

Contient des copies officielles des ordres du jour et de la correspondance
de la II-e Légion polonaise.

— Rapp. 94.

ROK 1831 — L'ANNÉE 1831.

283. WYSOCKI PIOTR: Pamiętniki o powstaniu w r. 1830.

Mémoires sur l'insurrection de 1830.

— 498 M.

284. Wykaz strzałów Pułku 4 Piechoty Liniowej w roku 1830 uczynionych.

Etat de tirs, effectués par le 4-e régiment de l'infanterie de ligne en 1830.

— Rapp. 138.

285. Rozkazy Wojska Polskiego 1830—1831.

Ordres du jour de l'Armée polonaise 1830—1831.

— Rapp. 241.

286. Dylokacja Wojsk Rosyjskich przed i podczas kampanji 1831 r.

Dislocation des armées russes avant et pendant la campagne de 1831.

— Rapp. 132/2.

287. Wyprawa CHŁAPOWSKIEGO i GIEŁGUDA na Litwę i powstanie na Litwie (relacja anonimowa).

Expédition de Chłapowski et Giełgud en Lithuanie et l'insurrection de Lithuanie (relation anonyme).

— Rapp. 143.

288. ROŚLAKOWSKI ANTONI: Pamiętnik o powstaniu 1830—1831 r.

Mémoires sur l'insurrection de 1830—1831.

— Rapp. 161.

289. ANTONINI JAKÓB: Detaglio sulla Rivoluzione delli 29 Nov. 1830.

— Rapp. 346.

290-292. Współczesne druki ulotne. — Feuilles volantes de l'époque.

WIELKA EMIGRACJA POLSKA GRANDE EMIGRATION POLONAISE

293. CHODŹKO L.: Listes nominatives des Polonais réfugiés en France.

Rps. z r. 1833.

— Rapp. 1262/4.

294. Akty Zakładu Polaków w Avignon z r. 1832.

Str. 155: Pismo Komitetu Narodowego z 4. IV. 1832.

Actes du dépôt des Polonais à Avignon, 1832.

P. 155: Lettre du Comité National du 4. IV. 1832.

— Rapp. 1197.

295. Akty Zakładu Polaków w departamencie des Landes z r. 1833—1834.

Actes du dépôt des Polonais dans le département des Landes, 1833—1834.

— Rapp. 1231.

296. Korespondencja Legjonu Polskiego w Szwajcarji z r. 1833—1834.

Str. 61: Pismo dowódcy Legjonu, L. Oborskiego.

Correspondance de la Légion polonaise en Suisse, 1833—1834.

P. 61: Lettre du commandant de la Légion, L. Oborski.

— Rapp. 1132.

297. ZWIERKOWSKI WALENTY: Zbiór aktów i druków, odnoszących się do tajnego stowarzyszenia „Młoda Polska“, 1834—1839.

Réunion d'actes et d'imprimés, concernant la société secrète „La Jeune Pologne“, 1834—1839.

— Batign. 2433.

298-9. BEM J.: Litografje pism w sprawie Legji Polskiej w Portugalji, r. 1833.

BEM J.: Ses écrits lithographiés, au sujet de la Légion polonaise en Portugal, 1833.

— Rapp. 1254.

300. Manifest LUDU POLSKIEGO, Portsmouth 1835 r. — druk 81 ulotny.

Manifeste du groupe „Le Peuple polonais“, Portsmouth 1835 (feuille volante).

— Rapp. 262.

301. Akty TOWARZYSTWA DEMOKRATYCZNEGO Polskiego. Vol. I, 1833—1834: Sekcja Centralna Paryska.

K. 172: Akt zrzeczenia się własności ziemskiej na rzecz włościan.

Actes de la Société Démocratique Polonaise, tome I, 1833—1834: Section centrale de Paris.

F. 172: Acte de renoncement aux propriétés foncières en faveur des paysans.

— Batign. 2307.

302. Druki ulotne TOWARZYSTWA HISTORYCZNO-LITERACKIEGO w Paryżu 1833 r.

Feuilles volantes de la Société Historique et Littéraire Polonaise à Paris, 1833.

— Rapp. 261/I.

303. TOWARZYSTWO LITEWSKIE i ZIEM RUSKICH: biografia Michała Pietkiewicza.

Société de Lithuanie et des Terres Russiennes: biographie de Michel Pietkiewicz.

— Rapp. 168.

304. MOCHNACKI MAURYCY: List do Joachima Lelewela. Metz, 22.I.1832 r.

Lettre à Joachim Lelewel, Metz, 22.I.1832.

— Rapp. 1265.

305. CZARTORYSKI ADAM ks.: List do Władysława hr. Platera, Paryż, 24.V.1848 r.

Lettre au comte Ladislas Plater, Paris, 24.V.1848.

— Rapp. 886.

306. Druk ulotny i rycina TOWARZYSTWA TRZECI MAJ, 1844.

Feuille volante et gravure de la Société du Trois-Mai, 1844.

— Rapp. 221/II.

82 307. KONARSKI SZYMON: Program działań naszych.

Rps. z r. 1837, przytem druk ulotny.

Programme de notre action.

Ms. de 1837, feuille volante ajoutée.

— Rapp. 498.

308. TOWIAŃSKI A.: Facsimile Biesiady z 17.I.1841 i drukowana odezwa A. Mickiewicza w sprawie towianizmu.

Fac-simile du „Banquet“ du 17.I.1841, et appel imprimé de Adam Mickiewicz sur le Tovationisme.

— Rapp. 570.

309. Plany sieci gazowych w Aurillac, Decazeville, Villefranche i inn. miastach francuskich z lat 1845 — 1848, wykonane przez emigrantów polskich; 7 rys.

Plans des réseaux gaziers à Aurillac, Decazeville, Villefranche, et autres villes de France, exécutés en 1845 — 1848, par les émigrés polonais.

— Batign. 2482.

310. Litografowane sprawozdania Banku Polskiego na Emigracji z r. 1851.

Compte-rendu lithographié de la Banque Polonaise en Emigration, 1851.

— Batign. 2564.

311. Korespondencja TOWARZYSTWA DEMOKRATYCZNEGO Polskiego w Ameryce z r. 1852 — 1857.

Correspondance de la Société Démocratique Polonaise en Amérique, 1852 — 1857.

— Rapp. 1181.

312. Ustawy KOMITETU CENTRALNEGO POLSKIEGO w Stanach Zjednoczonych A. P.

Rps. z r. 1860 oraz druk ulotny.

Statuts du Comité Central Polonais aux Etats-Unis.

Ms. de 1860, et feuille volante.

— Rapp. 423.

313. Korespondencja CENTRALNEGO KOMITETU Polskiego w New Yorku z lat 1863 — 1865.

Pismo delegata Rządu Narodowego. Washington 18. XI. 1863.

Correspondance du Comité Central Polonais à New York, 83
1863 — 1865.

Lettre du délégué du Gouvernement National Polonais, Washington,
18.XI.1863.

— Rapp. 424.

314. AKTY LEGJONU POLSKIEGO we Francji.

Rps. z r. 1848, oraz 4 druki ulotne.

Actes de la Légion polonaise en France.

Ms. de 1848 et 4 imprimés.

— Rapp. 338.

315. HOENE-WROŃSKI J. M.: Rozmowa księdza proboszcza z dawnym wojskowym.

Rps. z 1819 r., przytem notatki Leonarda Niedźwiedzkiego o Hoene-Wrońskim i druki współczesne.

Entretien d'un curé avec un ancien militaire.

Ms. de 1819; notes de L. Niedźwiedzki et imprimés de l'époque ajoutés.

— Rapp. 756.

316. Listy generałów polskich, po r. 1831 w służbie wojskowej belgijskiej: 1) J. SKRZYNECKIEGO z 19.VI.1831. 2) J. KRUSZEWSKIEGO z 13.VII.1840.

Lettres des généraux polonais, entrés, après 1831, au service militaire belge: J. Skrzynecki, 19.VI.1831; J. Kruszewski, 13.VI.1840.

— Rapp. 428.

317. Druk ulotny KOMITETU BELGO-POLSKIEGO z 11.II.1834.
Feuille volante du Comité Polono-Belge, du 11.II.1834.

— Rapp. 421.

318. Korespondencja KOMITETU SZWAJCARSKO-POLSKIEGO z r. 1863 — 1866.

Pismo Centralnego Komitetu z podpisem sekretarza Gotfryda Kellera.

Correspondance du Comité Polono-Suisse, 1863—1866.

Lettre du Comité Central, avec la signature de Gottfried Keller.

— Rapp. 889.

319. Liste officielle des émigrés polonais en Suisse. 1865.

— Rapp. 903.

320. HAUKE-BOSAK JÓZEF gen.: List do Wład. Platera. Ragatz, 6. IX. 1864.

Lettre à Ladislas Plater, Ragatz, 6.IX.1864.

— Rapp. 885.

- 84 321. Druki ulotne SZKOŁY NARODOWEJ Polskiej na Batignolles.
1841 — 1865.

Feuilles volantes de l'Ecole Nationale Polonaise de Batignolles,
à Paris, 1841 — 1865.

— Rapp. 221/II.

322. Druki ulotne BIBLIOTEKI POLSKIEJ w Paryżu. 1853-1911.

Feuilles volantes de la Bibliothèque polonaise à Paris, 1853-1911.

— Rapp. 261/VI.

323. RUPRECHT KAROL: Dziennik z czasów oblężenia Paryża w 1871 r.

Journal du temps du siège de Paris en 1871.

— Batign. 2627/III.

324. Druki ulotne INSTYTUCJI CZCI I CHLEBA w PARYŻU.
1835 — 1913.

Feuilles volantes de l'Institution de l'Honneur et du Pain à Paris,
1835 — 1913.

— Rapp. 222/II.

325. MUZEUM NARODOWE POLSKIE w Rapperswilu: 1) Acte de fondation. 2) Livre des étrangers. 3) Księga ofiarodawców Muzeum. 4) Pisma i portret założyciela Muzeum Władysława hr. Platera. 5) Odezwy, sprawozdania i inne druki ulotne Muzeum.

Musée National Polonais à Rapperswil. 3) Liste des bienfaiteurs du Musée. 4) Lettres et portrait du fondateur du Musée, comte Ladislas Plater. 5) Proclamations, comptes-rendus et autres feuilles volantes du Musée.

ROK 1848. -- L'ANNÉE 1848.

326. MAZURKIEWICZ L.: Sprawozdanie z działań rewolucyjnych 1848 roku w kraju, złożone Centralizacji T. D. P.

Compte-rendu de l'action révolutionnaire de 1848 en Pologne, présenté à la Centralisation de la Société Démocratique Polonaise.

— Rap. 1174.

327. PRĄDZYŃSKI J. gen.: Memorjał o wojnie 1848 roku.
Mémoire sur la guerre de 1848.

— Rapp. 236.

328. KAPLIŃSKI: Mierosławski przed sądem w Berlinie, 1847—rysunek. 85

Mierosławski devant le tribunal à Berlin, en 1847, dessin.

— Rapp. 830.

329. MIEROSŁAWSKI L.: Rozkaz dzienny. Miłosław 25.IV. 1848 r.

Ordre du jour, Miłosław, 25. V. 1848.

— Rapp. 831.

330. LIBELT KAROL: List do Ludwika Mierosławskiego, 2.IV. 1848.

Lettre à Louis Mierosławski, 2. IV. 1848.

— Rapp. 831.

331. MIEROSŁAWSKI, L.: Pismo do Rządu Rzeczypospolitej Francuskiej, polecające W. Mazurkiewicza, przedstawiciela polskiego w Paryżu. Wrzesnia, 2. V. 1848.

Lettre au Gouvernement de la République française, lui recommandant W. Mazurkiewicz, représentant du Gouvernement National Polonais à Paris; Wrzesnia, le 2. V. 1848.

— Rapp. 831.

332. STOSS T.: Opis bitwy pod Miłosławiem i Sokołowem w 1848 r. Description de la bataille de Miłosław et de Sokołów, en 1848.

— Rapp. 320/2.

333. Odezwa Centralnej Rady Narodowej we Lwowie do kobiet, 29.VII. 1848.

Appel aux femmes du Conseil National de Lwów, 29. VII. 1848.

— Rapp. 319.

334- KRAKÓW, POZNAŃ, LWÓW w r. 1848: odezwy, obwie-
szczenia i inne druki.

Cracovie, Poznań, Lwów, en 1848: proclamations, avis au public et autres.

— Rapp. 319.

344. MÖGLING TEODOR: Mémoires sur la campagne de Bade en 1849.

— Rapp. 370.

86 345. Układ L. MIEROSŁAWSKIEGO z Rządem Tymczasowym Palatynatu Reńskiego, 12.VI.1849.

Accord de L. Mierosławski avec le Gouvernement Provisoire du Palatinat du Rhin, 12.VI.1849.

— Rapp. 833/I.

346. HELTMAN W.: Badeńskie i Palatynat 1849. (Zbiór odezw i pism z czasów rewolucji).

Le pays de Bade et le Palatinat en 1849 (réunion de proclamations et d'autres écrits du temps de la révolution).

— Rapp. 834.

347. CHODŹKO MICHAŁ: List w sprawie Legjonu Polskiego we Włoszech pod wodzą A. Mickiewicza, 1848 r.

Lettre au sujet de la Légion polonaise en Italie sous le commandement de A. Mickiewicz, 1848.

— Rapp. 337/II.

348. Adres Polaków do papieża Piusa IX w r. 1849. — Towarzystwo włosko-słowiańskie w Turynie 1849. — Druki ulotne.

Adresse des Polonais au pape Pie IX, en 1849. — Société italo-slave à Turin, 1849 (feuilles volantes).

— Rapp. 337/VI.

349. Spis 231 żołnierzy i oficerów Legjonu Polskiego w rewolucji węgierskiej 1848/1849.

Liste de 231 officiers et soldats de la Légion polonaise dans la révolution hongroise de 1848—1849.

— Rapp. 236/II, b.

350. Odznaczenie chorągwi polskiej przez władze węgierskie, 1849.

Distinction du drapeau polonais par les autorités hongroises. en 1849.

— Rapp. 336/II.

351. Dymisja kpt. Żegoty DEMBICKIEGO. Szumla 1849 r.

La démission du capitaine Ignace Dembicki, Szumla 1849.

— Rapp. 336/II.

352. MIELESZKO IGNACY: Zbiór odezw, rozkazów, wierszy, pieśni, zaproszeń na nabożeństwa i t. p. z okresu powstania. T. I.
Collection de proclamations, ordres du jour, poésies, chants, invitations aux cérémonies religieuses, etc., du temps de l'insurrection, tome 1-er.
— Rapp. 500/1863.
353. Szkoła Wojskowa Polska w Genui i Cuneo, 1861-1862: akty i druki ulotne.
Ecole militaire polonaise à Gênes et à Cuneo, 1861-1862: actes et feuilles volantes.
— Rapp. 839/7.
354. Akten der K. K. Polizei Direktion-Lemberg: polecenie aresztowania manifestantów z r. 1862.
Ordre d'arrestation des manifestants de 1862.
— Rapp. 1386/1863.
355. TRAUGUTT R.: Instrukcja dla Komisarza woj. Sandomierskiego, 14. II. 1864.
Instruction au commissaire de voïévodie de Sandomierz, 14. II. 1864.
— Rapp. 559/1863.
356. MIEROSŁAWSKI L.: List do agenta Rządu Narodowego w Dreźnie, 20. XI. 1863.
Lettre à l'agent du Gouvernement National Polonais à Dresde, 20. XI. 1863.
— Rapp. 844/6.
357. LANGIEWICZ, M: List do L. Mierosławskiego. Genua, 19. XI. 1861.
Lettre à L. Mierosławski, Gênes, 19. XI. 1861.
— Rapp. 839/7.
358. Papiery Rządu Narodowego z r. 1863.
Papiers du Gouvernement National Polonais de 1863.
— Rapp. 505/1863.
359. Akty Wydziału Wojny Rządu Narodowego. 1863 r.
Actes du Département de la Guerre du Gouvernement National Polonais de 1863.
— Rapp. 506/1863.

- 88 360. Akty Wydziału Spraw Zagranicznych Rządu Narodowego, 1863 r.
Actes du Département des Affaires Etrangères du même Gouvernement, 1863.

— Rapp. 508/1863.

361. Akty Agencji Dyplomatycznej w Paryżu, 1863 r.

Actes de l'Agence diplomatique polonaise à Paris, 1863.

— Rapp. 536/1863.

362. Dziennik czynności ADAMA ks. SAPIEHY, komisarza Rządu Narodowego na Francję i Anglję, 1864 r.

Journal d'exercice d'Adam prince Sapieha, commissaire du Gouvernement National Polonais en France et en Angleterre, 1864.

— Rapp. 1344/1863.

363. Z pamiętnika ZYGMUNTA PADLEWSKIEGO, 1863 r.

Des Mémoires de Sigismond Padlewski, 1863.

— Rapp. 1380/1863.

364. Lista rannych powstańców. 1863 r.

Liste des insurgés blessés en 1863.

— Rapp. 579/1863.

365. Akta Komisji Długu Narodowego, korespondencja z Rzymem i Szwajcarją.

Actes de la Commission de la Dette Nationale, correspondance avec Rome et la Suisse.

— Batign. 2578/7.

366. Druki ulotne współczesne.

Feuilles volantes de l'époque.

— Rapp. 561-562/1863.

SYBIR. — SIBÉRIE.

367. Relatio de Siberia, qua continetur notitia dictae provinciae et litoris Oceani Glacialis et Orientalis a portu S. Michaelis Archangeli usque ad Chinam sive Katajum. Scripta anno 1681.

Rps. pap. z w. XVII.

Ms. pap. du XVII-e s.

— Lat. Q. IV. 65.

368. PIOTROWSKI RUFIN: Mémoires d'un deporté en Sibérie, po 89
r. 1832.

— Rapp. 478.

369. FELIŃSKA EWA: Journal d'une dame polonaise transportée
en Sibérie.

— Rapp. 343.

370. SABIŃSKI JULJAN: Dziewiętnaście lat wyrwanych z mojego życia
czyli dziennik mojej niewoli i wygnania, 1838—1857.

Dix-neuf ans arrachés à ma vie, ou journal de mes prisons
et de mon exil.

— Rapp. 546.

371. Wybór modłów dla Polski. 1856.

Rps. ozdobiony licznymi rysunkami sybiraka Nizielskiego.

Choix de prières pour la Pologne, 1856.

Nombreuses illustrations de Nizielski, déporté en Sibérie.

— Rapp. 471.

372. GILLER A.: Podróż więźnia etapami do Syberji. 1854 r.

Voyage d'un détenu en Sibérie, 1854.

— Rapp. 102/II.

373. GILLER A.: Opisanie zabajkalskiej krainy w Syberji. Szyłka, 1857.

Description du pays de Transbaïkal, en Sibérie. Szyłka, 1857.

— Rapp. 105/II.

374. WYGRZYWAŁSKI: O powstaniu zabajkalskim. Około r. 1864.

De l'insurrection de Transbaïkal, vers 1864.

— Rapp. 111 b/II.

375. EPSTEIN MIKOŁAJ: Czerwoni i biali.

Rps. z r. 1865—1870 pisany na Syberji.

Les Rouges et les Blancs.

Ms. de 1865—1870, écrit en Sibérie.

— Rapp. 48/II.

376-377. Oeuvre d'assistance des prêtres polonais exilés en Sibérie
et dans l'intérieur de la Russie.

Drukowane sprawozdania z r. 1879.

Comptes-rendus imprimés, de 1879.

— Rapp. 925.

E. ŹRÓDŁA DO STOSUNKÓW POLSKI Z INNEMI
KRAJAMI.
SOURCES POUR LES RELATIONS DE LA POLOGNE AVEC
L'ÉTRANGER.

FRANCJA. — FRANCE.

378. Miscellanea, odnoszące się do wyboru HENRYKA WALEZEGO na króla polskiego.

Rps. z w. XVI, ze zbioru prymasa Uchańskiego (?); — K. 47 r.: „Articuli pactorum conventorum”.

- Miscellanées sur l'élection de HENRI (III) de Valois comme roi de Pologne.

Ms. du XVI-e s., de la collection du primat Uchański (?). *Au f. 47 r.*

Korzeniowski, 214.

— Pol. F. IV. 40.

379. SOBIESKI JAKÓB: Krótki summarjusz peregrynacji.

Rps. z w. XVII, zawiera odpis pamiętnika z podróży J. Sobieskiego w 1607 - 1613 do Francji, Hiszpanji i Włoch oraz podróż do Baden z królem Władysławem IV w r. 1638. — K. 82: Paryż.

- Relation sommaire de ses voyages.

Ms. du XVII-e s. Copie du journal de voyage de Jacques Sobieski, de 1607 - à 1613, en France, en Espagne et en Italie, et son voyage à Bade avec le roi Ladislas IV, en 1638. *Au f. 82: Paris.*

— Pol. Q. IV. 44.

380. WASSENBERG EBERHARD: Joannis Casimiri Poloniarum principis carcer Gallicus. Gedani 1644.4^o.

Pon. XVII. 86.

381. GRAMMONT A.: Relation de mon voyage de Pologne.

Rps. z końca XVII lub XVIII w. zawiera opis podróży do Polski i wyprawy przeciw Rosji w r. 1663.

Ms. de la fin du XVII-e ou du début du XVIII-e ss., contenant la description du voyage en Pologne et de l'expédition contre la Russie, en 1663.

— Franc. Q. IV. 110.

382. L'abbé de CHEUREMONT: Mémoires secrets sur le gouvernement de Pologne très nécessaires à un prince estranger arivant à la couronne de Pologne.

Rps. z XVIII w. z dedykacją dla ks. de Conty.

Ms. du XVII-e s., avec dédicace au prince de Conti.

P. Bańkowski *Powrót do kraju po stu latach* (Archeion VIII, str. 6), Warszawa 1930.

— Misc. 18.

383. J. J. ROUSSEAU: Lettre à M. de Conzié, comte de Charmettes.

Motiers Travers 18.I.1765.

— Misc. 213.

384. Le Comité de Salut Public à KAZIMIR LAROCHE, envoyé de la France à Varsovie, 4 Ventôse l'an 3 (22.II. 1795).

— Rapp. 85.

385. Akty LEGACJI POLSKIEJ w Paryżu vol. XVIII. Zawiera sprawozdania z posłuchań posłów polskich, gen. K. KNIASIEWICZA i L. PLATERA u ks. Orleanu i ministrów francuskich od 6.III do 11.XI 1831.

Actes de la Légation Polonaise à Paris, tome XVIII, contenant des comptes-rendus des audiences des envoyés polonais, le général CH. KNIASIEWICZ et Louis PLATER, auprès du duc d'Orléans et des ministres français, du 6.III au 11.XI 1831.

— Rapp. 1235.

386. Z archiwum pisma LE POLONAIS: Comité de Rédaction i listy do redaktora, Wład. Platera od Odilon Barrot, Ballanche, Cabet, V. Hugo, F. de Lamennais, Montalembert, A. Walewski z r. 1832 - 1833.

Pièces des archives de la revue „LE POLONAIS”: Comité de Rédaction et lettres du rédacteur, Ladislas Plater, aux personnes ci-dessus, de 1832 - 1833.

— Rapp. 1013 - 1014.

387. Comité central franco-polonais 1831 - 1863: Lettre du gén. M. R. LAFAYETTE de 16.III.1832 (zob. tabl. IX); imprimés et brochures contemporaines. (Voir pl. IX).

— Rapp. 401, 410, 114.

ANGLJA — ANGLETERRE.

388. Peregrinatio suscepta a. 1637 a me ANDREA DE NAGLOWICE REY in Daniam, Angliam ac foederatum Belgium cum S. R. Mtis. legatum-patruum meum comitarer; descripta a JOHANNE LAETO meo tum ephoro partim Grinviczii in Anglia (partim) Lugduni Battavorum“.

Rps. z XVII w. — K. (au f.) 26: Ingressus Londinum.

Ms. du XVII-e s.

Korzeniowski, 194 - 195.

— Lat. Q. XVII. 150.

389. Itinerarium seu triennalis peregrinatio dni. JOANNIS PIASE-CZYŃSKI 1642 - 1645 per ANDREAM JUSTINUM TOMASZEWSKI eius directorem diligenter conscripta.

Rps. z XVII w., zawiera opis podróży do Niemiec, Anglii, Francji i Włoch. — K. 82: „Iter ex Flandria in Angliam“.

Ms. du XVII-e s., relation du voyage en Allemagne, Angleterre, France, Italie. Au f. 82.

— Misc. 63.

- 92 390. JACOBI III Regis Angliae etc. plenipotencia in casum dolendum factorum soceri eius Jacobi Sobiesky, pretendenti Poloniae, Lith. etc. data Josephi Andreae Comiti Załuski, Referendarii eiusdem Regni anno 1736.

Rps. z XVIII w. — Listy Jakóba III do J. A. Załuskiego z r. 1736 - 1743.
Ms. du XVIII-e s. — Lettres de Jacques III à J. A. Załuski, 1736 - 1743.

— Coll. autogr. 180.

391. GRÖLL, CHARLES: 1) Sur la Banque d'Angleterre, mémoire présenté à la Société Royale de Varsovie. 2) Sur les Banques d'épargne en Angleterre. 3) Sur la caisse d'amortissement en Angleterre.

Londres 1816 - 1817.

— Franc. Q. II. 103.

392. NIEMCEWICZ J. U. Sprawozdania agenta dyplomatycznego w Londynie, z pertraktacyj z ministrami angielskimi. — Akty Legacji Polskiej w Paryżu 1831 - 1833, t. I i II.

Comptes-rendus de l'agent diplomatique à Londres de ses pourparlers avec les ministres anglais. — Actes de la Légation Polonaise à Paris, 1831 - 1833, t. I et II.

— Rapp. 1235.

393. POLAND, a patriotic ode. London 1831.

Rps. z r. 1831 i druk.

Ms. et impr.

— Rapp. 514.

394. CAMPBELL THOMAS. List do Wład. Platera, 29. IX. 1832.
Lettre à Ladislas Plater.

— Rapp. 915.

395. DUDLEY-STUART LORD C., vice-président de la Litterary Association of the Friends of Poland: Lettre à Ladislas Plater. 20. VIII. 1839 (Zob. tabl. X. — Voir pl. X).

— Rapp. 500.

396. LITERARY ASSOCIATION of the Friends of Poland: 1-y tom księgi korespondencyjnej. R. 1833 - 1837.
Tome 1-er de son livre de correspondance.

— Baign. 2650.

397. BRITISH CONSULATE Diary, Tom II. Warszawa 1846 - 1849.

— Rapp. 321.

- 398 - 404. Sprawozdania, odezwy i inne druki ulotne z r. 1831 - 1863.
Comptes-rendus, proclamations et autres feuilles volantes, 1831 - 1863.

405. PETRARCA FRANCESCO: Liber rerum familiarium.

Rps. pap. z XV w., z klasztoru w Pokrzywnicy. — Zawiera pozatem: listy Eneasza S. Piccolominiego z r. 1444 i kanclerza cesarskiego Kaspra Schlicka.

Ms. pap. du XV-e s., provenant du couvent de Pokrzywnica. Contient, en outre, des lettres d'Enea Silvio Piccolomini de 1444 et celles du chancelier d'Empire, K. Schlick.

Korzeniowski, 164, 165.

— Lat.F.XV.5.

406. Relatione data al papa Pio V da G. RUGGIERI, nuntio di S. Sta. da Re di Polonia nel 1568.

Rps. pap. z w. XVI, zawiera pozatem relacje z Anglii, Szwecji i Rosji.

Ms. pap. du XVI-e s.; contient, en outre, les relations de l'Angleterre, de la Suède et de la Russie.

— Włosk. Q. IV. 2.

407. Relatione del G. LIPPOMANO, ambasciatore della Signoria di Venetia dal Re di Polonia l'anno 1575.

Rps. pap. z w. XVI, zawiera pozatem relacje poselskie z Anglii, Turcji i Persji.

Ms. pap. du XVI-e s.; contient, en outre, les relations des ambassadeurs sur l'Angleterre, la Turquie et la Perse.

— Włosk. Q. IV. 1.

408. Korespondencja kardynała COSIMO DE TORRES, „Regni Poloniae protectoris” Roma 1622 — 1651.

Correspondance du cardinal Côme de Torres, Rome, 1622—1651.

— Rapp. 9.

409. Instructioni della corte di Roma e trattati degli affari di Polonia nell'ambasciata del S. Duca RADZIWIŁŁ. 1680.

— Włosk. F. II. 19.

410. PIATTOLI SCIPIO ks.: List do króla Stanisława Augusta, 25.II.1792. Lettre au roi Stanislas - Auguste du 25.II.1792.

— Rapp. 64.

411. Akt braterstwa Młodej Europy. Bern, 15.IV.1834 — litografja. Acte de fraternité de la „Jeune Europe”, Berne, 15.IV.1834, lithographie.

— Rapp. 1147.

412. Korespondencja gen. L. MIEROSŁAWSKIEGO, wodza rewolucji włoskiej na Sycylii 1848 — 1849. Przytem list J. MAZZINIEGO z 26.I.1849 (zob. tabl. XI).

Correspondance du général L. Mierosławski, chef de la révolution italienne en Sicile, 1848 — 1849, et lettre de J. Mazzini du 26.I.1849 (voir pl. XI).

— Rapp. 832.

- 94 413. ROCHETIN W. H. hr., adjutant gen. H. Ramoriny: „Mieux tard que jamais”, rękopiśmienna rehabilitacja Ramoriny, przytem współczesny rysunek, przedstawiający rozstrzelanie Ramoriny 22.V.1849 i ostatni jego list.

ROCHETIN, V. H. comte, aide-de-camp du gén. Ramorino: „Mieux (vaut) tard que jamais”, réhabilitation manuscrite de Ramorino, accompagnée du dessin de l'époque représentant le fusillement de Ramorino, 22.V.1849, et de sa dernière lettre.

— Rapp. 866.

414. GARIBALDI G.: List do L. Mierosławskiego z 1.V.1861 — Przytem druk: Dottrina Garibaldina.

Lettre à Mierosławski du 1.V.1861, accompagnée de la publication: Dottrina Garibaldina.

— Rapp. 839/8.

415. MIEROSŁAWSKI L.: Mémoire pour la formation d'une Légion Etrangère ou Internationale au service de l'Italie contre l'Autriche.

Rps. z r. 1861.

— Rapp. 839/2.

416. Ustawa Polskiej Szkoły Wojskowej we Włoszech. Turyn. 20.III. 1862.

Statuts de l'Ecole militaire polonaise en Italie, Turin, 20.III.1862.

— Rapp. 839/7.

417. Agent dyplomatyczny Rządu Narodowego w Rzymie do W. PRZYBYLSKIEGO — Rzym 15.III.1864.

Agent diplomatique du Gouvernement National Polonais à Rome, lettre à W. Przybylski du 15.III.1864.

— Rapp. 800.

418. Preliminarja umowy włosko-polskiej. Londyn, 21.IV.1864. — List J. MAZZINIEGO do Ruprechta o współpracę rewolucjonistów polskich i włoskich. Londyn, 10.IV.1864.

Préliminaires de la convention polono-italienne: Londres. 21.IV. 1864; lettre de J. Mazzini à Ch. Ruprecht sur la collaboration des révolutionnaires polonais avec ceux de l'Italie, Londres, 10.IV.1864.

— Batign. 2614.

419. Elenco dei documenti riguardanti la carriera militare del maggiore generale Car. Edoardo LANGE.

— Rps. z r. 1839-1879.

— Rapp. 676.

420. „Der orden der pruder des teutschen hauses sanct Marie von ierusalem“: „Prologos—die Regel—die Gesetze—die Gewonheit“.

Rps. z pocz. w. XIV (?). — K. 6: Prologos.

Ms. du début du XIV-e s.

Korzeniowski, 309.

Niem. Q. vel. II. 1.

421. Akty i pisma do spraw krzyżacko-polskich i husyckich XIV i XV w.

Rps. z I połowy XV w. — Str. (p.) 6: „Littera Vladislai moderni Regis Poloniae”.

Actes et pièces relatifs aux affaires polono-teutoniques et hussites des XIV-e et XV-e ss.

Ms. de la 1-ère moitié du XV-e s.

Korzeniowski, 100 - 101. *Lites ac res gestae* I, 2, III, 1 - 52, 66 - 150.

— Lat. F. IV. 68.

422. Akty i konsultacje fakultetu prawnego w Uniwersytecie Frankfurckim nad Odrą w sprawie między królem Stefanem Batorym a ks. Juliuszem Brunświcko-Luneburskim o dobra po Zofji Jagiellonce. Zbiór komisarza królewskiego Wawrzyńca Goślickiego.

Rps. z XVI i XVII w. — K. (au f.) 33: Protestationes.

Actes et consultations de la faculté du droit de l'université de Francfort sur Oder, relatifs au litige entre le roi Etienne Batory et le prince Jules de Brunsvic-Lunebourg au sujet des biens de Sophie Jagellon. Recueil du commissaire royal, Laurent Goślicki.

Ms. des XVI-e et XVII-e ss.

Korzeniowski, 65 - 66.

— Lat. F. II. 189.

423. Zbiór dokumentów odnoszących się do stosunków polsko-pruskich od XIII do XVI w.

Rps. z XVI w., przytem zbiór pism do bezkrólewia 1587 r. — K. (au f.) 16: „Privilegium Terrarum Prussiae Casimiri Regis Poloniae”.

Collection de documents, concernant les relations entre la Pologne et la Prusse du XIII-e au XVI-e ss.

Ms. du XVI-e s.; on a relié ensemble un recueil d'écrits relatifs à l'interrègne de 1587.

Korzeniowski, 89.

— Lat. F. IV. 27.

424. Acta Legationis Viennam et deductionis in Poloniam CECILIAE RENATAE 1637.

Rps. z w. XVIII. — Akta odnoszące się do poselstwa Maksymiljana Przerębskiego i małżeństwa Władysława IV z Cecylją Renatą. — K. 78: „Registrum upominków królowej Jeymości”.

Ms. du XVIII-e s. — Documents relatifs à la légation de Maximilien Przerębski et au mariage du roi Ladislas IV avec Cécile-Renée. Au f. 78: „Registre des cadeaux à Madame la Reine”.

Korzeniowski, 51.

— Lat. F. II. 13.

- 96 425. Tractatus et pacta varia cum Imperatore Leopoldo I, Branden-
burgo etc.

Rps. z XVII. w. — Ms. du XVII-e s.

— Rożn. F. IV. 68.

426. Akty LEGACJI POLSKIEJ w Paryżu: Dépeches de la mission
diplomatique du Gouvernement Polonais à Francfort, VIII-X 1831.

Actes de la Légation Polonaise à Paris.

— Rapp. 1235 vol. XIX.

427. Die letzten Zehn vom Vierten Regiment.

Zbiór wierszy niemieckich na cześć Polski z r. 1832. — Przytem kolorowy
stychy współczesny. (Zob. tabl. XII).

Recueil de poésies allemandes en l'honneur de la Pologne, de 1832, avec une
gravure de l'époque, en couleurs. (Voir pl. XII). — Rapp. 665.

428. Korespondencja agenta dyplomatycznego w Wiedniu z Wydziałem
Spraw Zagranicznych Rządu Narodowego z r. 1863.

Correspondance de l'agent diplomatique à Vienne avec le Dé-
partement des Affaires Etrangères du Gouvernement National
de 1863.

Rapp. 540/1863.

SZWECJA. — SUÈDE.

429. ORIGO REGNI SUECIAE i poczet królów Sveckich i Gotskich.

Rps. z końca w. XVI nieznanego autora, zawiera krótką kronikę szwedzką po
polsku.

L'Origine du Royaume de Suède et la suite de tous le rois des
Suèdois et de Goths.

Ms. anonyme de la fin du XVI-e s., contenant une courte chronique de Suède
en polonais.

Korzeniowski, 230-231.

— Pol. F. IV. 142.

430. ANNA, królowna szwedzka: List do Z. Chodkiewiczowej,
13.VIII. 1604.

Anne, princesse de Suède: Lettre à Sophie Chodkiewicz, 13.VIII.
1604.

— Rapp. 1329.

431. GUSTAW II ADOLF: Rozkaz do gubernatora Henrichsona,
11.IX. 1617.

Ordre au gouverneur Henrichson, 11.IX. 1617.

— Rapp. 1331.

432. RADZIWIŁŁ KRZYSZTOF, hetman W.X.L.: Sprawy wojskowe 1621 - 1623. 97

Rps. zawiera akty, odnoszące się do spraw szpiegów i jeńców wojennych podczas wojny szwedzko-polskiej.

Affaires militaires, 1621 - 1623.

Ms. contenant les actes relatifs aux affaires d'espions et de prisonniers de guerre polono-suédoise.

— Pol. F. IV. 24.

433. KAROL X GUSTAW, List z dn. 27.IV.1657.

Lettre du 27.IV.1657.

— Rapp. 1337.

434. Acta podczas wojny szwedzkiej ab a. 1654 tudzież Diarjusz drogi króla Jegomości [JANA KAZIMIERZA] do Prus także traktatów Szwedzkich w Oliwie do r. 1660.

Rps. z w. XVII, autorem jest Krzysztof Pac, kanclerz W. X. L. albo St. Skarszewski.

Choses advenues pendant la guerre de Suède depuis 1652 ainsi que le Journal du voyage de S.M. le Roi [Jean-Casimir] en Prusse et des Traités suédois à Oliva jusqu'à 1660.

Ms. du XVII-e s.; l'auteur en peut être Christophe Pac, chancelier du Grand Duché de Lithuanie, ou St. Skarszewski.

Korzeniowski, 288-289.

— Różn. F. IV. 107,

435. PASTORIUS JOACHIM: Pacificationis Olivensis diarium.

Rps. z w. XVII. — Wydał go J. G. Boehmius: *Acta pacis Olivensis*. Vratislaviae 1763.

Ms. du XVII-e s. publié par J. G. Boehmius.

— Lat. F. IV. 115.

436. OXENSTIERNA BENEDYKT: Rady w sprawie wojny moskiewskiej i kandydatury Stanisława Leszczyńskiego.

Rps. szwedzki z r. 1702.

Conseils touchant la guerre moscovite et la candidature de Stanislas Leszczyński.

Ms. suédois de 1702.

— Rapp. 27.

437. Opis koronacji króla STANISŁAWA LESZCZYŃSKIEGO.

Rps. szwedzki z r. 1705.

Description du couronnement du roi Stanislas Leszczyński.

Ms. suédois de 1705.

— Rapp. 29.

438. PIPER KAROL: An Ihr Zar. Maÿt. wegen der Officierer-angelegenheiten in Kaluga und Columna. Moskwa, 24. VI. — 5. XII. 1714.

Rps. niemiecki, zawiera kopje pism do cara Piotra I w sprawie oficerów, przebywających w niewoli rosyjskiej.

Ms. allemand, contenant des copies de lettres au tzar Pierre I-r sur les officiers prisonniers en Russie. — Rapp. 25.

439. Odezwa studentów w Upsali do młodzieży polskiej z r. 1863.

Appel des étudiants d'Uppsala à la jeunesse polonaise, en 1863.

— Rapp. 322/I.

440. Komitet szwedzko-polski 1863 - 1864 r.: druk ulotny z 19. IV. 1863; odezwa w sprawie polskiej z 19. IX. 1864.

Comité polono-suédois 1863 - 1864: feuille volante du 19. IV. 1863; proclamation sur la question polonaise du 19. IX. 1864.

— Rapp. 411.

441. Korespondencja JÓZEFA DEMONTOWICZA, agenta dyplomatycznego Rządu Narodowego w Szwecji 1863—1864.

List Ch. Friderichsena z 10. III. 1864.

Correspondance de Joseph Demontowicz, agent diplomatique du Gouvernement National Polonais en Suède, 1863—1864.

Lettre de Ch. Friderichsen du 10. III. 1864.

— Rapp. 332.

ROSJA — RUSSIE.

442. PIELGRZYMOWSKI ELJASZ: Poselstwo i krótkie spisanie rozprawy z Moskwą i traktatów w r. 1601 przez posły Lwa Sapiehy, Stanisława Warszyckiego a Eljasza Pielgrzymowskiego.

Rps. z pocz. XVII w., opis układów wierszem. — *K. 110*: poselstwo od Borysa.

Ambassade et brève mise par écrit de la discussion avec la Moscovie ainsi que des traités de 1601, par les ambassadeurs Léon Sapieha, Stanislas Warszycki et Elie Pielgrzymowski.

Ms. du début du XVII-e s., description en vers des pourparlers. — *Au f. 110*: message de Boris.

A. Brückner *Źródła do dziejów literatury* (Biblioteka Warszawska 1896, t. I). Korzeniowski, 304 - 305. — *Różn. F. XVII. 68.*

443. Car DYMITR SAMOZWANIEC do Jana Piotra Sapiehy w sprawie żywności dla obozu moskiewskiego. Obóz pod Moskwą, 26.I.1609.

Le tsar Dimitre le Faux à Jean-Pierre Sapieha sur le ravitaillement du camp moscovite. Le camp près Moscou, 26.I.1609.

— Rapp. 1330.

444. Rozkazy bojara MICHAŁA BORYSOWICZA i kniazia PIOTRA GORCZAKOWA z czasów oblężenia Smoleńska w listopadzie 1610 r. 99

Ordres du boyard Michel Borissovitch et du Prince Pierre Gortchakoff du temps du siège de Smoleńsk, novembre 1610.

— Rapp. 1368/I.

445. VLADISLAI Poloniae et Sueciae principis in Moschoviam expeditionis liber I-II.

Rps. z w. XVII. — Opis wyprawy w r. 1617 i 1618, autor nieznan.

Ms. anonyme du XVII-e s., description de l'expédition de 1617-1618.

— Lat. F. IV. 21.

446. Actus commissionis z Moskwą o wieczny pokój w Andruszowie a. 1674 d. 26 Septembris zaczęty.

Rps. z końca w. XVII, zawiera relacje z układów i kopje dokumentów od 26. IX. 1674 do 13. I. 1675.

Les actes de l'entente avec Moscovie sur la paix perpétuelle, commencée à Andruszów, le 26. IX. 1674.

Ms. de la fin du XVII-e s., contenant la relation des pourparlers et des copies des documents du 26. IX. 1674 au 13. I. 1675. — Pol. F. IV. 82.

447. Zbiór karykatur rosyjskich z r. 1812 - 1813, litografje kolorowane.

K. 38: „Retirada Francuzskoj konnicy, kotoraja sjela svoich łożadej v Rossii”

Réunion de caricatures russes de 1812 - 1813, lithographies coloriées.

P. 38: „La Retraite de la cavalerie française, laquelle a mangé ses chevaux en Russie”.

— Rapp. albumy 1560.

448. Dziennik tajnej korespondencji generała piechoty, ks. BAGRATIONA z r. 1811 - 1812.

Journal de la correspondance secrète du général d'infanterie, prince Bagration, 1811 - 1812.

— Rapp. 115.

449. Adresses du Sénat du Duché de Varsovie et de Conseils de Départements à l'Emp. ALEXANDRE I.

Brujony listów ks. Adama Czartoryskiego i adresów województw z r. 1814.

Brouillons des lettres du prince Adam Czartoryski et des adresses des voïevodies, 1814.

— Coll. aut. 261.

- 100 450. Doniesienie dowódcy pruskich wojsk granicznych dla gen. OLFIEJEWA o ruchach wojsk polskich w Suwalszczyźnie i śmierci feldmarszałka Dybicza, 12.VI.1831. (Z papierów rosyjskiej Komendy augustowskiej z r. 1831).

Rapport du commandant de l'armée de frontière de Prusse au général Olféïeff sur le mouvement de l'armée polonaise dans la région de Suwałki et sur la mort du maréchal de camp, Dybitch, 12.VI.1831. (Des papiers du commandement russe d'Augustów, de 1831).

— Rapp. 137.

451. BAKUNIN M. List do Ildefonsa Kosiłowskiego. Londyn, 20.X.1862.

Lettre à I. Kosiłowski, Londres, 20.X.1862.

— Rapp. 432.

452. HERZEN A. List do hr. de Sailhas, 6.XI.1864.

Lettre au comte de Sailhas, 6.XI.1864.

— Rapp. 432.

453. Sprawa zamachu A. BEREZOWSKIEGO na cara Aleksandra II w Paryżu 1867 r. (przytem druk ulotny i rycina współczesna).

Affaire de l'attentat de A. Berezowski contre Alexandre II, Paris, 1867; une feuille volante et une gravure de l'époque ajoutées.

— Rapp. 774.

454. PODGORNAJA A.: List do W. Grünberga z r. 1880.

Lettre à V. Grünberg, 1880.

— Rapp. 392/II.

KRAJE SŁOWIAŃSKIE — PAYS SLAVES.

455. POSTILLA studentium Pragensis Universitatis.

Rps. z r. 1393.

Ms. de 1393.

Blumenstok, 438 - 439.

— Lat. F.II. 40.

456. HUSSITICA. Zbiór dokumentów, odnoszących się do spraw husyckich i dziejów wewnętrznych Czech z czasów Jerzego z Podiebradu.

Rps. z XV w., kopje. - K. 177 v. i 178 r.: list Jerzego z Podiebradu do papieża Piusa II, 3.III. 1463 (Zob. tabl. XIV).

Collection de documents sur les affaires hussites et sur l'histoire intérieure de la Bohême à l'époque de Georges de Podebrad. 101

Ms. du XV-e s., copies. Aux ff. 177 verso et 178 recto: Lettre de Georges de Podebrad au pape Pie II, 3.III 1463 (voir pl. XIV).

Blumenstok, 282, 363. Korzeniowski, 103 - 104. — Lat. F. IV. 102.

457. CZAYKOWSKI Fr.: O ludach pierwiastkowych, z których się utworzył Naród Słowiański i Polski.

Rps. z r. 1813.

Des peuples primitifs, dont s'est constituée la Nation slave et polonaise.

Ms. de 1813.

— Pol. F. IV. 228.

458. SABOR SŁAWIENSTWA, napisan od Sławienina srpskim narieczijem. Berlin, 1842.

Le Concile des Slaves, écrit par un Slave, en serbe. Berlin, 1842.

— Batign. 2395/IV.

459. LELEWEL J.: Odezwa do Braci Słowian z powodu zjazdu w Pradze.

Rps. z r. 1848.

Appel aux frères Slaves, à l'occasion du Congrès de Prague.

Ms. de 1848.

— Rapp. 1270/18.

460. HELTMAN W. i KRAJEWSKI A.: Sprawozdanie z misji do Czech i Niemiec w r. 1849, przedłożone Centralizacji Towarzystwa Demokratycznego Polskiego w r. 1850.

Compte-rendu de la mission en Bohême et en Allemagne, en 1849, soumis à la Centralisation de la Société Démocratique Polonaise, en 1850.

— Rapp. 1173.

461. PROCLAMAZIONE ai Croati ed ai Slavi. Zagrzeb, V.1851.

Rps. odezw, prawdopodobnie grupy republikańskiej J. Mazziniego.

Ms. de proclamations, probablement du groupe républicain de Mazzini.

— Batign. 2488.

462. Korespondencja agenta dyplomatycznego Rządu Narodowego 1863 — 1864 w Pradze czeskiej.

Correspondance de l'agent diplomatique du Gouvernement National Polonais, 1863-1864, à Prague.

— Rapp. 541/1863.

102 463. KVATERNIK E.: Systèmes politiques en Europe.

Memorjał o współpracy Słowian południowych z Polską, przedstawiony komisarzowi Rządu Narodowego, Wacławowi Przybylskiemu w Turynie, 20.V.1864.

Mémoire sur la coopération des Slaves du Sud avec la Pologne, présenté au Commissaire du Gouvernement National Polonais, V. Przybylski, à Turin, 20.V.1864.

— Rapp. 800.

464. OKORSKI E.: Projekt d'un chemin de fer à établir de Saloniki au Danube.

Rps. z r. 1865.

Ms. de 1865.

— Batign. 2550.

TURCJA — TURQUIE.

465. Tractatus de moribus, conditionibus et nequicia Turcorum.

Rps. pap. z XV w. — Wspomnienia z niewoli tureckiej. Autor niezany.

Ms. pap. du XV-e s. Souvenirs de l'esclavage en Turquie. Auteur inconnu.

Korzeniowski, 151 - 152. Hammer, *Geschichte d. Osman. Reiches*. Pesth 1834. I, 343. — Lat. Q. IV. 51.

466. AINI ALI: Opisy państwa tureckiego w przekładzie polskim i Pamiętniki Janczara.

Rps. pap. z XVII w. — K. 131: przerachowanie tureckiej monety na polską.

Descriptions de l'Etat de Turquie, traduites en polonais, et les Mémoires du Janissaire.

Ms. pap. du XVII-e s. Au f. 131: barème de la monnaie turque et polonaise.

Korzeniowski, 220 — 223.

— Pol. F. IV. 100.

467. PAMIĘTNIKI JANCZARA i kronika wołoska ze zbioru Mikołaja Brzeskiego.

Rps. z w. XVI. — K. 54 v.: „Wpisz s kroniki Tureczky”.

Mémoires du Janissaire et Chronique de Valachie, de la collection de Nicolas Brzeski.

Ms. du XVI-e s. — Au f. 54 v. „Extrait de la Chronique de Turquie”.

Korzeniowski, 249 - 251. Joan Bogdan *Chronice inedite atingatoare de Istoria Rominilor*. Bukareszt 1895, 103 - 137. Łoś, *Pamiętniki Janczara*. Kraków 1912 i *Rozprawy Akad. Um.* wyd. filol. t. 51 i wyd. hist.-filoz. t. 40.

— Pol. F. IV. 250.

468. SOBIESKI JAKÓB: Diarjusz Campaniej w Wołoskiej Ziemi 1686.

Rps., autograf.

Journal de la campagne dans les terres de Valachie.

Ms. autographe.

— Pol. F. IV. 13.

Rps. z XVIII w.—Zawiera: 1) Relacja Legacji Tureckiej Jana Gnińskiego z r. 1679. 2) Relacja Rafała Leszczyńskiego posła do Turcji r. 1699. 3) Relacja Legacji p. Wojciecha Miaskowskiego, posła wielkiego do Amuratha i Imbraima cesarzy Otthomańskich 1641. Przytem: „Tractat o Elekcyey królów polskich” i „Ex Tacito reflexye”. — K. 118: Relacja W. Miaskowskiego.

Miscellanées de GEORGES DZIEDUSZYCKI.

Ms. du XVII-e s. Contient: 1. Relation de la légation en Turquie de Jean Gniński, 1679. 2. Relation de Raphaël Leszczyński, envoyé en Turquie, 1699. 3. Relation de la légation de M. Adalbert Miaskowski, grand ambassadeur à Amurat et à Ibrahim, empereurs ottomans, 1641. Contient en outre: Traité sur l'élection des rois de Pologne et Refléxions tirées de Tacite. Au f. 118: Relation de Miaskowski.

Korzeniowski, 212 - 213. *Kronika domowa Dzieduszyckich*, 173 - 176.

— Pol. F. IV. 34.

470. PIETRASZEWSKI IGNACY: Dzieje stosunków polsko-tureckich od początku zjawienia się Turków w Europie do r. 1774 (na podstawie kronik tureckich).

Rps. z XIX w.

Histoire des relations polono-turques depuis l'arrivée des Turques en Europe jusqu'à 1774 (d'après les chroniques turques).

Ms. du XIX-e s.

— Rapp. 598.

471. Lista oficerów Dywizji Polskiej na Wschodzie z października 1856 r.

Liste des officiers de la Division polonaise en Orient, octobre 1856.

— Rapp. 1005.

472. Akty Agencji Rządu Narodowego w Stambule: List Sadyk Pasy (MICHAŁA CZAJKOWSKIEGO) z 15. XI. 1863.

Actes de l'Agence du Gouvernement National à Stamboul: Lettre de Sadyk Pacha (MICHEL CZAYKOWSKI) du 15. XI. 1863.

— Rapp. 542/63.

473. Note remise à S. A. MAHMOUD PACHA Grand Vizir le 24 Décembre 1881.

(Z papierów Politycznego Biura Korespondencyjnego w Konstantynopolu, 1865-1871).

(Des papiers du Bureau de Correspondance politique à Constantinople).

— Rapp. 788.

- 104 474. Obywatelstwo tureckie dla T. OKSZY-ORZECZOWSKIEGO, agenta Rządu Narodowego w Stambule, 1866. (Zob. tabl. XV).
La nationalité turque, accordée à T. OKSZA-ORZECZOWSKI, agent du Gouvernement National à Stamboul, 1866. (Voir pl. XV).

— Rapp. 784.

475. Druki współczesne. — Imprimés de l'époque.

WSCHÓD. — L'ORIENT.

476. TYRIUS GUILIELMUS: Belli sacri historia libris XXIII comprehensa seu historia rerum in partibus transmarinis gestarum, 1095-1184 wraz z kontynuacją J. Hochstettens'a. Przekład polski Zygmunta Stefana Koniecpolskiego.

Rps. pap. 2 r. 1652.

Ms. pap. de 1652. Traduction polonaise de Sigismond Etienne Koniecpolski
Korzeniowski, 208-209.

— Pol. F. IV. 4.

477. RADZIWIŁŁ MIKOŁAJ KRZYSZTOF: Pielgrzymstwo do Ziemi Świętej w r. 1583 uczynione.

Rps. z XVI-XVII w., kopja.

Péréggrination en Terre-Sainte, faite en 1583.

Ms. des XVI-e et XVII-e ss., copie.

Korzeniowski, 237-238.

— Pol. F. IV. 180.

478. Toż. <Le même>.

Kopja z r. 1600, własność A. Biesiekierskiego, podwojewody łęczyckiego.

Copie de 1600, ayant appartenu à A. Biesiekierski, sous-voïevode de Łęczyca.

Korzeniowski, 257-258.

— Lat. Q. IV. 40

479. BOSIO JAKÓB: Historja Ziemie Świętej, dzielnych i przeważnych spraw rycerstwa Zakonu ś. Jana z Jerozolimy, kawalerów Malteńskich.

Rps. z XVII w., przekład polski.

Histoire de la Terre-Sainte, des faits valeureux des chevaliers de Malte, de l'ordre de Saint-Jean de Jérusalem.

Ms. du XVII-e s., traduction polonaise.

Korzeniowski, 215-216.

— Pol. F. IV. 51.

480. Wzory pisma perskiego na kartach kolorowych.

Oprawa perska, złoto nakładane pędzlem na podkładzie wciśniętym tłoczkiem skórzanym.

Modèles d'écriture persane.

Reliure persane, or couché au pinceau.

— Wsch. 151.

481. LOUFT ALLAH ben Aly Jossouf, zw. Halimy: Słownik persko-turecki.

Rps. z r. 1523, był własnością W. Rzewuskiego.

Dictionnaire persan-turc.

Ms. de 1523, ayant appartenu à Venceslas Rzewuski.

A. Birkenmajer *Rękopisy orientalne W. Rzewuskiego*. Kraków, 1924, str. 4.

— Wsch. 496.

482. SZEIK ATTAR: Pəndnaməh.

Rps., zawiera tekst perski z komentarzami tureckimi Szemy'ego; ze zbioru W. Rzewuskiego.

Ms. contenant le texte persan avec des commentaires turcs de Szemy; de la collection de V. Rzewuski.

Birkenmajer, str. 5.

— Wsch. 358.

483. CHEREF-EDDIN-ABOU ABD ALLAH MOUHAMED ben Saaid el Dou lasy (zw. el-Bousiry): Płaszcz proroka, poemat na cześć Mahometa.

Rps. z XVII w., zawiera także traktat logiczny „Isagoge” przez Athir-eddin Abahry. — Rps. wzięty z meczetu w Gran (alias Strigonijs) przez Ludwika A. Lasockiego za Jana III.

Le Manteau du Prophète. poème en l'honneur de Mahomet.

Ms. du XVII-e s., contient en outre un traité logique de Athir-eddin Abahra. Ce manuscrit fut pris dans la mosquée de Gran, par Louis Lasocki, aux temps de Jean III.

— Wsch. 245.

484. RZEWUSKI WACŁAW (emir Tage-el-Faher-Abd-el-Nischaane): Sur les chevaux orientaux et provenant des races orientales.

Rps. z w. XIX z licznymi rysunkami Emira. — Zawiera ponadto wiadomości o zwyczajach i stosunkach na Wschodzie. — Wystawiamy: Plan Mekki z r. 1818.

Ms. du XIX-e s., avec de nombreux dessins. Contient en outre des renseignements sur les coutumes et usages d'Orient.

Bystroń Polacy w Ziemi św. Kraków, 1930, str. 90-91.

— Misc. 499.

W związku z pracami Komisji historii wielkich podróży i odkryć oraz specjalnem posiedzeniem Kongresu, poświęconem temu tematowi, Biblioteka Narodowa wystawia dzieła XVI i XVII wieku napisane przez Polaków lub w Polsce wówczas wydane, które zawierają wzmianki o Ameryce. Najdawniejszy z tych druków datuje z r. 1506.

En rapport avec les travaux de la Commission de grands voyages et de découvertes, et avec la séance spéciale du Congrès, consacrée à ce sujet, la Bibliothèque Nationale présente, à son exposition, les ouvrages des XVI-e et XVII-e ss., écrits par des Polonais ou publiés en Pologne et faisant mention de l'Amérique. Le plus ancien de ces ouvrages est daté de 1506.

GŁOGOWCZYK JAN

485. *Introductorium compendiosum in tractatum sphaerae materialis Joannis de Sacrobusto. Cracoviae 1506. 4°.*

K. 38: pierwsza wzmianka o Nowym Świecie, drukowana w Polsce.

F. 38: La première mention du Nouveau-Monde imprimée en Pologne.

E. XVII, 181.

— Uniw. W. 28.2.3.38.

486. *Introductorium compendiosum in tractatum sphaerae materialis Joannis de Sacrobusto. Ed. II. Cracoviae 1513. 4°.*

E. XVII, 181.

— Uniw. W. 28.2.3.12.

487. *Introductorium compendiosum in tractatum sphaerae materialis Joannis de Sacrobusto. Ed. III. Argentinae 1518. 4°.*

E. XVII, 181.

— Pon. XVI. 134.

STOBNICA JAN

488. *Introductio in Ptholomei Cosmographiam. Ed. I. Cracoviae [1512-14]. 4°. (Warjant B).*

Przeróbka *Cosmographiae Introductio* M. Waldseemüllera z r. 1507. — K. 7 v.: wzmianka o Ameryce.

Adaptation de la *Cosmographiae Introductio* de M. Waldseemüller (1507). — F. 7 v.: mention de l'Amérique.

E. XXIX, 302.

— Cim. Q. 2369.

489. *Introductio in Ptholomei Cosmographiam. Ed. II. Cracoviae 1519. 4°.*

E. XXIX, 302.

— Uniw. W. 28.3.4.8.

MIECHOWITA MACIEJ

490. *Tractatus de duabus Sarmatiis Asiana et Europiana*. Ed. I. Cracoviae 1517. 4°.

Wzmianka o Ameryce na odwrocie k. tyt. tego znakomitego dzieła, stanowiącego przewrót w geografii Europy Wschodniej.

Mention de l'Amérique au verso du titre de cet excellent ouvrage, qui fait époque dans la géographie de l'Europe orientale.

E. XXII, 359.

— Cim. Q. 2644.

491. *Descriptio Sarmatiarum Asianae et Europianae*. Ed. III. Cracoviae 1521. 4°.

E. XXII, 359.

— Pon. XVI. 111.

492. *Historia delle due Sarmatie*. Tradotta per Annibal Maggi. Venetia 1584. 8°.

Wyd. III włoskiego przekładu.

Troisième édition de la traduction italienne du précédent.

E. XXII, 360.

W. Cim. 67

KOPERNIK MIKOŁAJ

493. *De revolutionibus orbium coelestium libri VI*. Basileae 1543. 2°

K. 2: wzmianka o Ameryce.

F. 2: mention de l'Amérique.

E. XIX, 76.

— W. Cim. 521.

BIELSKI MARCIN

494. *Kronika wszytkiego świata*. [Kraków] 1551. 4°.

Zawiera pierwszą w języku polskim napisaną wzmiankę o odkryciu Ameryki i o Kolumbie. — K. E IV v. i k. 110.

Chronique du monde entier.

Première mention, publiée en langue polonaise, de la découverte de l'Amérique et de Chr. Colomb. — f. E IV v. et f. 110.

E. XIII, 84.

— Uniw. W. 28.3.4.42.

495. *Kronika wszytkiego świata*. Wyd. II. Kraków 1554. 2°.

K. 305: pocz. księgi IV „o wyspach morskich nowo nalezionych”.

Deuxième édition du précédent. — F. 305: Livre IV „des îles maritimes, découvertes nouvellement”.

E. XIII, 85.

— Uniw. W. 28.2.2.4.

496. *Kronika to jest historja świata*. Wyd. III. Kraków 1564. 2°.

K. 440: v.: księgi X „o wyspach morskich nowo nalezionych”.

Troisième édition du précédent. — F. 440 v.: livre X „des îles maritimes découvertes nouvellement”.

E. XIII, 87.

— Uniw. W. 28.2.2.10.

497. Przymiot. <De syphilis>. Kraków 1581. 4°.

Str. 7: wzmianka o Nowym Świecie i o Kolumbie.

P. 7: mention du Nouveau-Monde et de Chr. Colomb.

E. XXIII, 248.

— W. Cim. 234.

BROŻEK JAN

498. Arithmetica integrorum. Cracoviae 1620.

Str. 178: wzmianka o Ameryce; propozycja nazwania Nowego Świata „Columbina”.

P. 178: mention de l'Amérique; projet d'appeler le Monde-Nouveau „Columbina”.

E. XIII, 363.

— Pon. XVII. 502.

BOTERO GIOVANNI

499. Relacje powszechne abo nowiny pospolite. Kraków 1609. 4°. 5 cz.

Tłumaczenie z włoskiego. — Pierwsza oddzielnie wydana geografia powszechna w języku polskim. — Cz. I, *str. 260:* początek opisu Nowego Świata.

Relazioni un'versali.

Traduction de l'italien. — Première géographie universelle, publiée en polonais séparément. — *I-e partie, p. 260:* description du Nouveau-Monde.

E. XIII, 292.

— W. 12035.

500. Relacje powszechne abo nowiny pospolite. Wyd. II. Kraków 1613. 4°. 5 cz.

Cz. I str. 275: opis Ameryki Północnej; *cz. V str. 41:* Misje w Ameryce.

Deuxième édition du précédent. — *I-e partie p. 275:* description de l'Amérique du Nord; *V-e partie p. 41:* Missions en Amérique.

E. XIII, 292.

— W. 12036.

501. Theatrum świata wszytkiego. Wyd. III. Kraków 1659. 5 cz.

Cz. I str. 278: opis Florydy.

Troisième édition du précédent. — *I-e partie p. 278:* description de la Floride.

E. XIII, 292.

W. 12035.

Zbiory kartograficzne Biblioteki Narodowej (zob. s. 23), podwzględem liczebności najbogatsze w Polsce, odznaczają się dobrze skompletowaną kolekcją „poloniców”. Z pośród nich wybrano na wystawę jedynie najstarsze posiadane przez Bibliotekę Narodową mapy Polski, a mianowicie mapy wieku XVI z fragmentami mapy Bern. Wapowskiego z r. 1526 (unikat), kopjami i przeróbkami jej na czele.

Z pośród ok. 200 map i planów rękopiśmiennych wybrano wielki plan Warszawy z r. 1771, z bogatego zbioru atlasów i map obcych sztychowanych — mapę biegu Renu i Dunaju z wieku XVI oraz kolistą mapę całej ziemi rosyjską z początku XVIII w., pomimo zaznaczenia już Petersburga, przypominającą w rysunku lądów i mórz średniowieczne „mappae mundi”.

Les collections cartographiques de la Bibliothèque Nationale (voir Introduction, p. 38), les plus riches en Pologne par leur quantité, présentent une série des „polonica” bien assortie. Parmi ceux-ci, on n’a choisi pour l’exposition que les plus anciennes cartes de Pologne, possédées par la Bibliothèque Nationale, c’est-à-dire, les cartes du XVI-e s., avec, en premier lieu, les fragments de la carte de B. Wapowski, de 1526 (exemplaire unique), ses copies et ses adaptations.

Parmi les 200 environ cartes et plans manuscrits, on a pris le grand plan de Varsovie de 1771; dans la riche collection d’atlas et cartes étrangers gravés, on a choisi la carte du cours du Rhin et du Danube, du XVI-e s., et une mappemonde russe du début du XVIII-e s., indiquant déjà Saint-Petersbourg, mais rappelant, par son dessin des terres et des mers, les mappemondes du moyen-âge.

KARTOGRAFJA POLSKA XVI W.

CARTOGRAPHIE POLONAISE DU XVI-E SIECLE.

502. WAPOWSKI B.: Fragmenty dwóch map Polski, wydanych u Florjana Unglera w Krakowie w r. 1526.

Najdawniejsze mapy Polski, wydane w kraju, stanowiące prototyp większości map Polski XVI wieku. Drzeworyty. — Makulatura, wylepiona przez dr. K. Piekarskiego z opraw Archiwum Głównego Akt Dawnych w Warszawie.
(Własność tegoż Archiwum).

Fragments de deux cartes de la Pologne, publiées à Cracovie, chez F. Ungler, en 1526.

Les plus anciennes cartes de la Pologne, publiées dans ce pays et constituant le prototype de la plupart des cartes de Pologne du XVI-e s. Gravures sur bois. Maculature, retirée par K. Piekarski des reliures des Archives Centrales des (Actes Anciens à Varsovie).
(La propriété de ces Archives).

110 503. WAPOWSKI B.: Poloniae et Ungariae nova descriptio.

Drzeworyt umieszczony w *Geografji* Ptolomeusza, opublikowanej przez S. Münstera (Bazylea 1540) lub w *Kosmografji* tegoż ostatniego, wydawanej począwszy od r. 1544.

Gravure sur bois, insérée dans la *Géographie* de Ptolémée, publiée par Séb. Münster (Bâle, 1540) ou dans la *Cosmographie* de celui-ci, éditée depuis 1544.

504. MÜNSTER S.: Landtafel des Ungerlands, Polands, Reussen, Littaw, Walachei und Bulgarei.

Drzeworyt, figurujący w późniejszych, niemieckich wydaniach *Kosmografji*.

Gravure sur bois, publiée dans les éditions allemandes de la *Cosmographie*.

505. HONTER J.: Königreich Polen.

Drzeworyt, kopia pomieszczona w niemieckim tłumaczeniu *Kosmografji* S. Münstera (Bazylea 1550). — Oryginał opublikowany został po raz pierwszy w r. 1542.

Gravure sur bois, copie insérée dans la traduction allemande de la *Cosmographie* de Münster (Bâle, 1550). L'original fut publié pour la première fois en 1542.

506. MÜNSTER S.: Breve descrittione del Regno di Polonia.

Mała mapka z włoskiego tłumaczenia *Kosmografji* (Bazylea 1558). — Znajduje się także w niemieckim wydaniu tegoż dzieła.

Petite carte, tirée de la traduction italienne de la *Cosmographie* (Bâle, 1558). Elle se trouve aussi dans l'édition allemande de l'ouvrage.

507. GRODECKI W.: Poloniae finitimarumque locorum descriptio.

Kopja A. Orteljusza w *Theatrum orbis terrarum* (Antwerpja 1570). Miedzioryt. Pierwsze wydanie mapy z r. 1558 zaginęło.

Copie de A. Ortelius, gravure sur cuivre. La première édition, de 1558, est perdue.

508. GRODECKI W.: Poloniae locorumque viciniorum descriptio.

Kopja mapy, dodana do dzieła M. Kromera *Polonia* (Kolonja 1589). Miedzioryt.

Copie de la carte précédente, ajoutée à *Polonia* de Kromer (Cologne 1589). Gravure sur cuivre.

509. GRODECKI W.: Poloniae Lituaniaeque descriptio.

Kopja A. Orteljusza w wydaniu *Theatrum orbis terrarum* z r. 1592 lub następnych, poprawiona według mapy A. Pograbskiego, opublikowanej w Wenecji w r. 1570. — Miedzioryt.

Copie de A. Ortelius (*Theatrum orbis terrarum*, 1592 et ss.), corrigée d'après la carte de A. Pograbski, publiée à Venise en 1570.

510. SARNICKI St.: Tabula chorographica Sarmatiarum.

Kopja rękopiśmienna, współczesna mapy, opracowanej około 1585 r. i prawdopodobnie niereprodukowanej, lecz w przerysach dołączanej do dzieła Sarnickiego *Descriptio veteris et novae Poloniae* i *Annales* (Kraków 1585 i 1587).

Copie manuscrite, de l'époque, de la carte, établie vers 1585 et probablement non reproduite, mais annexée, en copies à la main, aux ouvrages: *Descriptio veteris et novae Poloniae* et *Annales* de Sarnicki (Cracovie, 1585 et 1587). 111

511. POREBSKI St.: Ducatus Oswieczensis et Zatoriensis descriptio. Venetia 1563.

Reprodukcja najdawniejszej mapy regionalnej polskiej, wykonana w Krakowie w r. 1880 staraniem Żegoty Paulego.

Reproduction de la plus ancienne carte régionale polonaise, exécutée en 1880 à Cracovie, par les soins d'Ignace Pauli.

512. POREBSKI St.: Ducatus Oswieczensis et Zatoriensis descriptio.

Kopja tejże mapy, umieszczona w *Theatrum orbis terrarum* A. Orteljusza (Antwerpja 1570). — Miedzioryt.

Copie de la carte précédente, dans *Theatrum orbis terrarum* d'Ortelius (Anvers, 1570). Gravure sur cuivre.

513. POREBSKI St.: Ducatus Oswieczensis et Zatoriensis.

Kopja J. Blaeuwa w hiszpańskim wydaniu jego *Atlas Mayor* (Amsterdam 1659 - 72). Miedzioryt kolor.

Copie de J. Blaeuw, dans l'édition espagnole de son *Atlas Mayor* (Amsterdam, 1659 - 1672). Gravure sur cuivre, coloriée.

514. Miasto Warszawa z przedmieściami i jurysdykcjami w r. 1771.

Wielki rękopiśm. plan Warszawy (350 × 153 cm. prócz dodatku 128 × 40 cm), jeden z najszczegółowszych planów stolicy.

La ville de Varsovie, avec ses faubourgs et jurisdictions.

Grand plan manuscrit de Varsovie (350 sur 153 cm. et le Supplément: 128 sur 40 cm.). Un des plans les plus détaillés de la capitale.

— W. M. 74. 1.

515. Anonimowa mapa biegu Renu i Dunaju, miedzioryt z połowy XVI wieku. (Zob. tabl. XVI).

Carte anonyme du cours du Rhin et du Danube. Gravure sur cuivre, du milieu du XVI-e s. (Voir pl. XVI).

516. Kniga głagolemaja Kozmografija. [Petersburg ok. 1710].

Mapa świata rosyjska z początku XVIII w., wzorowana na średniowiecznych mappae-mundi. Drzeworyt.

Carte du monde, publiée en Russie au XVIII-e s., dans le genre des mappes-mondes du moyen âge. Gravure sur bois.

Materiały z zakresu literatury polskiej, objęte wystawą, mają dać — w skrócie — obraz rękopiśmiennych zasobów Biblioteki Narodowej do dziejów piśmiennictwa polskiego. Na pierwszy plan wysuwają się zabytki języka staropolskiego, z których pokazano tylko najważniejsze, pomijając bogaty materiał językowy, ukryty w drobnych zapiskach, glossach i t. p. w szeregu rękopisów i druków (w większości rewindykowanych z Petersburga). Z rękopisów i autografów pisarzy polskich wybrano tylko utwory i listy osób najwybitniejszych obszerniej, niż inne epoki, ilustrując w. XVII, jako najobficiej reprezentowany w zbiorach Biblioteki. W przeglądzie literatury najnowszej wyróżniono celowo twórczość Stanisława Wyspiańskiego ze względu na obchodzoną w ubiegłym roku 25-letnią rocznicę śmierci poety.

(Rękopisy wymienione pod N-rami 524 i 527 znajdują się w Bibliotece Uniwersyteckiej w Warszawie).

Les documents exposés dans cette section doivent présenter, dans un raccourci, l'image des richesses manuscrites de la Bibliothèque Nationale, relatives à l'histoire de la littérature polonaise. La place d'honneur est occupée par les monuments de l'ancienne langue polonaise, dont on n'a exposé que les plus importants, avec omission de la riche documentation linguistique, dispersée en notes, observations et glosses de différents livres et manuscrits (pour la plupart, restitués par la Russie).

Parmi les autographes et manuscrits des écrivains polonais, on a choisi ceux des personnalités les plus importantes; le XVII-e siècle est mieux représenté que les autres, car la Bibliothèque Nationale est plus riche pour ce siècle. Dans la revue de la littérature moderne, on a mis en avant, par la quantité des objets exposés, l'oeuvre de Stanislas Wyspiański, pour honorer ainsi le 25-e anniversaire de sa mort, qui eut lieu en 1932.

(Les manuscrits N-os 524 et 527 se trouvent à la Bibliothèque de l'Université de Varsovie).

A. ZABYTKI JĘZYKA STAROPOLSKIEGO.

A. MONUMENTS DE LA LANGUE POLONAISE ANCIENNE.

517. KAZANIA ŚWIĘTOKRZYSKIE (w. XIII—XIV).

Rps. perg. z połowy w. XIV. — Najstarszy zabytek prozy polskiej. Drobny fragment zbioru „*Sermonum festivalium per circulum anni*”, zawierający kazania na dzień św. Michała, św. Katarzyny, św. Mikołaja, na Boże Narodzenie, na Trzy Króle i Gromniczną. Brückner przypuszcza, że zbiór ten powstał u Franciszkanów krakowskich. Kazania dochowały się w postaci 18 pasków pergaminowych w oprawie rękopisu Lat. Q. I. 281, należącego niegdyś do biblioteki klasztoru świętokrzyskiego Benedyktynów na Łysej Górze. Odkrył je Brückner w r. 1890.

Les Sermons (du couvent) de Sainte-Croix.

113

Ms. parch. du milieu du XIV-e s. Le plus ancien monument de la prose polonaise, fragment d'une collection „*Sermonum festivalium per circulum anni*”; contient des sermons pour la Saint-Michel, Sainte-Catherine, Saint-Nicolas, Noël, Epiphanie, Chandeléur. Brückner suppose que cette collection fut composée chez les Franciscains de Cracovie. Les Sermons se sont conservés sous forme de bandeaux de parchemin, dans la reliure du ms. Lat. Q. I. 281, ayant autrefois appartenu à la bibliothèque du couvent de Sainte-Croix des Bénédictins, au Mont-Chaue (Łysa Góra); Brückner les a découverts en 1890. Brückner *Prace Filologiczne* III, 1891. Diels *Die altpolnischen Predigten aus Heiligenkreuz*. Berlin 1921. Łoś, str. 175. Stan. Ptaszycki: Tekst kazań w podobiznie fotogr. Lublin 1926.

— s. sign.

518. PSAŁTERZ FLORJAŃSKI (Psałterz królowej Jadwigi).

Rps. perg. z w. XIV. — Przekład psalterza w języku łacińskim, polskim i niemieckim. Pisany był, wg. Bernackiego, w Kłocku (Glatz) na Śląsku w klasztorze Kanoników regularnych laterańskich, zwanym Mons Mariae, dla królowej Jadwigi około r. 1399. Po śmierci królowej wykończono go w Krakowie ok. r. 1405. — Nabyty w r. 1932 z biblioteki Opactwa św. Florjana pod Linzem w Austrii. — K. 53 v.: MM (Mons Mariae), herb domu andegawieńskiego, herb królowej Jadwigi, córki Ludwika Węgierskiego (z domu Anjou), zob. tabl.

Le Psautier de Saint-Florian (de la reine Hedvige).

Ms. parch. du XIV-e s. Traduction du psautier en latin, polonais et allemand. Ms. exécuté, selon Bernacki, à Kłock (Glatz) en Silésie, au couvent des Chanoines réguliers de Latran, dit Mons Mariae, pour la reine Hedvige, vers 1399, et terminé, après la mort de celle-ci, à Cracovie, vers 1405.

Au f. 53 verso: MM (Mons Mariae), armoiries de la maison d'Anjou, celles de la reine Hedvige, fille de Louis de Hongrie (d'Anjou).

Bernacki *Geneza i historia Psalterza Florjańskiego*. Lwów 1927. (Odb. z Rocznika Zakł. Narodowego im. Osolińskich I).

— s. sign.

519. MODLITWY POLSKIE: 1. „Salve Regina” (Sdrova krolovno mathko myloszyerdza...); 2. „Christus Jesus bog czlovyek mardroszcz oczcza szwego...” (Przekład *Horae canonicae* wierszem).

Rps. pap. z połowy w. XV. — Przytem ustawy synodalne, traktaty teologiczne itp. miscellanea religijne z w. XV. — K. 10 v. i 11 r.: modlitwy polskie.

Prières en polonais: 1. Salve Regina. 2. Jésus-Christ, Homme-Dieu, Sagesse de son Père... (Traduction en vers des *Horae canonicae*).

Ms. pap. du milieu du XV-e s. Contient en outre: statuts synodaux, traités théologiques, et autres miscellanées religieuses du XV-e s.

Brückner w *Rozprawach P. Ak. Um.* wyd. filol. XXV, 208—209.

Łoś 399, 401, 404, 422.

— Lat. Q. II. 119.

520. BERNARD św.: Epistoła o rządzeniu czeladnem.

Rps. pap. z połowy w. XV. — Pierwsza polska t. zw. ekonomja domowa. Rękopis zawiera list św. Bernarda po łacinie i przekład polski. Ponadto: traktat łaciński „*De imitatione Christi*” (zdefektowany), „*Tractatus aureus de longitudo et beatitudine vitae*” oraz wykład alchemji. — Rękopis należał niegdyś do biblioteki Kanoników regularnych na Kazimierzu w Krakowie. — K. 90 r.: początek listu w przekładzie polskim.

Epître sur la direction des serviteurs.

Ms. pap. du milieu du XV-e s. La première „économie domestique” en Pologne; original latin et traduction polonaise. Contient en outre deux traités latins et un exposé de l'alchimie. Appartint autrefois à la bibliothèque des Chanoines réguliers à Kazimierz, Cracovie. Au f. 90 r.: début de la traduction polonaise de l'Epître.

Kluczycki *Epistola S. Bernardi o chowaniu czeladzy* (Rozprawy P. Akad. Um. wyd. filol. 1874, I, str. 37 - 48). Łoś, 335 - 336.

— W. 704. Q.

521. MODLITEWNIK dla kobiet.

Rps. perg. z r. 1530 — 1540. — Zdefektowany zbiór modlitw, głównie maryjnych, pisany piękną polszczyzną początku XVI w. — Ze zbiorów Stanisława Ptaszyckiego, który ofiarował Modlitewnik Bibliotece Narodowej.

Livre de prières pour femmes.

Ms. parch. de 1530 - 1540. — Recueil incomplet de prières, principalement à la Vierge-Marie, écrit en une belle langue polonaise du début du XVI-e s. Ptaszycki *Modlitewnik dla kobiet*. Kraków 1905. Łoś, 220 - 221. Korbut I, 105.

— s. sign.

522. FABER FELIKS: Żywot O. Amandusa. Legenda o błog. Henryku Suso (Bergerze), zwanym O. Amandusem († 1365).

Rps. z II połowy w. XVI, kopja. — Przekład polski zaginionego tłumaczenia łacińskiego, dokonany w I poł. XVI w.

Vie du père Amandus. Légende du bienheureux Henri Suso (Berger), dit père Amandus.

Ms. de la seconde moitié du XVI-e s. Traduction polonaise d'une version latine perdue; exécutée dans la première moitié du XVI-e s.

Polkowski: Wstęp do wydania *Żywota* w Sprawozdaniach Komisji Językowej P. Akad. Um. III, 1883. Brückner *Literatura religijna* III, 79 - 82. Łoś *Kilka uwag o Żywocie Amandusa* (Studja staropolskie, 1928). Pon. s. sign.

523. KOMEDJA o mięsopuście. — Prosty ludzi w wierze nauka. (Dialogi religijno-polemiczne katolickie).

Rps. pap. z połowy XVI w. — Zawiera pozatem modlitwy i pieśni religijne.

Sur les jours gras, comédie. — Instruction au peuple sur la religion. (Dialogues polémiques et religieux catholiques).

Ms. pap. du milieu du XVI-e s. — Contient en outre des prières et des chants religieux.

Kalina: *Prace filologiczne*, II, 1888 i III, 1890. Kozłowska-Studnicka, 67 - 68.

— Pol. Q. XIV. 53.

B. PISARZE — ECRIVAINS

524. GRZEGORZ z SANOKA: Epitaphium na zgon Władysława Jagiełły.

Rps. pap. z I połowy XV w. — Elegja, wpisana przez Jana ze Słupcy do kodeksu, zawierającego pozatem m. inn.: „Metrificale” Marka z Opatowca,

„Epitaphium Lascarii Archiepiscopi Gnesnensis”, Marcina ze Słupcy i inn.—
K. 128 v.: Epitaphium Grzegorza z Sanoka na śmierć Jagiełły.

115

Epitaphe sur la mort de Ladislas Jagellon.

Ms. pap. de la première moitié du XV-e s. Elégie comprenant 114 vers, inscrite par Jean de Słupca dans le volume, contenant en outre des ouvrages latins de Marc de Opatowiec, de Martin de Słupca, et d'autres.

Brückner *Średniowieczna poezja łacińska w Polsce* (Rozprawy P. Akad. Um. wyd. filol. Serja II, t. I, str. 312 - 362). Korbut I, 44. — Lat. Q. XVII. 18.

525. KRZYCKI ANDRZEJ (Cricius): Poemata.

Rps. pap. z połowy w. XVI, kopje. — Rękopis wyszedł z kancelarii Stanisława Górskiego, poprzedzony jest życiorysem Krzyckiego jego pióra. — Str. 202 - 203: „Threnodia Valachiae”.

Ms. pap. du milieu du XVI-e s., copies. Ms. sorti de la chancellerie de Stanislas Górski, pourvu de sa biographie de Krzycki. Pp. 202 - 203: „Threnodia Valachiae”.

Ptaszycki *Poezje Krzyckiego* (Ateneum 1889, str. 534). Korzeniowski 177, 178. —
— Lat. F. XVII. 63.

526. ORZECZOWSKI STANISŁAW: Listy do Jana Zaleskiego i Jakóba Przyłuskiego.

Rps. z w. XVII, kopje. — Przytem szereg innych Orichovianów. — Str. 2 v. i 3 r.: kopje listów Orzechowskiego.

Lettres à Jean Zaleski et à Jacques Przyłuski.

Ms. du XVII-e s., copies; contient en outre plusieurs Orichoviana. Aux ff. 2 v. et 3 r.: copies des lettres de Orzechowski
Korzeniowski, 165. Korzeniowski *Orichoviana. Opera inedita et epistulae* vol. I. 1891. (Biblioteka pisarzy polskich Pol. Ak. Um.). — Lat. F. XV. 16.

527. KOCHANOWSKI JAN: 1. Elegiarum libri duo. 2. Oda ad Venerem, conversa ex Graeca Saphus. 3. Pieśń III Fragmentów. 4. „Czego chcesz od nas Panie” (hymn).

Rps, pap. z II połowy XVI w. — Utwory Kochanowskiego w odpisie Jana Osmólskiego z Pobiednik, sporządzonym około r. 1562 na 20 lat przed pierwszym wydaniem elegij. — Rękopis zawiera ponadto bogate materiały do dziejów reformacji w Polsce, 1558 - 1565. — K. 39 v. i 40 r.: Elegja I, 10 nieobjęta wydaniem z r. 1584.

Ms. pap. de la seconde moitié du XVI-e s.—Oeuvres de Kochanowski, copiées par Jean Osmólski de Pobiedniki vers 1562, c'est à dire vingt ans avant la première édition des Elégies. Le ms. contient en outre une riche documentation pour l'histoire de la réforme en Pologne. — Aux ff. 39 v. et 40 r. Elégie I, 10, non comprise dans l'édition de 1584.

Brückner *Nowe przyczynki do dzieł Jana Kochanowskiego* (Ateneum 1891, II, str. 1 - 25). Korzeniowski, 302 - 304. Korbut I, 367. J. Langlade *Les Elégies de Kochanowski* (Pamiętnik Zjazdu Naukowego im. Jana Kochanowskiego. Kraków 1932, str. 254 sqq.). — Różn. F. XVII. 58.

528. SARBIEWSKI MACIEJ KAZIMIERZ: List do Leona Kazimierza Sapiehy. Wilno, 6.II.1636.

Lettre à Léon-Casimir Sapieha, Wilno, 6.II.1636.

Korbut I, 142.

— Rapp. 1316.

- 116 529. ZIMOROWICZ, JÓZEF BARTŁOMIEJ: *Leopolis Russiae Metropolis a Turcis, Tartaris, Cosacis, Moldavis, Anno MDCLXXII hostiliter obsessa a Deo mirifice liberata.*
 Rps. z w. XVII, darowany jako autograf Józefowi Andrzejowi Załuskiemu przez Józefa Epif. Minasowicza w r. 1752.
 Ms. du XVII-e s., donné comme autographe à Joseph-André Załuski par J. E. Minasowicz.
 Korzeniowski, 149 - 150. — Lat. Q. IV. 27.
530. TWARDOWSKI SAMUEL: *Wojna domowa z Kozaki i Tatary, Moskwą, potym Szwedami i z Węgry.*
 Rps. pap. z r. 1648 - 1660, cz. II - IV; cz. I — druk: Kraków 1660. — K. 85 v.: *Obrona Częstochowy.*
La Guerre civile avec les Cosaques et les Tartares, la Moscovie, puis avec les Suédois et les Hongrois.
 Ms. pap. de 1648 - 1660, parties II - IV; la 1-ère partie fut publiée en 1660 à Cracovie. Au f. 85 v.: *Défense de Częstochowa.*
 Kozłowska *Nieznane wiersze Samuela Twardowskiego* (Biblioteka Warszawska 1913). Kozłowska-Studnicka, 33 - 34. — Pol. F. XIV. 36.
531. MORSZTYN JAN ANDRZEJ: *Lutnia.*
 Rps. pap. z połowy w. XVII, kopja. — Str. 59: *Sen-Serenada.*
Le Luth.
 Ms. pap. du milieu du XVII-e s., copie.
 Wł. Sereżyński A. *Morsztyna niewydane poezje* (Rozprawy P. Akad. Um. wydz. filol. II). Kozłowska-Studnicka, 19. — Pol. F. XIV. 12.
532. MORSZTYN JAN ANDRZEJ: *Psyche z Luciana, Apuleiusza, Marina.*
 Rps. pap. z w. XVII, kopja. — K. 3: początek poematu.
Psyché, poème tiré de Lucien, Apulée, Marin.
 Ms. pap. du XVII-e s., copie.
 Kozłowska-Studnicka, 91. — Pol. Q. XIV. 105.
533. LUBOMIRSKI JERZY SEBASTJAN: *Pasterz wierny.*
 Rps. pap. z połowy XVII w., kopja. — Przekład Guarinio *Pastor fido.*
Le Berger fidèle.
 Ms. pap. du milieu du XVII-e s., copie. Traduction du *Pastor fido* de Guarini.
 Kozłowska-Studnicka, 61. — Pol. Q. XIV. 45.
534. POTOCKI WACŁAW: *Pieśni pokutne (II - LXXXVI). Libusza.*
 Rps. pap. z II połowy w. XVII, autograf. — K. 8: *Pieśń X - XI.*
Les Chants expiatoires (II — LXXXVI).
 Ms. pap. de la seconde moitié du XVII-e s., autographe.
 Brückner *Spuścizna rękopiśmienna po Wacławie Potockim.* (Rozprawy Akad. Um. wydz. filol. XXVII). Kozłowska-Studnicka, 9. — Pol. F. XIV. 3.

535. POTOCKI WACŁAW: Ogród ale nie plewiony Brog ale co snop 117
to inszego zboża. (Zbiór 1830 fraszek i liryków).

Rps. pap. z w. XVII.

Verger non émondé, Meule d'herbes variées. (Réunion de 1830
épigrammes et poèmes).

Ms. pap. du XVII-e s.

Brückner *Ogród fraszek* (wyd. tego rpsu). Lwów 1907. Kozłowska-Studnicka,
31 - 32. — Pol. F. IV. 33.

536. STAROWOLSKI SZYMON: Centenarius eruditorum seu centum
illustrum Poloniae scriptorum elogia et vitae.

Rps. pap. z XVII w., kopja. — Pierwsza próba historii literatury polskiej, wyszła
drukarni w Frankfurcie r. 1625: *Scriptorum Polonicorum Hecatontas*. Przy-
tem „Simonis Starovolski Rerum memorabilium libri tres”. — K. 74 r.: k. tyt.
Centenarius.

Ms. pap. du XVII-e s., copie. Premier essai d'histoire de la littérature polo-
naise, publié à Francfort en 1625: *Scriptorum polonicorum Hecatontas*. Contient
en outre *Rerum memorabilium libri tres*, du même auteur.

Korbut I, 278.

— Lat. F. IV. 142.

537. PASEK JAN CHRZYSTOM: Pamiętniki (1656 — 1691).

Rps. z początku XVIII w., kopja. — Najstarszy odpis Pamiętników, autograf
nie dochował się. — K. 246 v.: Śmierć Michała Korybuta.

Mémoires (1656 — 1691).

Ms. du début du XVII-e s., la plus ancienne copie des Mémoires; le ms.
autographe est perdu. Au f. 246 v.: Mort de Michel Korybut.

Korbut I, 532. Brückner, Przedmowa do wydania *Pamiętników*. Kraków
1928 (Biblioteka Narodowa S. I, Nr. 62). — Pol. F. IV. 104.

538. LUBOMIRSKI STANISŁAW HERAKLIJUSZ: Ermida albo Królowna
Pasterska to jest ten szczęśliwy który się swym stanem konten-
tuje. Komedja pasterska.

Rps. pap. z w. XVII, kopja.

Ermida, ou la Princesse Bergère. Comédie pastorale.

Ms. pap. du XVII-e s., copie.

Brückner *Spuścizna rękopiśmienna po Wacławie Potockim* (Rozprawy P. Akad.
Um. wyd. filol. XXVII). Kozłowska-Studnicka, 22

— Pol. F. XIV. 18.

539. RUBINKOWSKI JAKÓB KAZIMIERZ: Miscellanea polonica ab
anno 1696 ad 1710.

Rps. pap. z w. XVII - XVIII. — Str. 498 - 499: Romans o Bonie Królowej.
Ms. pap. des XVII-e et XVIII-e ss. — Pp. 498 - 499: Romance de la reine
Bona.

Brückner: *Pamiętnik Literacki* 1911, 575 - 576. Korzeniowski, 305 - 306.
Korbut II, 14. — Różn. F. XVII. 74.

- 118 540. DRUŻBACKA ELŻBIETA: Fabuła o Xiążęciu Adolfie, Dziedzicu Roxolanii (oraz szereg innych utworów).

Rps. z w. XVIII, kopja.

Recueil de ses poèmes.

Ms. du XVIII-e s., copie.

Zaluski, *Zbiór rytmów duchownych, panegirycznych, moralnych i światowych E. Drużbackiej*. Warszawa, 1752. Kozłowska-Studnicka, 10. — Pol. F. XIV.6.

541. Litteraria dworskie Stanisława Augusta: zbiór 334 panegiryków, wierszy okolicznościowych itp.

Rps. z II połowy XVIII w., zawiera liczne autografy i kopje utworów Ignacego Krasickiego, Stan. Trembeckiego, Ad. Naruszewicza i inn. — K. 555: bajka I. Krasickiego: Czyżyk.

Littérature de la cour de Stanislas-Auguste: recueil de 334 panegyriques, poésies de circonstance, et autres.

Ms. de la seconde moitié du XVIII-e s., contenant des autographes et des copies des ouvrages de I. Krasicki, S. Trembecki, A. Naruszewicz, et autres.

— Zb. Popielów, 313.

- 542 KRASICKI IGNACY: List do Antoniego Krasickiego. Heilsberg, 6.II.1792.

Lettre à Antoine Krasicki, Heilsberg 6.II.1792.

— Rapp. 1366.

543. Wiersze różne i satyry w czasie walnego sejmu pod konfederacją od r. 1788 przez dwa lata agitującego z różnych okoliczności in publicum wydane, roku 1790 zebrane.

Rps. pap. z XVIII w., kopje utworów Zabłockiego, Trembeckiego, Węgierskiego i inn. — Str. 134 - 135: T. K. Węgierski, List do człeka łączącego smak z umiejętnością i umiejącego cenić uczonych.

Poèmes et satires du temps de la Diète de Quatre Ans, recueil-lis en 1790.

Ms. pap. du XVIII-e s., copies des oeuvres de F. Zabłocki, S. Trembecki, K. Węgierski.

Kozłowska-Studnicka, 13 - 19.

— Pol. F. XIV. 11.

544. NIEMCEWICZ JULJAN URSYN: Sztambuch.

Rps. z r. 1810 - 1815, zawiera bruljony wierszy, wypisy z lektury, notatki. — Otwarty na wierszu:: Pogrzeb Xięcia Józefa Poniatowskiego, pienię żałobne.

Album.

Ms. de 1810 - 1815, contenant des brouillons de poèmes, extraits de lectures, notes, etc.

— W. 728. Q.

545. BRODZIŃSKI KAZIMIERZ: O życiu i pismach Franciszka Karpińskiego. Rzecz czytana na posiedzeniu publicznem Królewskiego Warszawskiego Tow. Przyj. Nauk, dnia 30.IV.1827 r. 119

Rps. z r. 1827, autograf z poprawkami autora, dokonanemi po druku rozprawy w „Rocznikach” T. P. N., t. XX, 1828.

La vie et les oeuvres de François Karpiński. Mémoire lu à la séance publique de la Société Royale des Amis des Sciences à Varsovie, le 30.IV.1827.

Ms. de 1827, autographe.

— Pol. Q. XVII. 20.

MICKIEWICZ ADAM

546. Mieszko Xiąże Nowogródka (naśladowanie z Woltera).

Rps. z r. 1817.

Poème, imitation de Voltaire, ms. de 1817.

s. sign.

547. Kartofla. Poemko we czterech pieśniach. Pieśń pierwsza.

Rps. z r. 1819.

La Pomme de terre, poème en 4 chants.

Ms. de 1819.

s. sign.

548. 1. Do Niemna. Sonet. 2. Do Malarza.

Rps. z r. 1819 - 1822.

Deux poésies, ms. de 1819 - 1822.

— Rapp. 692.

549. Projekt odezwy do Rosjan, wydanej w r. 1832 przez Komitet Narodowy Polski w Paryżu.

Rps. z r. 1832.

Projet d'un appel aux Russes, publié en 1832 par le Comité national polonais à Paris.

Ms. de 1832.

— Rapp. 693.

550. List do Michała Chodźki w sprawach Legionu polskiego. Paryż, 20.IX.1848.

Lettre à Michel Chodźko sur les affaires de la Légion polonaise en Italie, Paris, 20.IX.1848.

— Rapp. 698.

551. List do gen. Skrzyneckiego w sprawie druku „Biesiady” Towiańskiego. Paryż, 21 kwietnia 1843.

Lettre au général Skrzynecki au sujet de l'impression du „Banquet” de Towiański, 21.IV.1843.

— Misc. 171.

552. Cours de la littérature slave. Wykłady spisane według stenogramów staraniem Władysława Platera. Paryż 1840 - 1843, 4 vol.
T. III: 1-e leçon du 14.II.1841. — Rapp. M. 33.

553. LELEWEL JOACHIM: Portret Adama Mickiewicza, rysunek piórem (zob. tabl. XVII).
Portrait de Adam Mickiewicz, dessin à la plume. (Voir pl. XVII).
— Rapp. s. sign.

554. GEORGE Sand. Essai sur le drame fantastique. (Mickiewicz — Byron — Goethe).
Rps. z 1839 (zob. tabl. XVIII).
Ms. de 1839. (Voir pl. XVII.) — W. 737 Fol.

SŁOWACKI JULJUSZ.

555. Balladina. Tragedja w 5 aktach.
Rps. z r. 1834. — Autograf darowany przez poetę Józefowi Reitzenheimowi.
Tragédie en cinq actes. Ms. autographe de 1834, donné par l'auteur à Joseph Reitzenheim.
Kallenbach Wiadomość o autografie „Balladyny”. (Przegląd Współczesny, 1927). — s. sign.

556. Pogrzeb Kapitana Meyznera.
Rps. z r. 1841.
Ms. de 1841. — Rapp. 472.

557. Beniowski. Pieśń II, III i IV.
Rps. z r. 1840 - 1841.
Ms. de 1840 - 1841. — Rapp. 472.

558. List do Leonarda Chodźki z r. 1832.
Lettre à Léonard Chodźko, 1832.
— Rapp. 428.

559. List do Cezarego Platera. Paryż, 26.I.1835.
Lettre à César Plater, Paris, 26.I.1835.
— Rapp. 934.

560. List do Wojciecha Stattlera. Paryż, 1.I.1845.
Lettre à Albert Stattler, Paris, 1.I.1845.
— Rapp. 185.

KRASIŃSKI ZYGMUNT.

561. List do Delfiny Potockiej z wierszem „Tak się Wygnaniec modlił i Wygnanka”. Aix, 10.III. 843.

Lettre à Delphine Potocka, avec un poème, Aix, 10.III.1843.

— Misc. 145.

562. List do Augusta Cieszkowskiego. 12. IV. 1852.

Lettre à Auguste Cieszkowski, 12. IV. 1852.

— Misc. 145.

563. List do Adama Mickiewicza o rewolucji r. 1848, z 1.VII.1848.

Lettre à Adam Mickiewicz sur la révolution de 1848, 1.VII.1848.

— Misc. 145.

564. „Tróję zewnętrzną, tróję kwiatów rodzi...” — wiersz.

Un poème.

— Misc. 145.

565. 1. Przestroga, 2. Jak kawał lodu skrzepło serce moje — wiersz z 30.X.1848.

Poème du 30.X.1848.

— Misc. 145.

566. „Drugą teorią gnostyczną ci opowiem” — traktat o gnostycyzmie z 29.III. 1844 r.

Dissertation sur le gnosticisme, du 29.III.1844.

— Misc. 145.

NORWID CYPRJAN.

567. Wanda.

Rps. z r. 1851.

Tragédie. Ms. de 1851.

— Misc. 499.

KORZENIOWSKI JÓZEF.

568. Karpaccy Górale czyli Rekrut. Dramat w 3-ch aktach. Przytem szkic widoku z góry Krętej koło Żabiego, rysowany przez Korzeniowskiego w czasie pobytu jego na Huculszczynie i gromadzenia materiałów do dramatu.

Rps. pap. z r. 1840.

569. Les Montagnards de Carpathes, drame en trois actes, avec un dessin de l'auteur.

Ms. de 1840.

— 6 Korz.

570. Kollokacja.

Rps. z r. 1846.

Ms. d'un roman, 1846.

— 8 Korz.

122 571. List o pisarzach i wydawcach.

Rps. z r. 1859.

Lettre sur les écrivains et les éditeurs.

Ms. de 1859.

— 9 Korz.

KRASZEWSKI JÓZEF IGNACY.

572. Anafjelas. Pieśni z podań Litwy: Mindows, Pieśń druga.

Rps. z r. 1841.

Anafielas, poèmes, tirés des légendes de Lithuanie.

Ms. de 1841.

—5261 Kr.

573. Stara baśń. Powieść z IX wieku.

Rps. z r. 1876. — K. 151: początek tomu II.

Vieux conte. Roman du IX-e siècle.

Ms. de 1876.

— Rapp. 630.

574. Pod Blachą. Powieść z końca XVIII wieku.

Rps. z r. 1879.

Sous le toit de fer-blanc. Roman de la fin du XVIII-e s.

Ms. de 1879.

— Rapp. 656.

575. Polska w czasie trzech rozbiorów 1772 - 1799. Studja do historii ducha i obyczaju. T. II.

Rps. z r. 1872 - 5.

La Pologne pendant les trois partages, 1772 - 1799.

Ms. de 1872 - 1875.

5361 Kr.

576. SIENKIEWICZ HENRYK.

Ongi i dziś. Bitwa pod Koronowem.

Rps.

Jadis et aujourd'hui. Bataille à Koronowo.

Ms.

— Misc. 58.

577. Papiery zaścianka Laudy na Żmudzi.

Rps. z 1541 - 1728, z którego korzystał H. Sienkiewicz przy pisaniu Potopu.

Papiers du village Lauda, en Samogitie.

Ms. de 1541 - 1728, utilisé par Sienkiewicz pour son roman „Le Déluge”.

— Rapp. 42.

WYSPIAŃSKI STANISŁAW.

578. Skalka. Dramat w trzech aktach.

Rps. z r. 1904 - 5.

Drame en 3 actes. Ms. de 1904 - 1905.

— Misc. 234.

579. Wyzwolenie. Dramat w 3 aktach.
Rps. z r. 1902, 2 redakcje.
La Délivrance, drame en trois actes.
Ms. de 1902, deux rédactions. — Misc. 235.
580. Noc listopadowa. Sceny dramatyczne.
Rps. z r. 1901-1904, dwie redakcje.
Nuit de novembre, scènes dramatiques.
Ms. de 1901-1904, deux rédactions. — Misc. 231.
581. REYMONT WŁADYSŁAW STANISŁAW.
Fermenty. (Pierwotny tytuł: W jarzmie).
Rps. z ostatniego dziesięciolecia XIX w.
Les Ferments (titre primitif: Sous le joug).
Ms. de la fin du XIX-e s. — Misc. 421.
582. ŻEROMSKI STEFAN.
Duma o Hetmanie.
Rps. z r. 1908, k. 112-224.
Le Dit de l'Hetman.
Ms. de 1908. — Misc. 437.
583. PRZYBYSZEWSKI STANISŁAW.
Moi współcześni. I. Wśród obcych. — II. Wśród swoich.
Rps. pisany około r. 1925-6, 2 vol.
Mes contemporains. I. Parmi les étrangers. — II. Parmi les compatriotes.
Ms. de 1925-6 environ, 2 vol. 152 M.

Zbiór rękopisów iluminowanych Biblioteki Narodowej jest najzupełniej przypadkowym zespołem utworów różnych szkół i epok. Z niezmiernie bogatych zasobów Biblioteki Załuskich są to właściwie tylko ocalone resztki, podobnie jak i ze zbiorów Warszawskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk. --Wysłane do Rosji, zbiory te, niestety, i podniszczone i uszczuplone zostały. Częściowo tylko odzyskane w wyniku traktatu ryskiego — ostatnio już w Bibliotece Narodowej pomnożone zostały kilkoma zakupami.

W całym materiale, obejmującym rękopisy od XII - XVI w., daje się zauważyć znakomita przewaga rękopisów pochodzenia francuskiego, głównie z XV-go w. Po większej części kupowane przez polaków podróżujących po Francji, stawały się ozdobą prywatnych bibliotek w Polsce i, wysoko cenione, wzmacniały niejako więzy łączności z kulturą zachodnio-europejską. Stosunków kulturalnych z Włochami dowodzą rękopisy włoskie, nietylko nabywane przez polaków we Włoszech, ale, być może, nieraz i na zamówienie zdobione (np. Decretalia Grzegorza IX z herbem biskupa Erazma Ciołka).

Pozatem wystawiono szereg starszych rękopisów iluminowanych różnego pochodzenia, obecność których w Polsce, stwierdzona już od XVI w., zdaje się mówić o pewnym wpływie, jaki wywrzeć mogły na rozwój minjatorstwa lokalnego. Z polskich rękopisów przedstawiono tylko kilka, unikając nużącego powtarzania obiektów pokrewnych.

(Rękopisy wymienione N-rami 585, 590, 596 i 627 znajdują się w Bibliotece Uniwersyteckiej w Warszawie).

La collection de manuscrits à peintures de la Bibliothèque Nationale est une réunion parfaitement fortuite des ouvrages de différentes écoles et époques. Ce ne sont, à proprement parler, que les épaves des inestimables richesses de la Bibliothèque des Załuski et des collections de la Société des Amis des Sciences de Varsovie; transportées en Russie, ces deux grandes collections ont été abîmées et considérablement diminuées. Restituées en partie par la Russie soviétique, à la suite du traité de Riga, elles ont été augmentées tout récemment, au sein de la Bibliothèque Nationale, de quelques précieuses acquisitions nouvelles par voie d'achat.

Dans cet ensemble, comprenant des manuscrits du XII-e au XVI-e ss., on remarque la prédominance décisive des pièces d'origine française, surtout du XV-e s. Achetés pour la plupart par des Polonais voyageant en France, ces manuscrits devenaient l'ornement des bibliothèques particulières en Pologne et, haut prisés, contribuaient à raffermissement, pour ainsi dire, des liens spirituels et artistiques de notre pays avec l'Occident d'Europe. Les manuscrits italiens, non seulement achetés par des Polonais en Italie, mais parfois même ornementés sur commande; (p. ex., les Décrétales de Grégoire IX aux

armoiries de l'évêque Erasme Ciolek), témoignent des relations intellectuelles avec l'Italie. 125

On a exposé, en outre, une série de manuscrits à peintures plus anciens, d'origines variées, dont la présence en Pologne, constatée dès le XVI-e s., semble suggérer l'idée d'une certaine influence, exercée par ces manuscrits sur le développement de l'art de l'enluminure en Pologne. On n'a présenté que quelques manuscrits polonais, pour éviter la répétition des sujets similaires.

(Les manuscrits No 585, 590, 596 et 627 du présent catalogue proviennent de la Bibliothèque de l'Université de Varsovie).

Zał. = Biblioteka Załuskich.

T. P. N. = Towarzystwo Przyjaciół Nauk w Warszawie.

T. Cz. = Biblioteka Porycka Tadeusza Czackiego.

584. Tetra-Evangelium.

Perg.; 229 ff.; 245 × 195 mm.; XII w. Południowe Niemcy. — Zawiera cztery duże inicjały całostronicowe na ciemno-czerwonym tle; 16 stron romańskiej dekoracji kanonów.

Parchemin; XII s., Allemagne du Sud. — La décoration comporte 16 portiques contenant les canons des évangiles et 4 miniatures à pleine page contenant des initiales. — Lat. Q. v. I. 54.

585. Psalterium (fragment).

Perg.; 23 ff.; 282 × 185 mm.; w. XII/XIII; pod wpływem włoskim — być może w połudn. Austrii lub Dalmacji. — Zawiera dwa ozdobne inicjały. — Zał.

Parchemin; XII-XIII s.; exécuté sous l'influence italienne, peut être en Autriche du Sud ou en Dalmatie. Orné de deux initiales.

Kopera, str. 75, Nr. 8.

— Lat. Q. v. I. 96.

586. Biblia (fragment).

Perg.; 182 ff.; 505 × 365 mm.; w. III. Południowe Niemcy (może Salzburg?). — Zawiera 10 ozdobnych inicjałów i całostronicową dekorację do ksiąg Genesis. — W XVI w. należał do kardyn. Andrzeja Batorego (superebralis na okładce). — Zał.

Parchemin; XIII s., Allemagne du Sud (Salzburg?). Contient 10 initiales, décoration à pleine page sur le sujet de Genèse. Au XVI-e s. appartenait au cardinal A. Batory.

Kopera, str. 63; Korzeniowski, Nr. 1.

— Lat. F. v. I. 32.

587. Psalterium.

Perg.; 170 ff.; 155 × 105 mm.; ok. poł. XIII w. Francja. — Zawiera 4 minjatury całostronicowe (zob. tabl. XIX), inicjały figuralne, interlinia i drobne inicjały. —

Parchemin; exécuté vers le milieu du XIII s. en France. Contient 4 miniatures à pleine page, des lettrines à sujets (voir pl. XIX), des petites lettrines, etc.

— W. 11. D. XXIX. 1.

126 588. Biblia.

Velin; 623 ff.; 119 × 80 mm.; koniec XIII w. Francja. — Zawiera liczne drobne inicjałki figuralne, przechodzące nieraz w marginalia w formie wydłużonych lasek. — Oprawa kosztem Stanisława Augusta dla Bibl.—Zał.

Vélin; fin du XIII s. Exécuté en France. — Orné des petites lettrines à sujets, d'une extrême finesse d'exécution.

— Lat. O. v. I. 41.

589. Biblia.

Perg.; 281 ff.; 352 × 252 mm. pocz. XIV w. Francja. Tekst francuski, brak końca. — Zawiera miniatyrę ze scenami stworzenia jako frontispice, ozdobne inicjały; nad niemi miniatyrę ze scenami przeważnie wycięte. (Zob tabl. XX). — Zał.

Parchemin; début du XIV s. Exécuté en France; rédigé en français; la fin manque. Frontispice orné des scènes de la Création. Les miniatures au-dessus des initiales découpées pour la plupart (Voir pl. XX).

— Franc. F. v. I. 2.

590. Evangeliarium.

Perg.; 188 ff.; 290 × 197 mm.; trzecia ćwierć XIV w. Powstał w Polsce pod wpływem minjatorstwa czeskiego. — Zawiera: miniatyrę całostronicową, przedstawiającą Ukrzyżowanie, rysunek piórkowy o tym samym temacie i inicjał marginalny, jako frontispice. Był własnością katedry krakowskiej. — T.P.N.

Parchemin; troisième quart du XIV s., Pologne. — Contient une miniature à pleine page représentant la Mise en croix, un dessin à la plume, le même sujet, une initiale - frontispice.

Kopera, str. 397.

— Lat. Q. v. I. 73.

591. Gregorii IX. Decretalium libri IV cum glossa.

Perg.; 316 ff.; 430 × 280 mm.; pocz. XIV w. Włochy, sfera szkoły umbryjskiej. Pięć winiot o żywych barwach, ze scenami; drobne inicjały z ornamentyką kaligraficzną.

Parchemin; début du XIV s. Exécuté en Italie, dans la région de l'école d'Ombrie. Contient cinq miniatures et des petites lettrines aux ornements calligraphiques.

— Lat. F. v. II. 18.

592. Petri Lombardi Sententiarum libri IV.

Perg.; 318 ff.; 287 × 208 mm.; koniec XIII w. Północne Włochy. Zawiera 3 inicjały figuralne rozwinięte w marginalia, drobne inicjałki w tekście. — T. Cz.

Parchemin; fin du XIII s., Italie du Nord. Contient 3 initiales historiées.

— Lat. Q. v. I. 95.

593. Biblia.

Velin; 442 ff.; 305 × 220 mm.; XIII/XIV w. Północne Włochy (Bologna). B. staranna dekoracja o motywach roślinnych i zwierzęcych; 79 inicjałów ilustrujących sceny i postacie z Biblji. — T. P. N.

Vélin; fin du XIII ou début du XIV s. Exécuté en Italie du Nord (Bologne). Décoration très fine; 79 initiales contenant des scènes et des personnages de la Bible.

— Lat. F. v. I. 93.

594. Matthei Palmieri Florentini De temporibus ad Petrum Medicem. 127

Perg.; 100 ff.; 284 × 200 mm.; poł. XV w. Włochy (Toskana).—Frontispice z inicjału i ozdobnej bordury. Treść kroniki kończy się na r. 1448.—Zał.

Parchemin; milieu du XV s., Italie (Toscana).—Frontispice orné d'une riche initiale et d'une bordure.

— Lat. Q. v. IV. 2.

595. Magni Basilii libellum transt. Leonardus Aretinus.—Plutarchus: De liberis educandis trad. per Guarinum Veronensem.

Perg.; 28 ff.; 251 × 173 mm.; w. XV. Północne Włochy. — Dwie minjatury całostronicowe z licznymi scenami alegorycznymi.—Zał.

Parchemin; XV s., Italie du Nord. — Contient deux miniatures à pleine page aux scènes allégoriques.

— Lat. Q. v. Cl. 1.

596. Horae B. V. Mariae.

Perg.; 269 ff.; 127 × 90 mm.; druga poł. XV w. Włochy (Toskana) — Ozdobne bordiury całostronicowe z wkomponowanym inicjałem; inicjały, marginalia. — Pochodzi z Biblioteki Głównej.

Parchemin; deuxième moitié du XV s., Italie (Toscana). — Contient des riches encadrements et des initiales. 828.

597. Macrobiani Ambrosii Opera.

Perg.; 225 ff.; 267 × 193 mm.; ok. r. 1470. Włochy, prawdopodobnie Florencja. — Frontispice o bordiurze ze zwojów roślinnych całostronicowej; tegoż typu bordiura w tekście i szereg drobnych inicjałków.—Zał.

Parchemin; vers 1470; Italie, probablement Florence. — Frontispice — encadrement lié avec une initiale; un autre encadrement pareil, des petites lettrines.

— Lat. F. v. Cl. 13.

598. Horae B. V. Mariae ad usum ecclesiae Romanae.

Perg.; 228 ff.; 91 × 64 mm.; r. 1492. Północne Włochy (Lombardja).—Zawiera 10 minjatur całostronicowych, liczne bordiury, inicjały ze scenami i drobne inicjałki. — Zał.

Parchemin; 1492, Italie du Nord (Lombardie). — Décoré de 10 miniatures à pleine page, des encadrements, des initiales historiées et des petites lettrines.

— Lat. O. v. I. 128.

599. Glossae in Decretales Gregorii IX.

Papier; 2 t.; 1) 203 ff.; 285 × 437 mm., 2) 177 ff.; 247 × 162 mm. XV/XVI w. Północne Włochy.—Każdy z tomów posiada ozdobny frontispice z dużej winiety u góry i ozdobnego obramienia z herbem Sulima na dole. — Oprawa współczesna — z biblioteki bisk. Erazma Ciołka (superexlibris na okładce). — Zał.

Papier; 2 vols.; fin du XV s. ou début du XVI s.; Italie du Nord. — Dans chaque volume un frontispice orné d'une miniature et de l'encadrement aux armes de l'évêque E. Ciolek. — Reliure contemporaine.

— Lat. F. II. 164.

600. *Josephi Flavii Antiquitatum Judaicarum libri XX cum vita Josephi de Graeco in latinum trad. per Ruffinum Aquilensem...*

Perg.; 440 ff.; 272 × 190 mm.; pocz. XVI w. Włochy.—Ozdobny frontispice z bordiury ze zwojów roślinnych z herbami; w tekście ozdobne inicjały.

Parchemin; début du XVI s., Italie. Frontispice richement décoré; des initiales.

— Lat. F. v. Cl. lat. 6.

601. *Calendarium Parisiense.*

Perg.; 8 ff. (2 puste); 247 × 177 mm.; koniec XIV w. Francja.—Strony kalendarza ujęte w bordiury z lasek i wypustek roślinnych; na dole winietki z wyobrażeniem prac związanych z poszczególnymi miesiącami i znaków Zodyaku. Oprawa kosztem Stanisława Augusta.—Zał.

Parchemin; fin du XIV-e s., France.—La décoration consiste en un encadrement fleuronné qui renferme douze miniatures représentant les travaux des mois et douze autres—des signes de Zodiaque.

— Lat. Q. v. I. III.

602. *Roman de la Rose.*

Perg.; 251 ff.; 299 × 248 mm.; koniec XIV w. lub początek XV w. Francja.—Tekst francuski.—Zawiera frontispice z dwóch scen minjaturowych i bordiury całostronicowej oraz w tekście liczne minjatury en grisaille.—Należał do R. i W. Rzewuskich.

Parchemin; fin du XIV-e ou début du XV-e s., France.—En français. Orné d'une miniature contenant deux scènes dans un encadrement fleuronné et de nombreuses grisailles.

— Franc. Q. v. XIV. I.

603. *Horae B. V. Mariae ad usum ecclesiae Romanae.*

Perg.; 191 ff.; 279 × 166 mm.;—ok. poł. XV w. Francja.—Zawiera 10 większych minjatur zamkniętych w bordiurach całostronicowych, mniejsze inicjały ze scenami, bordiury, marginalia i drobne inicjały.

Parchemin; milieu du XV-e s., France.—Orné de dix miniatures avec encadrement à pleine page, des lettrines à sujets, des bandes marginales richement décorées de fleurs et de feuillages, des petites lettrines dans le texte.

— W. 2. D. XXIX. 1.

604. *Horae B. V. Mariae ad usum ecclesiae Romanae.*

Perg.; 153 ff.; 223 × 149 mm.; ok. poł. XV w. Francja.—Bogata i na wysokim poziomie dekoracja: 11 minjatur większych w bordiurach całostronicowych, liczne marginalia i ozdobne, drobne inicjały.—Wchodził w skład biblioteki słynnego biblijofila XVIII w.—L. C. duc de Lavallière.

Parchemin; milieu du XV-e s., France.—Riche décoration qui comporte onze miniatures insérées dans des encadrements à pleine page, des bandes marginales, des lettrines etc. Le volume a fait partie de la bibliothèque du célèbre bibliophile du XVIII-e s., Louis-César duc de Lavallière.

— W. 2. D. XXIX. 2.

605. *Horae B. V. Mariae ad usum ecclesiae Rothomagensis.*

Perg.; 175 ff.; 163 × 122 mm.; poł. XV w. Francja.—Zawiera 7 minjatur w bordiurach całostronicowych, marginalia i drobne inicjały.—Zał.

Parchemin; milieu du XV-e s., France. Orné de sept miniatures avec encadrements à pleine page, des bandes marginales et des petites lettrines.

— Lat. O. v. I. 78.

Perg.; 216 ff.; 163 × 115 mm.; XV w. Francja. — Zawiera 6 minjatur z bordiurami całostronicowymi, bordiury i marginalia o motywach roślinnych, drobne ozdobne inicjałki w tekście. — Zał.

Parchemin; XV-e s., France. — Orné de six miniatures avec encadrements à pleine page, des encadrements et des bandes marginales fleuronnés, des petites lettrines.

— Lat. O. v. I. 63.

607. Horae B. V. Mariae ad usum ecclesiae Romanae.

Perg.; 186 ff.; 170 × 121 mm.; XV. w.; Francja. Robota prowincjonalna. — Zawiera 13 minjatur w bordiurach całostronicowych, inicjały ozdobne w tekście, marginalia i interlinia. — Zał.

Parchemin; XV-e s., France. Provient d'un atelier de province. — Contient 13 miniatures avec encadrements à pleine page, des bandes marginales dessinées à la plume et ornées de feuillages; des lettrines en or, etc.

— Lat. O. v. I. 59.

608. Horae B. V. Mariae ad usum ecclesiae Romanae.

Perg.; 65 ff.; 193 × 122 mm.; XV w. Francja. — Oprócz tekstów łacińskich zawiera modlitwy francuskie. — Ozdobiony 10-ma minjaturami, przedstawiającymi przeważnie różnych świętych, w bogatych bordiurach całostronicowych z ozdobnym inicjałem. Żywe barwy; obfite użycie złota. Rps. b. obcięty. Miał jakoby należeć do Henryka Walezego. — Zał.

Parchemin; XV-e s., France. — En latin. Contient en outre des oraisons françaises. — Orné de dix miniatures représentant, pour la plupart, des saints. Selon l'indication manuscrite, il aurait appartenu à Henri de Valois.

— Lat. O. v. I. 22.

609. Horae B. V. Mariae ad usum ecclesiae Parisiensis.

Perg.; 199 ff.; 171 × 121 mm. XV w. Francja. — Zawiera 12 dużych minjatur z bordiurą całostronicową, 8 małych minjatur z wizerunkami świętych, bordiury z inicjałami, marginalia i drobne inicjały. — Zał.

Parchemin; XV-e s., France. — Contient douze miniatures aux encadrements à pleine page, huit miniatures plus petites représentant différents saints, des bandes marginales et des petites lettrines.

— Lat. O. v. I. 75.

610. Horae B. V. Mariae ad usum ecclesiae Parisiensis.

Perg.; 191 ff.; 193 × 140 mm. XV w. Francja. — Zawiera 4 minjatury w bordiurach całostronicowych (zob. tabl. XXI), liczne marginalia i całostronicowe bordiury o ornamentyce roślinnej, inicjały i interlinia. — Zał.

Parchemin; XV-e s., France. — Contient quatre miniatures dans les encadrements à pleine page, nombreux encadrements et bandes marginales fleuronnées, des lettrines décoratives, etc. Voir pl. XXI.

— Lat. Q. v. I. 108.

611. Horae B. V. Mariae.

Perg.; 164 ff.; 163 × 120 mm. XV w. Północna Francja. — Zawiera 4 minjatury w bordiurach całostronicowych, drobne scenki w inicjałach. Wpływy flamandzkie, wysoki poziom wykonania. — Zał.

Parchemin; XV-e s., France du Nord. — La décoration d'une grande finesse, sous l'influence flamande, comporte quatre miniatures aux encadrements à pleine page, des lettrines à sujets.

— Lat. O. v. I. 170.

130 612. Horae B. V. Mariae.

Perg.; 146 ff.; 182 × 138 mm. XV w. Francja. — Oprócz tekstu łacińskiego, modlitwy francuskie. — Zawiera jedną miniaturę w bordiurze całostronicowej: koronację M. Boskiej, inne wycięte; bordiury o motywach roślinnych, drobne inicjały. Wedł. tradycji miał należeć do Marji Medycejskiej. — Zał.

Parchemin; XV-e s., France. — En latin. Contient en outre les oraisons françaises. — La décoration comportait plusieurs miniatures aux encadrements à pleine page, dont une seule est restée: le couronnement de la S-te Vierge; les autres ont été découpées. Ce manuscrit passe pour avoir appartenu à Marie de Médicis.

— Lat. O. v. I. 70.

613. Missale.

Perg.; 201 ff.; 288 × 175 mm. — Druga poł. XV w. Francja. — Bardzo piękna i bogata dekoracja o wielkiej finezji wykonania. Prawie każda karta ozdobiona bordiurą o motywach roślinnych, zwierzęcych z użyciem groteski, na tłach kolorowych, ujętych w geometryczne podziały. Frontispice i złożone intytulacje przed rozdziałami dodane w języku włoskim w XVIII w. — Zał.

Parchemin; deuxième moitié du XV-e s., France. — La décoration, d'une très grande finesse, est fort abondante. Elle consiste en bandes marginales, aux ornements de feuilles, de feuillages, d'animaux — sur fond d'or, rouge, noir, etc. — Frontispice et les titres des chapitres en or en italien ajoutés au XVIII-e s.

— Lat. Q. v. I. 113.

614. Horae B. V. Mariae.

Perg.; 177 ff.; 188 × 135 mm. XV w. Francja. — Zawiera 10 minjatur w bordiurach całostronicowych, m. in. donator klęczący przed Madonną i donatorka — przed św. Małgorzatą; ozdobne marginalia i drobniejsze inicjały. — Zał.

Parchemin; XV-e s., France. — La décoration comporte dix miniatures avec encadrements à pleine page, entre autres le donateur agenouillé devant la S-te Vierge et la donatrice — devant S-te Margueritte; des bandes marginales et des petites lettrines décoratives.

— Lat. O. v. I. 60.

615. Horae B. V. Mariae.

Perg.; 132 ff.; 168 × 133 mm.; XV w. Północna Francja albo Flandrja — Zawiera dwie minjatury ze scenami w bordiurze całostronicowej i 8 bordiur całostronicowych o typie dekoracji flamandzkiej. — Zał.

Parchemin; XV-e s., France du Nord ou Flandre. — La décoration du type flamand comporte deux miniatures avec encadrements à pleine page, huit encadrements des pages.

— Lat. O. v. I. 68.

616. Horae et Psalterium.

Perg.; 159 ff.; 146 × 107 mm. — Druga poł. XV w. Francja. — Zawiera 12 minjatur w bordiurach całostronicowych, cztery ozdobne inicjały z bordiurami oraz drobne inicjały. — Zał.

Parchemin; deuxième moitié du XV-e s., France. — Contient douze miniatures avec encadrements à pleine page, des lettrines décoratives avec encadrements des pages, des petites lettrines décoratives.

— Lat. O. v. I. 64.

617. Horae B. V. Mariae.

131

Perg.; 60 ff.; 193 × 133 mm.; koniec XV w. Francja. — Dekoracja pod wpływem flamandzkim. Jedenaście minjatur w bordiurach całostronicowych, drobne inicjały w tekście. — Zał.

Parchemin, fin du XV-e s., France. — La décoration, sous l'influence flamande, comporte onze miniatures avec encadrements à pleine page; petites lettrines décoratives dans le texte.

— Lat. O. v. I. 83.

618. Evangeliarium.

Perg.; 143 ff.; 306 × 212 mm. Druga poł. XV w. Flandrja. — Na frontispice bordiura całostronicowa z wyobrażeniami czterech ewangelistów, w narożnikach czterech Ojców kościoła oraz św. św. Piotra i Pawła — en grisaille; w przerwach ornamentacja roślinna. Nadto ozdobne inicjały złożone w tekście. — Zał.

Parchemin; deuxième moitié du XV-e s., Flandre. — Frontispice orné de l'encadrement composé de grisailles et de l'ornement fleuroné en couleurs. Kopera, str. 442.

— Lat. F. v. I. 34.

619. Horae B. V. Mariae.

Pergamin. 193 ff.; 172 × 118 mm. Koniec XV w. Północna Francja pod wpływem flamandzkim lub Flandrja. — Zawiera 5 minjatur w bordiurach całostronicowych oraz drobne, ozdobne inicjały w tekście. — Zał.

Parchemin; fin du XV-e s., France du Nord ou Flandre. — La décoration comporte cinq miniatures avec encadrements à pleine page, des petites lettrines décoratives dans le texte.

Lat. O. v. I. 117.

620. Horae B. V. Mariae.

Perg.; 203 ff.; 149 × 102 mm.; w. XV. — Niderlandy. — Tekst holenderski. Dziesięć minjatur całostronicowych en grisaille, ilustrujących Pasję Chrystusa. Liczne marginalia — laska pionowa z motywami roślinnymi. — Zał.

Parchemin; XV-e s., Pays-Bas. — Texte en hollandais. — La décoration comporte dix miniatures à pleine page en grisaille, représentant la Passion de Jésus-Christ; nombreuses bandes marginales assez simples.

— Holend. O. v. I. 3.

621. Breviarium.

Velin; 240 ff.; 149 × 110 mm. Druga poł. XV w. Flandrja (?) — Bardzo ozdobna, wyłącznie roślinna dekoracja, o żywych barwach, z obfitem użyciem złota. Bordiury całostronicowe, inicjały i marginalia. — Zał.

Vélin; deuxième moitié du XV-e s., Flandre (?). — La décoration fort abondante comporte des encadrements, des grandes lettrines décoratives, des bandes marginales, etc., caractéristiques par leur couleur vive et l'emploi de l'or.

— Lat. O. v. I. 134.

622. Missale.

Perg. 151 ff.; 333 × 225 mm. — 1504. Francja. — Pisany przez brata Franciszka de Bosco dla klasztoru Kartuzów w Vauvert pod Paryżem. Liczne bordiury o typie flamandzkim z wplecionymi figurami i scenami z życia Chrystusa; inicjały z groteskowymi profilami. — Zał.

Parchemin; écrit en 1504 par le frère François de Bosco à la chartreuse de Paris (Abbaye de Vauvert). — Nombreux encadrements du type flamand, contenant des scènes de la vie de Jésus, des figures, petites lettrines du caractère grotesque.

— Lat. F. v. I. 110.

132 623. Missale.

Perg.; 112 ff.; 358 × 247. — 1506. Francja. — Pisany przez brata Franciszka de Bosco dla klasztoru Kartuzów w Vauvert pod Paryżem. Dekoracja, jak w poprzednim. — Zał.

Parchemin; écrit en 1506 par le frère François de Bosco à la Chartreuse de Paris (Abbaye de Vauvert). — La décoration de la même main et du même caractère comme au précédant.

— Lat. F. v. I. 112.

624. Missale

Perg.; 209 ff.; 339 × 246 mm. Druga poł. XV w. Polska, prawdopodobnie Kraków. — Zawiera liczne bordiury o ornamentacji roślinnej, inicjały złożone i ze scenami z Męki Pańskiej; na frontispice wyobrażenie donatora z herbem Ciołek Drzewickich. — Należał do kościoła parafialnego w Drzewicy. — Zał.

Parchemin; deuxième moitié du XV-e s., Pologne, probablement Cracovie. — La décoration comporte de nombreux encadrements fleuronnés, des lettrines à sujets et en or. Le frontispice contient les armoiries du donateur.

Korzeniowski. Nr. 8.

— Lat. F. v. I. 85.

625. Liber praecum.

Perg.; 25 ff.; 90 × 73 mm. 1492. Mogiła pod Krakowem. — Pisany przez brata Grzegorza z klasztoru Cystersów w Mogile. — Liczne inicjały z ornamentacją roślinną, rozwijającą się w marginalia. — T. Cz.

Parchemin; écrit en 1492 par le frère Grégoire de l'abbaye des Cisterciens à Mogiła, près Cracovie. Nombreuses lettrines et bandes marginales fleuronnées.

— Lat. O. v. I. 127.

626. Missale

Perg.; 231 ff.; 350 × 260 mm. — 1504. Kraków. — Staranna i ozdobna dekoracja, zawierająca miniaturę całostronicową: Ukrzyżowanie, liczne miniatury ze scenami z życia Marji i Chrystusa w inicjałach związane z bogatymi bordiurami (zob. tabl. XXII). Wykonany dla bisk. Erazma Ciołka, którego herb kilkakrotnie w bordiurach się powtarza. — Zał.

Parchemin; 1504, Cracovie. — La décoration riche et soignée comporte une miniature à pleine page: Crucifixion, nombreuses miniatures avec encadrements à pleine page, des lettrines décoratives etc. Exécuté pour l'évêque E. Ciołek dont les armoiries se voient sur les encadrements des pages. Voir pl. XXII.

Kopera, str. 562.

— Lat. F. v. I. 111.

627. Graduale.

Perg.; 207 ff.; 567 × 372 mm. 1467. Kraków. — Jest to t. I czterotomowego gradualu pisanego przez Mikołaja Seteszę, wikariusza kościoła katedralnego w Krakowie w r. 1467 na zamówienie Mikołaja Hymbira z Kiszewa, scholastyka łęczyckiego i kanonika krakowskiego. Inicjały z ornamentacją roślinną, z bogatym użyciem złota, marginalia, w tekście skromniejsze inicjały.

Parchemin; 1467, Cracovie. — C'est le premier volume du Graduale composé de 4 vols. — La décoration comporte des grandes lettrines fleuronnées et en or, des bandes marginales, des petites lettrines décoratives.

Kopera, str. 424.

— Lat. F. v. I. 84.

628. Graduale.

Perg.; 287 ff.; 642 × 420 mm. — 1493. Kraków. — Wykonany dla klasztoru Augustjanów w Krakowie, pisany przez Prokopa Hoberera. Sceny w inicjałach, marginalia o ornamentacji roślinnej. — T. Cz.

Parchemin; 1493, Cracovie. Exécuté pour le couvent des Augustins à Cracovie. — Contient des grandes lettrines à sujets, des bandes marginales.

Kopera, str. 571.

— Lat. F. v. I. 86.

629. Graduale.

Perg.; 154 ff.; 737 × 500 mm. — 1528. Cracovie. — Wykonany dla klasztoru Augustjanów w Krakowie, pisany przez brata Jana. Zawiera 9 wielkich inicjałów (zob. tabl. XXIII), marginalia z b. pięknej dekoracji roślinnej. T. Cz.

Parchemin; 1528, Cracovie. — Exécuté pour le couvent des Augustins à Cracovie. La décoration comporte neuf grandes lettrines à sujets, des bandes marginales avec un très bel ornement fleuroné. Voir pl. XXIII.

Kopera, str. 571 - 2.

— Lat. F. v. I. 113.

Zbiór graficzny Biblioteki Narodowej, powstały w ciągu ostatnich lat paru, nie posiada jednolitego charakteru ani pod względem zawartości ani proveniencji. Złożyły się nań kolekcje, które wraz z rękopisami i księgozbiorami, zgromadzonemi na obczyźnie przez Emigrację oraz temi, które po rozbiorach wywieziono z kraju do Rosji — po odzyskaniu niepodległości wróciły do Polski. Zbiory te pomnożone zostały ostatnio darami i zakupami.

Zamierzeniem niniejszej wystawy jest dać najbardziej sumaryczny przegląd tego materiału, jaki, wiążąc się z terenem Polski, stanowić może jednocześnie przyczynek do historii kultury polskiej oraz do historii zbiorów polskich. W tym celu postanowiono ekspozycję wystawową wybrać wyłącznie z pośród rysunków oryginalnych, pomijając ryciny, jako materiał bardziej znany i, dzięki licznym kolekcjom graficznym w kraju i zagranicą, bardziej dostępny.

W zakresie rysunków Biblioteka Narodowa posiada duży zbiór J. I. Kraszewskiego o wyłącznie lokalnym charakterze, ciekawą kolekcję rysunków Norwida i t. d. Ładną kolekcję stanowią rysunki ze zbiorów wilanowskich, składające się jednak w przeważnej części z rysunków obcych z przełomu XVIII/XIX w. oraz z ciekawych rysunków architektonicznych, m. in. projektów Stanisława Kostki Potockiego, wreszcie z rysunków artystów oraz amatorów, związanych z domem Potockich.

By jednak obraz tej epoki tak znamiennej dla kultury artystycznej w Polsce, plastycznie wydobyć — wypadło sięgnąć do innego państwowego zbioru graficznego, mianowicie do Gabinetu Rycin króla Stanisława Augusta, dziś znajdującego się w posiadaniu Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie. Zbiór ten, zakupiony od spadkobierców króla, wywieziony do Rosji po powstaniu listopadowem, wrócił do kraju z końcem 1923 r. Jest to z pośród zbiorów polskich najpoważniejszy liczebnie (razem z połączonemi z nim paroma mniejszemi kolekcjami liczy dziś przeszło 100.000 rycin i rysunków), a zarazem stanowi piękną pozycję w historii muzealnictwa w Polsce.

By ukazać oblicze jego tak charakterystyczne dla osoby i zamiłowań króla i dla współczesnego ruchu artystycznego, który ożywienie swe zawdzięczał w pierwszej mierze Stanisławowi Augustowi — wybrano na wystawę szereg projektów architektonicznych na przebudowę siedziby królewskiej w Warszawie — Zamku i pałacu w Łazienkach oraz na kilka innych gmachów publicznych. Drobiazgowo te studia, pod osobistym, pełnem znawstwa kierownictwem króla, przez związanych z dworem królewskim architektów prowadzone — dają wyraz dbałości króla-mecenasa sztuki o poziom artystyczny nie tylko własnych siedzib, ale i gmachów użyteczności publicznej, jak świątynie, szkoły, Akademje i t. d.

Z rysunków odręcznych wybrano szereg takich, które bądź treścią, bądź przez autora wiążą się z Polską, ilustrując zabytki sztuki i ciekawsze miejscowości w Polsce (akwarele Vogla!) lub też, nawiązując do faktów historycznych lub osób, dają obraz tła kulturalnego i obyczajowego w Polsce w epoce, z której zbiory te pochodzą.

Uwaga: Napisy i sygnatury artystów, znajdujące się na rysunkach, podawane są w cudzysłowie.

Wymiary podaje się tylko przy rysunkach odręcznych.

Ekspozyty, pochodzące z Gabinetu Rycin Bibl. Uniw. w Warszawie, oznaczone są w katalogu literami: G. R.

Le Cabinet d'Estampes de la Bibliothèque Nationale, existant depuis quelques années à peine, n'est uniforme ni quant au contenu, ni comme provenance. Il est composé des collections qui, après le rétablissement de l'Etat polonais, sont rentrées en Pologne avec les livres et manuscrits réunis à l'étranger par l'émigration polonaise, et avec ceux qui ont été exportés en Russie pendant et après les partages de la Pologne.

Le but de la présente exposition est de donner un aperçu le plus sommaire de la documentation qui, liée au territoire polonais, peut en même temps servir de contribution à l'histoire de la civilisation et à celle des collections polonaises. A cet effet, on a résolu de choisir, pour être exposés, exclusivement les dessins originaux, et pas des gravures, qui sont mieux connues et plus accessibles, grâce aux nombreuses collections, existant en Pologne et à l'étranger.

Parmi les dessins, la Bibliothèque Nationale possède la nombreuse collection de J. I. Kraszewski, d'un intérêt purement local, une groupe de dessins de C. K. Norwid, etc. Les dessins de la collection de Willanów présentent un ensemble intéressante, mais il comprend surtout des dessins d'origine étrangère, de la fin du XVIII-e et du début du XIX-e ss., et des curieux dessins d'architecture, dont les projets de Stanislas Kostka Potocki, enfin des dessins des artistes et amateurs, liés avec la maison des Potocki.

Pour donner plus de relief au tableau de cette époque, tellement significative pour la culture artistique de la Pologne, il fallait puiser dans une autre collection d'Etat, au Cabinet d'Estampes du roi Stanislas-Auguste, aujourd'hui en possession de la Bibliothèque de l'Université de Varsovie. Cette collection, achetée aux successeurs du roi, transportée en Russie après l'insurrection de 1831, est rentrée en Pologne, fin 1923, à la suite du traité de Riga. Parmi les collections polonaises, c'est la plus importante par le nombre (elle compte plus de 100.000 gravures et dessins, y compris quelques collections plus petites qui lui ont été jointes) et, en même temps, par la place qu'elle occupe dans l'histoire des musées polonais. Pour présenter cette collection, à la physiologie si caractéristique pour la personnalité et les goûts du roi, ainsi que pour le mouvement artistique de l'époque dont l'essor est dû en

premier lieu à Stanislas-Auguste, on a choisi pour l'exposition une série de projets architectoniques de reconstruction de la résidence royale à Varsovie, le Château et le palais de Łazienki, ainsi que de quelques autres monuments publics.

Ces minutieuses études, exécutées sous la direction personnelle et savante du roi, par les architectes attachés à sa cour, témoignent le soin avec lequel le roi-mécène veillait sur le côté artistique non seulement de ses résidences à lui mais aussi celui des monuments d'utilité publique, comme, p. ex., églises, écoles, académies, etc.

Parmi les dessins à la main, on a choisi des spécimens qui, par leur sujet ou leur auteur, se rattachent à la Pologne, en représentant les monuments d'art ou les sites intéressants du pays (p. ex., les aquarelles de Vogel), ou bien se rapportent aux personnages et aux faits historiques, en donnant le tableau de l'ambiance, de civilisation et de mœurs en Pologne à cette l'époque.

NB.: Les inscriptions et les signatures des artistes, existant sur les dessins, sont reproduites entre guillemets („").

Les dimensions ne sont indiquées que pour les dessins à la main.

Les objets exposés, provenant du Cabinet d'Estampes de la Bibliothèque de l'Université de Varsovie, sont marqués au catalogue: G. R.

BOURGUIGNON H. (I połowa XIX w.)

630. Widok ogólny Poczajowa. — sepja. — 370 × 456 mm. Sygn.: „Vue de Poczaiow dessiné d'après Nature par —”.

631. Widok ruin zamku w Ostrogu. — sepja. — 370 × 472 mm. Sygn.: „Vue de la Ruine de Ostrog — dessiné d'après Nature par —”.

KAMSETZER, JOHANN CHRISTOPH (1753 — 1795)

632. Elekcja Stanisława Augusta na Woli. — akwarela. — 977 × 653 mm. — Sygn.: „Kamsetzer fecit 1775”. Na odwrocie ręką króla dopisano: „Esquisse du tableau de mon Election [7.IX.1764] par Kamsetzer”.

Election du Roi Stanislas-Auguste Poniatowski, à Wola près de Varsovie, 7.IX.1764.

— G. R.

633. Odsiecz Wiednia. — piórko, tusz. — 522 × 713 mm. Sygn.: J. Kamsetzer inv. 1766”.

Délivrance de Vienne par le Roi Jean Sobieski en 1683.

— G. R.

LORMANN, FRIEDRICH ANTON (ca. 1740 — ca. 1800)

634. Widok zamku Ujazdowskiego w Warszawie ok. r. 1770. — akwarela. — 475 × 636 mm.

Vue du château d'Ujazdów à Varsovie, vers 1770.

NIEMCEWICZ JULJAN URSYN (1758 — 1841)

137

635 Widok klasztoru Vallombrosa we Włoszech. — tusz. —
263 × 383 mm.

Vue du couvent de Vallombrosa en Italie.

NORBLIN JAN PIOTR (1745 - 1830)

636. Ogłoszenie Konstytucji 3-go Maja na zamku w Warszawie. —
tus. — 535 × 751 mm. Sygn.: „Norblin fe. 1791 d'après
N[ature?]. (Zob. tabl. XXIV).

Proclamation de la Constitution du 3 Mai 1791, au château
royal de Varsovie. Voir pl. XXIV.

NORBLIN JAN PIOTR

637. Odpust na Bielanach. — sepja. — 532 × 733 mm. — Praw-
dopodobnie naśladownictwo Norblina wedł. rysunku jego,
znajdującego się dziś w posiadaniu hr. Zamoyskich w War-
szawie.

Fête populaire à Bielany près de Varsovie.

ORŁOWSKI ALEKSANDER (1777 - 1832)

638. Biwak. — tusz. — 432 × 553 mm. — Sygn.: A. O.
Bivouac.

— G. R.

639. Biwak. — tusz. — 432 × 557 mm.
Bivouac.

640. Bitwa. — tusz. — 365 × 500 mm.
Une bataille.

TAUBERT GUSTAW (1754 - 1839)

641. Ogłoszenie Konstytucji 3-go Maja na zamku w Warszawie. —
tus. sepja. — 242 × 202 mm. Sygn.: „par Gustaw Taubert
fait à Varsovie 1791”.

Proclamation de la Constitution du 3 Mai 1791.

— G. R.

VOGEL ZYGMUNT (1764 - 1826)

642. Widok pałacu Kazimierzowskiego w Warszawie (dziś gmach
Uniwersytetu). — akwarela. — 540 × 838 mm. Sygn.: „S.
Vogel 1815”.

Le Palais „Kazimierzowski” à Varsovie (aujourd’hui
l’Université).

— G. R.

643. „Widok kościoła XX. Dominikanów Obserwantów przy Krakowskim Przedmieściu w Warszawie podczas zburzenia jego w Sierpniu 1818 r.”. — akwarela — 372 × 538 mm. Sygn.: „S. Vogel 1818”.

Vue de l'église des Dominicains Observants à Varsovie pendant sa démolition en 1818.

— G. R.

644. Pałac Królikarnia pod Warszawą. — akwarela. — 375 × 525 mm. — Sygn.: „Dessiné d'après Nature par S: V: dit Ptaszek en 1791”.

Le Palais nommé „Królikarnia” près de Varsovie.

— G. R.

645. Fragment z okolic Warszawy — most koło ogrodu mokołowskiego. — akwarela. — 338 × 500 mm. Sygn.: „dessiné d'après Nature par S. V. en 1790”.

„Vue du Pont près du Jardin de Monkotow (sic!)”.

— G. R.

646. Widok ogólny Kazimierza Dolnego. — akwarela. — 298 × 503 mm.

„Vue de la Ville de Kazimierz prise près du Couvent des Pères Reformés”.

— G. R.

647. Widok rynku w Kazimierzu Dolnym. — akwarela — 300 × 502 mm. — Sygn.: „1794”.

„Vue du Marché à Kazimierz”

— G. R.

648. Zamek w Ossolinie — akwarela — 275 × 479 mm. Sygn. na odwrocie: „Dessiné en 1794”

„Vue du Château d'Ossolin”

— G. R.

649. Widok szpitala w Małogoszczy — akwarela. — 302 × 508 mm — Sygn. na odwrocie: „Dessiné d'après Nature par S. Ptaszek en 1792”.

„Vue de l'Hôpital à Małogoszcz”.

— G. R.

650. Widok Wawelu od strony przedmieścia Wesoła. — akwarela. 290 × 438 mm. — Sygn.: „S. Vogel 1807”.

„Vue du Château de Wawel à Cracovie”.

— G. R.

651. Widok zamku w Tęczynie. — akwarela. — 300 × 503 mm. — Sygn.: „1794”.

„Vue du Château de Tęczyn”.

— G. R.

652. Widok zamku w Pieskowej Skale. — akwarela — 266 × 439 mm.

„Vue du Château de Piaskowa (sic!) Skala”.

— G. R.

653. Widok rynku w Olkuszu. — akwarela — 301 × 505 mm. 139
„Vue du Marché d'Olkusz”. — G. R.

654. Widok kaplicy grobowej w Siedlcach. — akwarela — 314 ×
× 502 mm. — Sygn.: „Dessiné d'après Nature par S. Pta-
szek en 1791”.

„Vue de la Chapelle Sepulcræle que j'ai projeté et exécuté
à Siedlce en 1791. S. Vogel” (napis na odwrocie). — G. R.

655. Trzy widoki rezydencji Stanisława Potockiego w Olesinie
pod Kurowem.

Widok domu od strony podjazdu. — tusz. — 321 ×
× 473 mm. — dat.: 1789”.

Widok domu od strony parku. — akwarela. — 283 ×
× 428 mm. Sygn.: „S. V. 1789”. (Zob. tabl. XXV).

Widok domu Stanisławowej Potockiej w parku w Ole-
sinie — akwarela. — 288 × 460 mm.

Trois vues de la résidence de Stanislas Potocki à Olesin
près de Kurów. (Voir pl. XXV).

656. Widok zamku w Krasnym stawie. — akwarela. — 268 ×
× 475 mm.

„Vue du Château à Krasnystaw”. — G. R.

657. Jedna z bram miejskich w Gdańsku. — akwarela i gwasz. —
303 × 508 mm.

„Vue d'une Porte de la ville de Danzig, nommée Hohe-
Door”. — G. R.

658. Widok domu J. U. Niemcewicza w Ameryce. — akwarela. —
253 × 360 mm.

Vue de la maison de J. U. Niemcewicz, aux Etats-Unis.

WALL JÓZEF (czynny w końcu XVIII w.)

659. Odpust na Bielanach. — sepja. — 410 × 539 mm. „Dediée
à Sa Majesté Le Roy de Pologne (Grand Duc de Litfahnie
(sic!)) par [son très humble et obeissant Suget (sic!). S.
Wall — 1777”.

Fête populaire à Bielany près de Varsovie. — G. R.

660. Fragment z odpustu na Bielanach. Wnętrze kościoła. —
sepja. — 370 × 457 mm. — Sygn.: „August 1776”.

„Fêtes de Bielany”. L'intérieur de l'église. — G. R.

Nieznany autor z końca XVIII w.

661. Dwa widoki parku w Bagateli. — tusz i sepja. — 316×380 mm., 316×382 mm.

Auteur inconnu.

„Eremitage à Bagatelle”. „Pont chinois”. (Varsovie). — G. R.

PLANY I PROJEKTY ARCHITEKTONICZNE.

PLANS ET PROJETS ARCHITECTONIQUE.

a) Projekty dotyczące przebudowy zamku warszawskiego za panowania Stanisława Augusta.

Projets de reconstruction du Château de Varsovie pendant le règne du roi Stanislas-Auguste.

FONTANA ANTONI (1690-1758).

662. Projekt fasady zamku warszawskiego (z warjantem części środkowej) i rzut poziomy fasady. — tusz.

„Elévation de la Principalle (sic!) Façade du Château Royal de Varsovie vue du côté (sic!) de la Ville, par Fontana”.

— G. R.

663. Projekt fasady zamku warszawskiego z r. 1767. — tusz.

„Projet de façade du clocher du Château de Varsovie du côté de l'entrée, par Fontana en 1767”.

— G. R.

664. Dwa projekty fasady wewnętrznej zamku warszawskiego od strony apartamentów króla, z r. 1767. — tusz.

Deux projets „de Façade intérieure du Château de Varsovie du côté des appartemens (sic!) du Roy par Fontana en 1767”.

— G. R.

665. Projekt fasady i dwa rzuty poziome fragmentu zamku warszawskiego. — tusz.

Projet de la façade et deux plans d'une partie du Château de Varsovie. „Projet avec les changements par Fontana”.

— G. R.

666. Rzut poziomy I p. zamku warszawskiego z r. 1766. — piórko, akwarela.

„Projet du bel Etage du Chateau Royal de Varsovie par Fontana en 1766”.

— G. R.

667. Projekt Sali Rycerskiej na zamku Warszawskim. — tusz i akwarela.
„Salle des Seigneurs” au château de Varsovie. — G. R.
668. Projekt sali jadalnej na zamku warszawskim z r. 1767. Dwa przekroje pionowe. — tusz i akwarela.
„Projet de la Salle à manger du Château de Varsovie en 1767”.
Deux coupes: du côté de la Cheminée et du côté du Buffet.
— G. R.
669. Projekt dekoracji „gabinetu marmurowego” na zamku warszawskim; 5 rysunków (ściany i plafon). — akwarele. — Dekoracja gabinetu usunięta i wywieziona do Rosji w r. 1835.
Projet de la décoration du Cabinet de marbre au château de Varsovie. Cette décoration fut enlevée et envoyée en Russie en 1835.
— G. R.

LOUIS VICTOR (1731 — 1800)

670. Projekt fasady zamku warszawskiego z r. 1765. — piórko i akwarela.
Projet de la façade du Château de Varsovie. „Avant-Cour Nr. 1 par Louis à Varsovie 1765”. — G. R.
671. Dwa projekty dwóch stron fasady wewnętrznej zamku warszawskiego z r. 1765 — piórko i akwarela.
Deux projets de la façade intérieure du Château de Varsovie ... „par Louis en 1765”. — G. R.
672. Projekt sali balowej na zamku warszawskim z r. 1765. — piórko, tusz i akwarela.
„Coupe de la Salle de Bal Nr. 11 par Louis à Varsovie en 1765”. — G. R.
673. Projekt sali tronowej na zamku warszawskim. Przekrój pionowy. — piórko i akwarela.
Projet de la Salle d’Audience. Coupe latérale. — G. R.
674. Projekt sali senatu na zamku warszawskim z r. 1765. Przekrój pionowy i rzut poziomy. — piórko, tusz i akwarela.
Projet de la Salle du Sénat au Château de Varsovie. „... inventé par Louis en 1765 à Varsovie”. — Coupe et plan.
— G. R.

MERLINI DOMINIK (1731—1797)

675. Projekt sali balowej na zamku warszawskim. Dwa przekroje pionowe i rzut poziomy. — ołówek, akwarela.
Projet de la Salle de bal au Château de Varsovie. Plan et deux coupes verticales. — G. R.

676. Projekt sali tronowej na zamku warszawskim. Przekrój pionowy. — piórko, tusz.
 „Elevation du coté de la Rivière de la nouvelle Chambre de Dais”. Coupe latérale.
 — G. R.

PLERSCH, JAN BOGUMIŁ (1732—1817)

677. Projekt sali balowej na zamku warszawskim z r. 1769. Dwa przekroje pionowe. — tusz i akwarela — Jeden sygn.: „J. S. Plersch”, na obu ręką króla oznaczono: „par Plersch en 1769.”
 Projet de la Salle de bal au Château de Varsovie en 1769.
 Deux coupes verticales.
 — G. R.
678. Projekt sali balowej na zamku warszawskim z r. 1777. Przekrój pionowy i plan. — akwarela.
 Ręką króla oznaczono (écrit par le Roi): „Idée de Plersch en 1777 pour la Salle du milieu du Château de Varsovie”.
 — G. R.
679. Projekt plafonu do sali balowej na zamku warszawskim, z r. 1777. — tusz.
 Ręką króla oznaczono (écrit par le Roi): „Projet de Plafond de Plersch pour la salle du milieu du château de Varsovie en 1777”.
 — G. R.

SCHRÖGER EFRAIM (1727—1783).

680. Projekt fasady zamku warszawskiego z r. 1767, z warjantem wieży zegarowej — tusz.
 „Double idée de Schroeger pour la Façade du Château de Varsovie en 1767”.
 — G. R.
681. Projekt sali balowej na zamku warszawskim. Przekrój pionowy. — Sygn.: „par Schröger”. — tusz. —
 Projet de la Salle de bal au Château de Varsovie. Coupe verticale.
 — G. R.
682. Projekt sali balowej na zamku warszawskim z r. 1770. Przekrój pionowy. — akwarela.
 „Petit projet de Salle de Bal par Schroeger en Janvier 1770”.
683. Projekt sali senatu na zamku warszawskim z r. 1767. Przekrój pionowy i rzut poziomy. — tusz, piórko i akwarela.
 Ręką króla oznaczono (écrit par le roi): „Idée de Schröger pour la salle du Senat en 1767”.
 — G. R.

684. Projekt sali Rycerskiej na zamku warszawskim. Dwa przekroje pionowe. — tusz; akwarela.
 Projet de la Salle des Seigneurs au Château de Varsovie.
 Deux coupes verticales. — G. R.

ZAWADZKI, STANISŁAW (1743—1806)

685. Projekt sali balowej na zamku warszawskim. Przekrój pionowy. — tusz i akwarela.
 Projet de la Salle de bal au Château de Varsovie. — G. R.

ZUG, SZYMON BOGUMIŁ (1733—1807)

686. Projekt sali balowej na zamku warszawskim, z r. 1777. Dwa przekroje pionowe: podłużny i poprzeczny. — sepja i akwarela. — sygn.: „S. G. Z.”.
 Ręką króla oznaczono (écrit par le Roi): „Idée de Zug pour la Salle du milieu du Château de Varsovie en 1777”. 1) Coupe prise en long. 2) Coupe en largeur. — G. R.

- b) Widoki pałacu w Łazienkach i projekty dotyczące jego przebudowy za panowania Stanisława Augusta.

Vues du palais de Łazienki et les projets de sa reconstruction pendant le règne de Stanislas-Auguste.

Nieznany autor

687. Widok pałacu w Łazienkach w początkach panowania Stanisława Augusta. — piórko, tusz. — 476 × 758 mm.

Auteur inconnu.

Vue du palais de Łazienki au début du règne de Stanislas-Auguste. — G. R.

Nieznany autor.

688. Projekt przebudowy pałacu Łazienkowskiego w początkach panowania Stanisława Augusta. Fasada południowa. — tusz i akwarela.

Auteur inconnu.

Projet de reconstruction du palais à Łazienki au début du règne de Stanislas-Auguste. Façade méridionale.

LORMANN, FRIEDRICH ANTON, (ca. 1740—ca. 1800)

689. Ogólny widok Łazienek z góry. — gwasz i akwarela. — 589 × 105 mm. — „dessiné d'après Nature par F. A. Lormann”.

Vue générale du parc de Łazienki, prise d'en-haut.

— G. R.

690. Widok pałacu w Łazienkach od strony tarasu. — akwarela. 493 × 638 mm. — G. R.

Widok pałacu w Łazienkach od strony stawu. — akwarela. 477 × 634 mm. — G. R.

Deux vues du palais de Łazienki.

KAMSETZER, JOHANN CHRISTOPH (1753—1795)

691. Dwa przekroje pionowe pałacu Łazienkowskiego, z r. 1776. — akwarele.

a) po linii prostopadłej do fasady. — 502 × 738 mm. „Desiné après la Nature par J. C. Kamsetzer 1776”.

b) po linii równoległej do fasady. — 500 × 738 mm. „J. C. Kamsetzer fecit 1776”.

Deux coupes verticales du palais de Łazienki, en 1776.

692. Most chiński w parku łazienkowskim na drodze z pałacu do Białego Domku. — tusz. — 380 × 540 mm.

Le pont chinois et une partie de l'allée dans le parc de Łazienki. — G. R.

693. Projekt kaplicy grobowej w Łazienkach. Fasada i rzut poziomy. — tusz.

Projet de la chapelle sépulcrale à Łazienki. — G. R.

694. Inny projekt kaplicy grobowej w Łazienkach. Przekrój poprzeczny i rzut poziomy. — tusz i akwarela.

Autre projet de la chapelle sépulcrale à Łazienki. — G. R.

Nieznany autor.

695. Projekt pałacu Łazienkowskiego z r. 1784. Fasada południowa i elewacja wschodnia. — tusz.

Projet du palais de Łazienki du 1784. — Façades: Sud et Est. — G. R.

Nieznany autor

145

696. Niewykonany projekt przebudowy pałacu Łazienkowskiego z r. 1788. Trzy projekty fasady północnej i przekrój podłużny. — tusz i akwarela.

Auteur inconnu.

Projet, non exécuté, de reconstruction du palais de Łazienki en 1788. Trois projets de la façade de Nord et la coupe longitudinale.
— G. R.

c) Różne projekty architektoniczne i varia.

Différents projets architectoniques, et varia.

KNACKFUSS M. (czynny w końcu XVIII w.)

697. Projekt szkoły dla nauczycieli parafialnych. Fasada i przekrój poprzeczny. — Sygn.: „M. Knackfus Prof. Arch. Prak. ułożył”. — tusz i akwarela.

Projet de l'école pour les maîtres d'écoles paroissiales.
— G. R.

698. Projekt Panteonu dla sławnych ludzi w Polsce. — tusz.

Projet de Panthéon pour les hommes illustres de la Pologne.
— G. R.

KUBICKI, JAKÓB (1758—1833)

699. Projekt domu trójkątnego. Fasada. Sygn.: „Kubicki fecit”. — sepja.

„Façade de la maison triangulaire avec un Sallon éclairé par en haut”.
— G. R.

de la MAGDELAINE

700. Projekt bramy miejskiej. Sygn.: „De la Magdelaine invenit et delineavit, 7-bre 1765”. — piórko, tusz.

Ręką króla oznaczono (écrit par le Roi): „Projet d'une porte de ville”.
— G. R.

MERLINI, DOMINIK (1731—1797)

701. Projekt gmachu dla Akademii Nauk. — ołówek i tusz.

Ręką króla oznaczono (écrit par le Roi): „projet de façade du Palais de l'Academie”.
— G. R.

MOSZYŃSKI, AUGUST (1731—1786)

702. Projekty teatru w Warszawie.

- a) Plan z 5-ma warjantami rzutu przyziemia. — tusz i akwarela.
„Plan et Projet d'un Théâtre à bâtir pour Sa Majesté, le Roy de Pologne”.
- b) Przekrój pionowy z widokiem na proscenium. — tusz, sepja, akwarela.
- c) Fasada. — tusz, akwarela.
- d) Projektowany teatr przy ul. Długiej. Przekrój podłużny. — tusz, akwarela.
- e) Projektowany teatr przy ul. Długiej. Fasada. — tusz.
Projets du théâtre à Varsovie. — G. R.

POTOCKI STANISŁAW (1756—1821)

- 703. Projekt na Muzeum Sztuk Pięknych. Widok od strony fasady. — tusz, akwarela.
Projet du Musée des Beaux-Arts.
- 704. Projekt willi dla ks. Lubomirskiej. — Widok od strony fasady. — tusz, gwasz i akwarela.
Projet d'une Villa de campagne „que la pr. Lubomirska voulait batire et qui aurait été faite. Sauf la Révolution, de la composition de C-te Stanislas Potocki”.

ZUG, SZYMON BOGUMIŁ (1733—1807)

- 705. Projekt Biblioteki Załuskich z r. 1788. Rzut poziomy przyziemia. — piórko, tusz i akwarela.
- 706. Projekt Biblioteki Załuskich z r. 1788. Fragment wnętrza z półkami na książki — Sygn.: „S. G. Z.”. — piórko, tusz.
Projet de la Bibliothèque Załuski. Plan du rez-de-chaussée et détail de l'intérieur avec les casiers.
- 707. Projekt teatru w Warszawie. Fasada i przekrój pionowy z widokiem na proscenium. — Sygn.: „S. G. Z.”. — tusz, sepja, i akwarela; tusz.
Projet d'un théâtre à Varsovie. Façade et coupe verticale.
— G. R.

Nieznany autor

147

708. Projekt fontanny z r. 1775. — piórko, tusz.

Auteur inconnu

„Plan et Elevation d'une fontaine”.

— G. R.

Nieznany autor

709. Trzy różne projekty fontann. — tusz i akwarela.

— G. R.

Auteur inconnu

Trois différents projets des fontaines.

KUBICKI, JAKÓB (1758—1833)

710. Dwa projekty iluminacji na cześć króla Stanisława Augusta, powracającego z Wiśniowca w d. 5 paźdz. 1781. — sepja.

Deux projets d'illumination pour le retour du roi de Wiśniowiec en 1781.

— G. R.

Nieznany autor

711. Widok ogni sztucznych na Woli z okazji zawarcia pokoju między Rosją i Turcją. — piórko, tusz i gwasz na szaroniebieskim papierze.

„Feu d'Artifice fait à Vola près de Varsovie à l'occasion de la paix conclue entre la Russie et la Turquie”.

— G. R.

712. Rekonstrukcja willi Plinjusza mł. zwanej Laurentina w Rzymie wykonana według dyrektyw Stanisława Potockiego przez artystów polskich i włoskich w Rzymie w r. 1777 lub 78.

Reconstruction de la villa de Pline le Jeune à Rome exécutée sous la direction de Stanislas Potocki par les artistes polonais et italiens à Rome, en 1777 au 1778.

Cztery rysunki: fasada, przekrój i fragmenty wnętrza. — akwarele, tusz, gwasz.

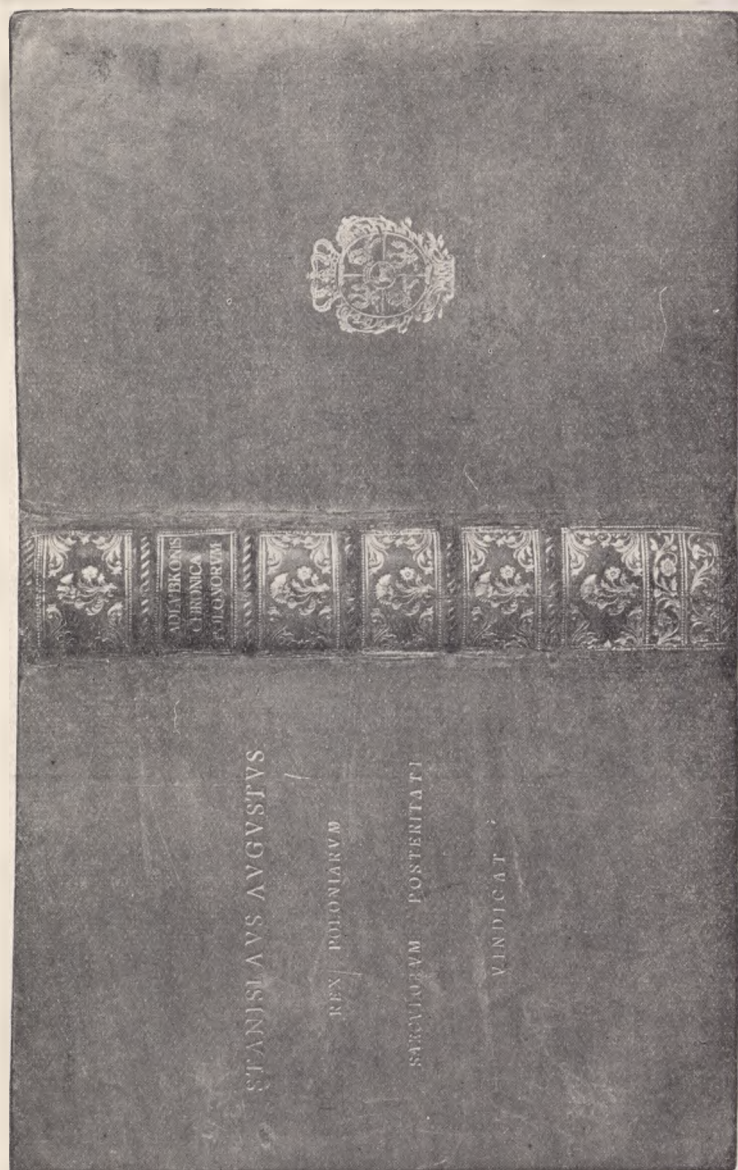
BRENNA VINCENZO (1745—1820)

713. Projekt rekonstrukcji willi Plinjusza mł. w Rzymie, j. w. Plafon. — akwarela.

Le même sujet.

ILUSTRACJE — TABLES DES ILLUSTRATIONS

Nr. 119

Oprawa króla Stanisława Augusta dla Biblioteki Zaluskich.
Reliure du roi Stanislas-Auguste pour la Bibliothèque Zaluski.

Hydrogen Sulfide Part I.

*sim' d'ingofig

(一)

Philipi Callimachi ad Sereniss.
principem Casimirum Polonie
regem prefatio in res gestas in
Vngaria et contra Turcos per fra-
trem eius Wladyslaum Polonie
et Vngarie regem inclitum

*Philippus Callimachus
1582 in 4. 16.*

PETRYM de Brinio Wladyslaui^{us} Epum deus nasci Rex in-
dictissime in regno tuo voluit, non solum ut esset in his que
ad rem divinam altinent quoddam prece sanctitatis specimen,
vereq; religiosorum Pontificum mago, sed etiam ut haberes
in humanis Consiliorum prudentia, fide, constantia, gravitate
antiqua predictum. Is aliquando cum dno Casimiro filio tuo
(qui aut omnino nunq; nasci aut perpetuus esse debuit) sermo-
nem quum haberet de rebus a maioribus tuis magno animo
excellenterq; gestis, descendissetq; tandem in mentionem Vla-
dislai Illius fratris tui quem sibi Hungaria presecerunt post
Regis Alberti mortem et simul multa repererent de varie-
tate fortunae actuumq; et Consiliorum quibus Hungariam te-
nuit usq; ad pugnam illam cum Thureis postq; in terris mi-
nime comparuit visa est ambobus res dignissima que litteris
mandaretur utpote que legentium animos precipua quaela
voluptate explexe posset, propterea anapitos variazq; memori-
biles euentus rerum ac temporum in bellis que mira illic
casuum vicissitudine aut extrahi aut confici conligit. Quan-
doq; idem per id tempus vicibus suis Hungaria non solum
tantummodo per Civilem dissensionem sepe confligit. Sed

TOMUS XXV Epistola- rum Romam de ne- gociis ecclesiasticis scri- ptarum

SERENISSIMI Principis Sigismundi primi
Regis Polonie et Magni ducis Lituanie

Et R^{mi} D. Petri Thomiecki Episcopi
Et R^{mi} Polonie Vicecancellarii

Complurium annorum

Andrzej Tomiecki Tomiecki

Tomiecki Jan (S. L.)
nie na Garancie

AM

Perquán Riverindo, Parífino,

Dr. Victor J. Vito, Kochanski

Societ. Jesu Mat. S. J. Cos. Professor, &

1. *Howellias* S.

[illegible]

11
N. 9.

On the Office

200 + 100 = 300

J. H. W. L.
Conf. on 10. 10.

१५

Guidani No. 677

210

Nr. 250

List Jana Heveliusa do Adama Kochańskiego, S. J. — Lettre de J. Hevelius à Adam Kochański S. J.

Liberté.Egalité.

Paris, le 5. Nivose au 8. de la
République française, une et indivisible.

Bonaparte, Consul de la République,

Au Général Dombrowsky commandant les
troupes polonaises à l'armée d'Italie.

De retour en Europe, Citoyen Général, j'ai appris
avec intérêt la conduite que vous et vos braves polonais
avez tenue en Italie pendant la dernière campagne. Des
héros ont obscurci un instant la gloire de nos armées, mais
tout nous promet qu'ils brillent bientôt d'un nouvel éclat.
Dites à vos braves qu'ils sont toujours présents à ma pensée,
que je compte sur eux, que j'apprends leur Dvoucenie
pour la cause que nous défendons et que je serai toujours
leur ami et leur camarade.

Soyez assurés, Citoyen Général, de ma considération
distinguée et de mon attachement.

Napoleon

Paris le 16. Mars 1832

Monsieur,

L'Z. pap. Leonarda Chodźki

Conformément à la demande que vous avez bien voulu adresser au Comité Central, je m'empresse de vous recommander Mr Józef Królikowski, Lieutenant de l'armée nationale polonaise qui doit trouver dans votre ville, hospitalité et amitié.

Je suis heureux de pouvoir être, en cette occasion, l'interprète des sentimens de la reconnaissance du Comité et de la mienne pour votre bienveillante et généreuse intérêt en faveur de nos héroïques et infortunés frères de Pologne.

Lafayette

Nr. 387

Gen. Lafayette: List polecający dla J. Królikowskiego.

Gen. Lafayette: Lettre de recommandation pour J. Królikowski.

20 Nov 59
 Library Association of the Friends of Poland,
 11 Regent Street, London, W.1.

Lucas Chantrea, Duke Street, St. Helena.

20 Nov 1859 (10-5)

Monsieur le Comte, M^{rs}. S. J. 1859.

Agreez me l'honneur de vous remercier d'avoir
 le Major Thackeray qui m'a été adressé
 et l'explique par vous que le Gouvernement
 Français se désolait généralement
 lui accorder la permission de passer
 en France, voyage que l'état de sa
 santé rend indispensable, mais qu'il
 espérait

Il Monsieur
 Comte de Louis Ladislas Plater

le Major Thackeray, l'ordonner de l'envoyer
 le projet avec l'assurance
 de votre reconnaissance pour vous
 en avoir. Monsieur le Comte,
 l'assurance de mon estime et
 de ma reconnaissance la plus distinguée

Wladyslaw Plater

Vu Plater

26. Janvic. 69.

May 1862.

Monjies.

De vray vray d'ad, aux. conseqnent qd p'p'ls,
l'etat de chqz p'ls le Continent Italien. Voye, vray
vray, m'nd de q'els m'nd et p'nt influe, p'nt
v'ntation en d'it.

Every power has its independence as its manifestation
 Of its Italy, just as every country essentially has its
 programme, and as the power of the nation is its
 its mission. Italy, too, has its programme, its
 great aim, its humanistic, that is, its
 its power, its power, its power, its power.
 Its independence, its independence, its independence,
 its independence, its independence, its independence.

Pour les papiers, il n'ay fait que les copier en y joind
 les cartes en leur lieu possible pour que les papiers de
 Antilles soient joints de l'index & des papiers.
 Le journal de la direction du Général, en la d
 direction du Directeur & est ch. albert; son Etat-majo
 général; les rées de l'Etat du cabinet, en d'aut
 Tenay, sous second desord.

Donc les seconds, pour qu'ils ne soit pas une déper-
dition, il vray faut que la consommation soit édue par
le surplus univoque, par contre la population, par

be very particular they must purchase tickets for self
and 6' children (colours) and purchase 2nd ticket to
beaver club house.

Geog. m. s., see domination & conf. in
water field

Joseph. Nazim.

G. V. D. v. d. v. d.

Verord. d. k. k. Censur d. B. d. B.

Shiland! a'y éir p. enou 1522. m. 2-j

was completed - and done by middle age

[illegible]

On voit par là, qu'il y a bien des choses à apprendre.

2) infantarid l'edre, et q'edq' comp'gny 2)

combining, but a'nd in a'nd with region

pour Tit^e. de la dévotion de D^s & T^rph. d'ici.

some day leaving a "sketch" for my painting.

il faut que tout ce qui se peut en faire de

فان كان α غير صفري

einige Veränderungen) bewirkt: unregelmäßige

to be under will's foot.

[illegible]

Le vin en pied, de refer avec

2. 10. 1901.

412

— Lettre de J. Mazzini au gén. L. Mieroslawski.

Nr. 427

„Die letzten Zehn vom vierten Regiment“.
(Chanson en l'honneur des insurgés Polonais de 1831).

6. 20. Oct. 1862 - about
10. P. M. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100. 101. 102. 103. 104. 105. 106. 107. 108. 109. 110. 111. 112. 113. 114. 115. 116. 117. 118. 119. 120. 121. 122. 123. 124. 125. 126. 127. 128. 129. 130. 131. 132. 133. 134. 135. 136. 137. 138. 139. 140. 141. 142. 143. 144. 145. 146. 147. 148. 149. 150. 151. 152. 153. 154. 155. 156. 157. 158. 159. 160. 161. 162. 163. 164. 165. 166. 167. 168. 169. 170. 171. 172. 173. 174. 175. 176. 177. 178. 179. 180. 181. 182. 183. 184. 185. 186. 187. 188. 189. 190. 191. 192. 193. 194. 195. 196. 197. 198. 199. 200. 201. 202. 203. 204. 205. 206. 207. 208. 209. 210. 211. 212. 213. 214. 215. 216. 217. 218. 219. 220. 221. 222. 223. 224. 225. 226. 227. 228. 229. 230. 231. 232. 233. 234. 235. 236. 237. 238. 239. 240. 241. 242. 243. 244. 245. 246. 247. 248. 249. 250. 251. 252. 253. 254. 255. 256. 257. 258. 259. 260. 261. 262. 263. 264. 265. 266. 267. 268. 269. 270. 271. 272. 273. 274. 275. 276. 277. 278. 279. 280. 281. 282. 283. 284. 285. 286. 287. 288. 289. 290. 291. 292. 293. 294. 295. 296. 297. 298. 299. 300. 301. 302. 303. 304. 305. 306. 307. 308. 309. 310. 311. 312. 313. 314. 315. 316. 317. 318. 319. 320. 321. 322. 323. 324. 325. 326. 327. 328. 329. 330. 331. 332. 333. 334. 335. 336. 337. 338. 339. 340. 341. 342. 343. 344. 345. 346. 347. 348. 349. 350. 351. 352. 353. 354. 355. 356. 357. 358. 359. 360. 361. 362. 363. 364. 365. 366. 367. 368. 369. 370. 371. 372. 373. 374. 375. 376. 377. 378. 379. 380. 381. 382. 383. 384. 385. 386. 387. 388. 389. 390. 391. 392. 393. 394. 395. 396. 397. 398. 399. 400. 401. 402. 403. 404. 405. 406. 407. 408. 409. 410. 411. 412. 413. 414. 415. 416. 417. 418. 419. 420. 421. 422. 423. 424. 425. 426. 427. 428. 429. 430. 431. 432. 433. 434. 435. 436. 437. 438. 439. 440. 441. 442. 443. 444. 445. 446. 447. 448. 449. 450. 451. 452. 453. 454. 455. 456. 457. 458. 459. 460. 461. 462. 463. 464. 465. 466. 467. 468. 469. 470. 471. 472. 473. 474. 475. 476. 477. 478. 479. 480. 481. 482. 483. 484. 485. 486. 487. 488. 489. 490. 491. 492. 493. 494. 495. 496. 497. 498. 499. 500. 501. 502. 503. 504. 505. 506. 507. 508. 509. 510. 511. 512. 513. 514. 515. 516. 517. 518. 519. 520. 521. 522. 523. 524. 525. 526. 527. 528. 529. 530. 531. 532. 533. 534. 535. 536. 537. 538. 539. 540. 541. 542. 543. 544. 545. 546. 547. 548. 549. 550. 551. 552. 553. 554. 555. 556. 557. 558. 559. 560. 561. 562. 563. 564. 565. 566. 567. 568. 569. 570. 571. 572. 573. 574. 575. 576. 577. 578. 579. 580. 581. 582. 583. 584. 585. 586. 587. 588. 589. 590. 591. 592. 593. 594. 595. 596. 597. 598. 599. 600. 601. 602. 603. 604. 605. 606. 607. 608. 609. 610. 611. 612. 613. 614. 615. 616. 617. 618. 619. 620. 621. 622. 623. 624. 625. 626. 627. 628. 629. 630. 631. 632. 633. 634. 635. 636. 637. 638. 639. 640. 641. 642. 643. 644. 645. 646. 647. 648. 649. 650. 651. 652. 653. 654. 655. 656. 657. 658. 659. 660. 661. 662. 663. 664. 665. 666. 667. 668. 669. 670. 671. 672. 673. 674. 675. 676. 677. 678. 679. 680. 681. 682. 683. 684. 685. 686. 687. 688. 689. 690. 691. 692. 693. 694. 695. 696. 697. 698. 699. 700. 701. 702. 703. 704. 705. 706. 707. 708. 709. 710. 711. 712. 713. 714. 715. 716. 717. 718. 719. 720. 721. 722. 723. 724. 725. 726. 727. 728. 729. 730. 731. 732. 733. 734. 735. 736. 737. 738. 739. 740. 741. 742. 743. 744. 745. 746. 747. 748. 749. 750. 751. 752. 753. 754. 755. 756. 757. 758. 759. 760. 761. 762. 763. 764. 765. 766. 767. 768. 769. 770. 771. 772. 773. 774. 775. 776. 777. 778. 779. 780. 781. 782. 783. 784. 785. 786. 787. 788. 789. 790. 791. 792. 793. 794. 795. 796. 797. 798. 799. 800. 801. 802. 803. 804. 805. 806. 807. 808. 809. 810. 811. 812. 813. 814. 815. 816. 817. 818. 819. 820. 821. 822. 823. 824. 825. 826. 827. 828. 829. 830. 831. 832. 833. 834. 835. 836. 837. 838. 839. 840. 841.

178.

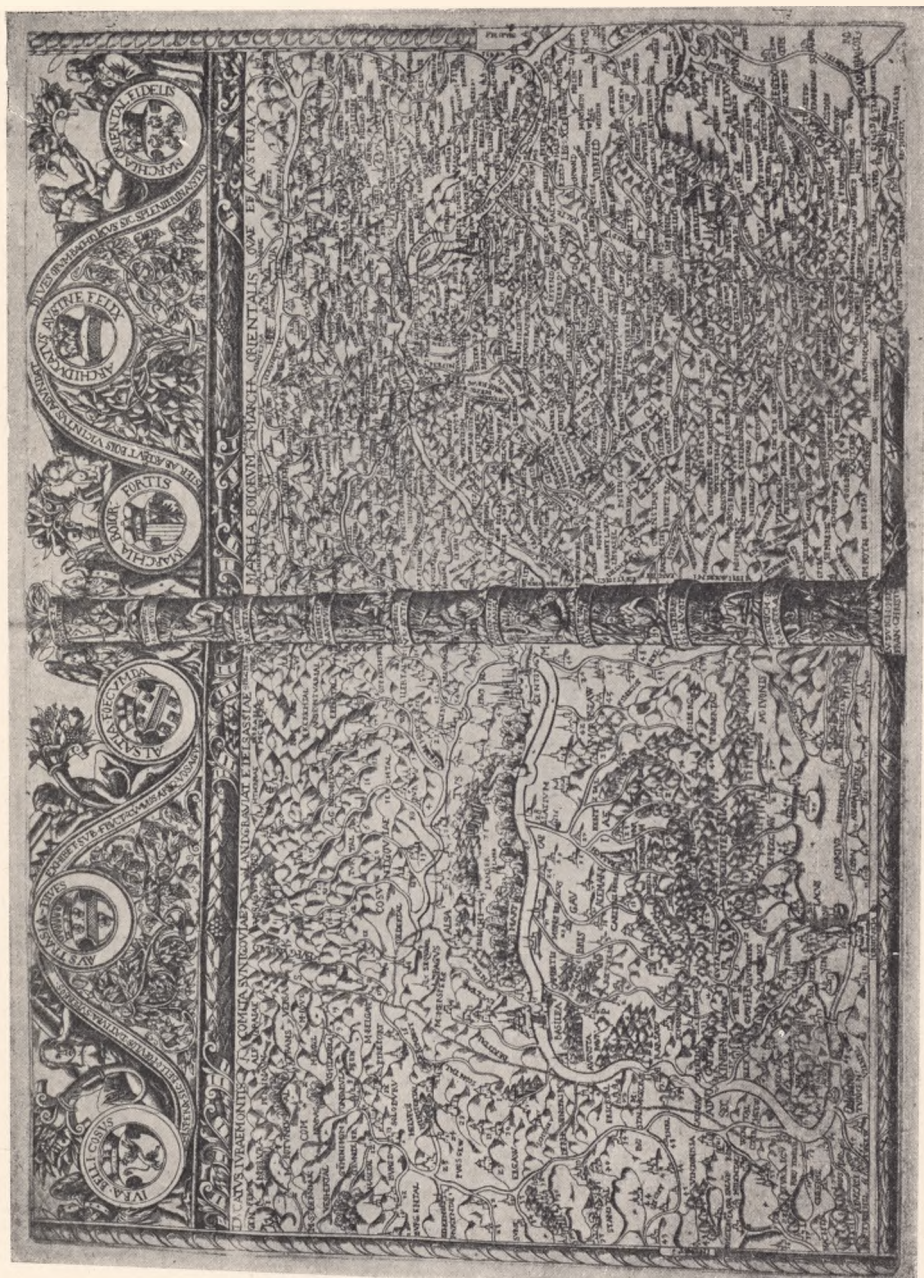
Dubietis fidei ad deandum e quissa
 de hys aut tibi lacus ampliusq loca
 tur orat et manus Omnis domini
 Imperatoris Romanorum re affinis vestri
 remet ad Sacerdiaz que nos tam
 cur bene via arbitrit qui in eisdem
 vobis Omnis domini Imperatoris Cur state
 vestra que deus demeritis ac glo
 riasq nobis calie sue Sacrasse ad
 bonu et beatu regime pfuac et tuaz
 moluue digne

Data prage die tna marci
 tyni nostri ano qnto

Deuotus filius
 Georgius dei gra rex bohemie et marchio morauie

aduadatu dni regis in qppv

Diplôme de Nationalité Turque, délivré à T. Oksza Orzechowski, agent diplomatique du Gouvernement National Polonais 1863/64.

Nr. 553

Adam Mickiewicz. rys. J. Lelewel
Adam Mickiewicz, dessin de J. Lelewel

1re (Essai sur le Drame fantastique)
Paluttes

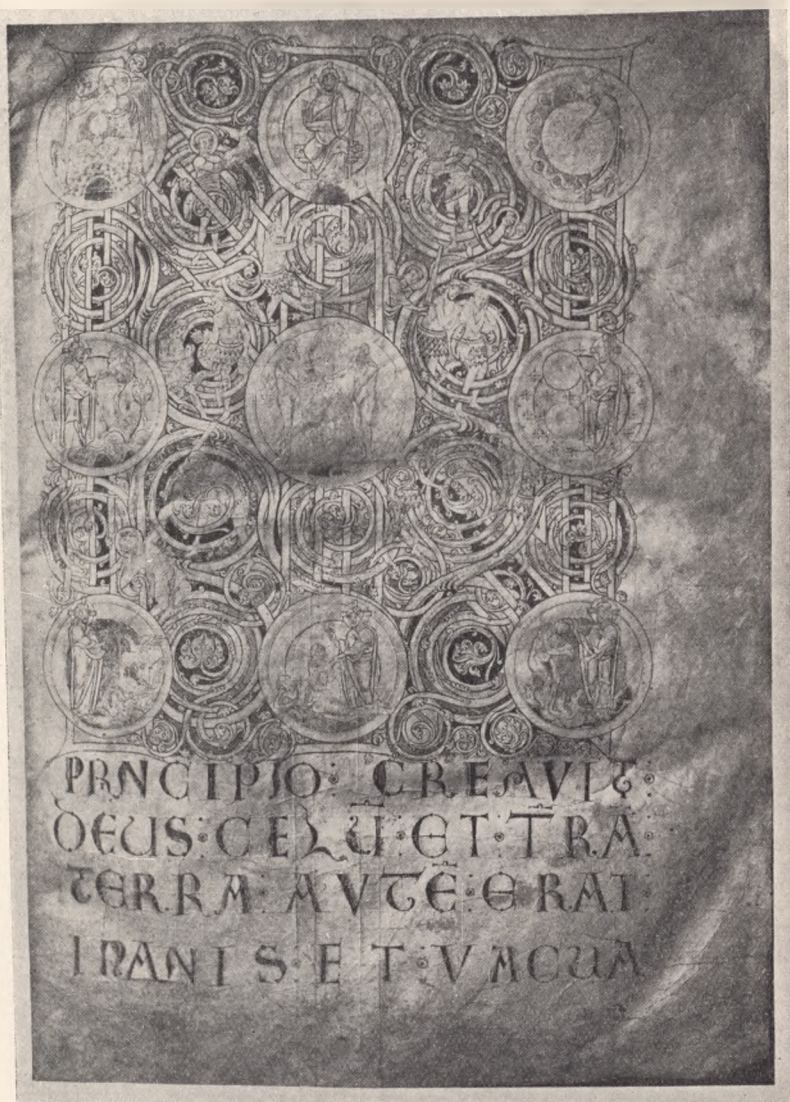
[illegible]

Nr. 587

Wjazd do Jerozolimy. Fol. 33 r.

Entrée à Jerusalem.

Nr. 589

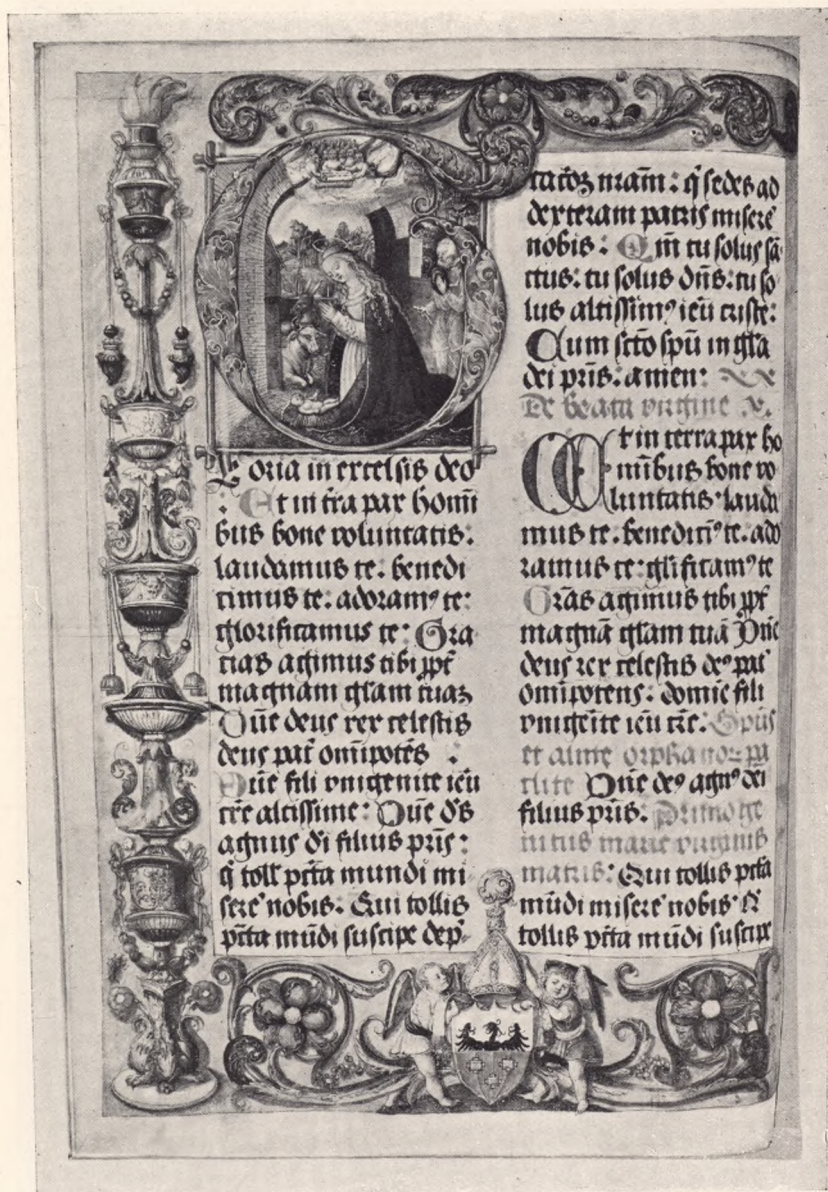
Frontispice do Biblii z XIV w. ze scenami stworzenia.
 Frontispice de la Bible du XIV-e s. Scènes de la création.

Nr. 610

Legenda o trzech żywych i trzech umarłych, fol. 143 r.

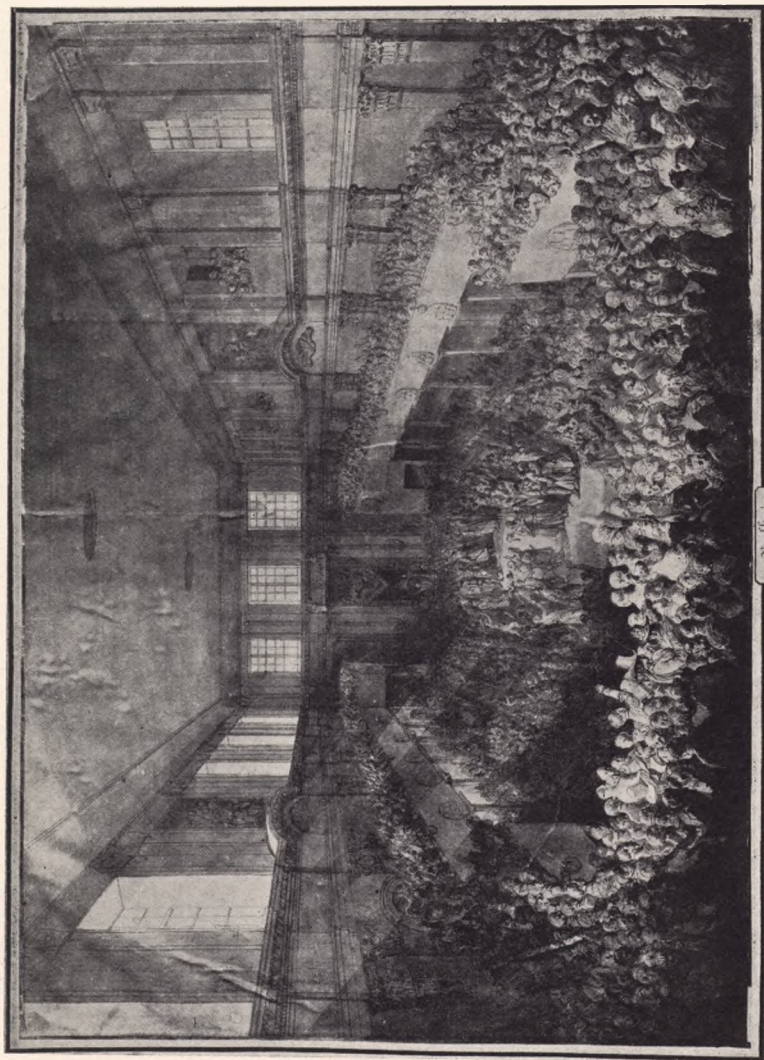
Légende des trois morts et des trois vivants.

Nr. 629

Wielki inicjał z wyobrażeniem Św. Katarzyny. Fol. 41 v.
Grande initiale contenant l'image de S-te Catherine.

DZIEŃ TRZECIEGO MAJA. MDCCXCI.

Nr 636

Jan Piotr Norblin. Ogłoszenie Konstytucji 3-go maja w sali sejmowej na Zamku warszawskim.
Proclamation de la Constitution de 3-e mai 1791 à la salle de diètes au Château de Varsovie.

Nr. 655

Zygmunt Vogel. Widok rezydencji Stanisława Kostki Potockiego w Olesinie pod Kurouem.
Vue de la maison de campagne de Stanislas Potocki à Olesin.

KLISZE WEDŁUG FOTOGRAFIJ
PP. J. BUŁHAKÓWNY I H. PODDĘBSKIEGO;
PORTRET MARSZAŁKA PIŁSUDSKIEGO
WEDŁUG FOTOGRAFJI „PHOTO-PLATU“

LES CLICHÉS ONT ÉTÉ FAITS D'APRÈS
LES PHOTOGRAPHIES
DE MME J. BUŁHAK ET M. H. PODDĘBSKI;
LE PORTRAIT DU MARÉCHAL PIŁSUDSKI
EST UNE PHOTOGRAPHIE DE „PHOTO-PLAT“

ILUSTRACJE. — TABLES DES ILLUSTRATIONS.

- Tabl. I: Annales s. Crucis Vetusti (Nr. 113).
 Tabl. II: Oprawa króla Stanisława Augusta dla Biblioteki Załuskich. — Reliure du roi Stanislas-Auguste pour la Bibliothèque Załuski (Nr. 119).
 Tabl. III: J. Długosz: Historia Polonica. — Codex Regius (Nr. 132).
 Tabl. IV: Callimachus: De Clade Varnensi (Nr. 139).
 Tabl. V: Statuta Casimiri Magni, Regis Poloniae (Nr. 219).
 Tabl. VI: Acta Tomiciana, Corpus Karnkowski. T. XXV (Nr. 231).
 Tabl. VII: List Jana Heveliusa do Adama Kochańskiego, S. J. — Lettre de J. Hevelius à Adam Kochański S. J. (Nr. 250).
 Tabl. VIII: List Napoleona Bonaparte, konsula republiki, do gen. Henryka Dąbrowskiego. — Lettre de Bonaparte, consul de la République, au gén. Dąbrowski (Nr. 281).
 Tabl. IX: Gen. Lafayette: List polecający dla J. Królikowskiego. — Gen. Lafayette: Lettre de recommandation pour J. Królikowski (Nr. 387).
 Tabl. X: List lorda D. C. Stuarta do Władysława Platera. — Lettre de lord D. C. Stuart au comte Ladislas Plater (Nr. 395).
 Tabl. XI: List J. Mazziniego do gen. L. Mierosławskiego. — Lettre de J. Mazzini au gén. Mierosławski (Nr. 412).
 Tabl. XII: „Die letzten Zehn vom vierten Regiment“. (Chanson en l'honneur des insurgés Polonais de 1831) (Nr. 427).
 Tabl. XIII: List M. Bakunina do J. Kosiłowskiego. — Lettre de M. Bakunin à J. Kosiłowski (Nr. 451).
 Tabl. XIV: „Hussitica“: Zakończenie listu Jerzego z Podiebradu. K. 178 r. — „Hussitica“: Fin de la lettre de Georges de Podebrad (Nr. 456).
 Tabl. XV: Dyplom obywatelstwa tureckiego dla T. Okszy Orzechowskiego, ajenta dyplomatycznego Rządu Narodowego 1863/64. — Diplôme de nationalité turque, délivré à T. Oksza Orzechowski, agent diplomatique de Gouvernement National Polonais 1863/64 (Nr. 474).
 Tabl. XVI: Mapa Renu i Dunaju z w. XVI. — Carte du Rhin et du Danube du XVI s. (Nr. 515).
 Tabl. XVII: Adam Mickiewicz, rys. J. Lelewel. — Adam Mickiewicz, dessin de J. Lelewel (Nr. 553).
 Tabl. XVIII: G. Sand. Essai sur le drame fantastique (Nr. 554).
 Tabl. XIX: Wjazd do Jerozolimy. Fol. 33 r. — Entrée à Jerusalem (Nr. 587).
 Tabl. XX: Frontispice do Biblii z XIV w. ze scenami Stworzenia. — Frontispice de la Bible du XIV-e s. Scènes de la Création (Nr. 586).
 Tabl. XXI: Legenda o trzech żywych i trzech umarłych, fol. 143 r. — Légende des trois morts et des trois vivants (Nr. 610).
 Tabl. XXII: Inicjał z adoracją Dzieciątka, w bordiurze herb Sulima Biskupa Erazma Ciołka. — Initiale contenant l'adoration de l'Enfant, bordure aux armes de l'évêque E. Ciolek. Fol. 102 v. (Nr. 626).
 Tabl. XXIII: Wielki inicjał z wyobrażeniem św. Katarzyny. Fol. 41 v. — Grande initiale contenant l'image de S-te Catherine (Nr. 629).
 Tabl. XXIV: Jan Piotr Norblin. Ogłoszenie Konstytucji 3-go maja w sali sejmowej na zamku warszawskim. — Proclamation de la Constitution de 3-e mai 1791 à la salle de diètes au château de Varsovie (Nr. 636).
 Tabl. XXV: Zygmunt Wogel: Widok rezydencji Stanisława Kostki Potockiego w Olesinie pod Kurowem. — Vue de la maison de campagne de Stanislas Potocki à Olesin (Nr. 655).

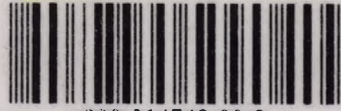
SPIS RZECZY.

TABLE DES MATIÈRES.

Biblioteka Narodowa w Warszawie	7
Bibliothèque Nationale de Varsovie	27
Wykaz skrótów. — Table des abréviations	42
Twórcy Biblioteki Narodowej. — Fondateurs de la Bibliothèque Nationale	45
Historjografja polska. — Historiographie polonaise	46
Historjografja dawna. — Historiographie ancienne	46
Joachim Lelewel	58
Historjografja XIX w. — Historiographie du XIX s.	60
Nauki pomocnicze. — Sciences auxiliaires	60
Źródła historyczne. — Sources historiques	65
A. Źródła do historii ustawodawstwa	66
Sources pour l'histoire de la législation	66
B. Źródła do historii politycznej i kulturalnej	68
Sources pour l'histoire politique et de la civilisation	68
C. Państwa hołdownicze	76
Etats tributaires	76
D. Źródła do historii Polski XIX w.	77
Sources pour l'histoire de la Pologne du XIX s.	77
E. Źródła do stosunków Polski z innemi krajami	90
Sources pour les relations de la Pologne avec l'étranger	90
Francja — France	90
Anglja — Angleterre	91
Włochy — Italie	93
Niemcy, Austrja — Allemagne, Autriche	95
Szwecja — Suède	96
Rosja — Russie.	98
Kraje słowiańskie — Pays slaves	100
Turcja — Turquie	102
Wschód — Orient	104
Americana polskie — Les Americana polonais	106
Kartografja — Cartographie	109
Literatura — Belles-Lettres	112
A. Zabytki języka staropolskiego	112
Monuments de la langue polonaise ancienne	112
B. Pisarze — Écrivains.	114
Rękopisy iluminowane — Manuscrits à peintures	124
Rysunki — Dessins	134
Ilustracje — Illustrations	149

**Wojewódzka Biblioteka
Publiczna w Opolu**

CM 314749

000-314749-00-0

DRUKARNIA
TECHNICZNA
SPÓŁKA
AKCYJNA
WARSZAWA
CZACKIEGO
3/5
TEL.
614-67